

**Zachovanie a porušenie práv osôb
na základe štátneho občianstva
v čase krízovej situácie**

Zborník príspevkov

Trnava 2025

**Zachovanie a porušenie práv osôb
na základe štátneho občianstva
v čase krízovej situácie**

Zborník príspevkov

Trnava 2025

Zachovanie a porušenie práv osôb na základe štátneho občianstva v čase krízovej situácie

Zborník príspevkov z konferencie konanej dňa 22. novembra 2022 v Trnave je vydaný v rámci grantového projektu: „Štátne občianstvo vo svetle medzinárodných a európskych právnych princípov a štandardov“, ktorý bol schválený riešiteľskému kolektívu Katedry medzinárodného práva a európskeho práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave Komisiou pre ekonomické a právne vedy VEGA Ministerstva školstva SR pod č. 1/0635/22.

Trnava 2025

LANTAJOVÁ, D. (ed.) a kol.: Zachovanie a porušenie práv osôb na základe štátneho občianstva v čase krízovej situácie, Trnava, Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2025 – 80 s.

Recenzenti:

doc. JUDr. Jozef Valuch, PhD.

doc. JUDr. Vierošlav Júda, PhD.

Za obsah a jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú autori. Názory a stanoviská prezentované v jednotlivých príspevkoch sú ich osobnými vedeckými názormi a stanoviskami

© Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Trnava 2025

ISBN 978-80-568-0710-1

Obsah

<i>Predhovor</i>	7
Obyčajové pravidlá medzinárodného práva v oblasti štátneho občianstva a ich aplikácia v krízovej situácii secesie časti štátneho územia	
<i>Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.</i>	8
Nová osobitná právna úprava založená na inštitúte ukrajinského občianstva vo svetle pomoci vojnovým utečencom na území Poľska	
<i>Ing. Jana Koprlová, PhD.</i>	32
Výluka ze soudního přezkumu rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky	
<i>JUDr. Vladislav Vnenk, Ph.D.</i>	51
Vybrané aspekty státního občanství ve vztahu k vazbě	
<i>Martin Slovák</i>	60
Právo dieťaťa na štátne občianstvo a sukcesia štátov	
<i>doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.</i>	68

PREDHOVOR

Katedre medzinárodného práva a európskeho práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave bol schválený grantový projekt VEGA „Štátne občianstvo vo svetle medzinárodných a európskych právnych princípov a štandardov“ (1/0635/22), kde zodpovednou riešiteľkou je doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.

V rámci týždňa vedy a techniky a v súvislosti s prvým rokom riešenia tohto grantového projektu VEGA bola zorganizovaná medzinárodná vedecká konferencia s názvom Zachovanie a porušenie práv osôb na základe štátneho občianstva v čase krízovej situácie. Konferencia sa konala hybridnou formou a zúčastnili sa jej zástupcovia akademickej obce tak z Českej republiky ako aj zo Slovenska. Následne však nie všetci účastníci dodali svoje príspevky na zaradenie do zborníka.

Vzhľadom na to, že štátne občianstvo je vnímané ako právny vzťah medzi fyzickou osobou a konkrétnym štátom, právna úprava je primárne vo vnútroštátnom práve, s čiastočným presahom do medzinárodného a európskeho práva. Na udelenie štátneho občianstva nemá v zásade žiadna osoba právny nárok. V praxi štátov však nastávajú situácie vo viacerých oblastiach, kde je potrebné rozlišovať medzi vlastnými štátnymi príslušníkmi a cudzincami, resp. apolitmi a na základe tohto statusu priznávajú osobám rozličné práva a povinnosti. Otázka zachovania a porušovania práv osôb na základe štátneho občianstva sa stáva obzvlášť naliehavou v krízových situáciách, kedy vlády majú tendencie práva obmedzovať. V poslednom období Európa čelí resp. čelila nielen opakujúcim sa vlnám pandémie ochorenia covid-19, utečeneckým vlnám z Blízkeho východu a severnej Afriky, ale od 24. februára 2022 aj kríze spôsobenej ozbrojenou agresiou Ruska voči Ukrajine. V tomto kontexte bolo cieľom vedeckej konferencie upriamiť pozornosť na prípady a dôvody porušovania práv osôb na základe štátneho občianstva, ako aj ponúknuť možné riešenia, identifikovať zraniteľné skupiny v konaní o udelenie štátneho občianstva, komparáciu prístupov a právnych úprav v tejto oblasti vo vybraných krajinách (primárne v priestore strednej Európy), ako aj identifikáciu problémov súvisiacich s dvojakým, resp. viacnásobným štátnym občianstvom a s postavením osôb bez štátnej príslušnosti.

Zborník z príspevkov môže čitateľom poskytnúť možnosť oboznámiť sa s obsah príspevkov a prípadne započat aj širšiu diskusiu k téme štátneho občianstva v krízových situáciách.

doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.

OBYČAJOVÉ PRAVIDLÁ MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA V OBLASTI ŠTÁTNEHO OBČIANSTVA A ICH APLIKÁCIA V KRÍZOVEJ SITUÁCII SECESIE ČASTI ŠTÁTNEHO ÚZEMIA¹

CUSTOMARY RULES OF INTERNATIONAL LAW IN THE FIELD OF NATIONALITY AND THEIR APPLICATION IN A CRISIS SITUATION INVOLVING THE SECESSION OF PART OF A STATE'S TERRITORY

Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.²

Abstrakt

V krízovej situácii secesie časti štátneho územia môže nastať situácia, že na tomto území dočasne nemusia platiť zmluvné záväzky územného predchodcu do času, kým dané územie neurčí svoj medzinárodnoprávny status. Z tohto dôvodu je dočasne možné aplikovať obyčajové pravidlá v danej oblasti. Medzinárodnoprávna obyčajová úprava otázok štátneho občianstva nie je veľmi komplexná. Zahŕňa menší počet obyčajových pravidiel. V nadväznosti na uvedené je cieľom príspevku identifikácia medzinárodnoprávných pravidiel týkajúcich sa secesie časti štátneho územia, identifikácia obyčajových pravidiel všeobecného medzinárodného práva v oblasti štátneho občianstva, ktoré platia erga omnes pre všetky subjekty medzinárodného práva a možnosti ich aplikácie v krízových situáciách secesie časti štátneho územia.

¹ Tento článok bol vypracovaný v rámci grantového projektu VEGA č. 1/0635/22, pod názvom „Štátne občianstvo vo svetle medzinárodných a európskych právnych princípov a štandardov“.

² Ústav medzinárodného práva a európskeho práva, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, e-mail: juraj.jankuv@upjs.sk, ORCID ID: 0000-0001-6344-5005.

Kľúčové slová

Medzinárodné právo verejné, medzinárodnoprávne obyčajové pravidlá, secesia štátneho územia, štátne občianstvo.

Abstract

In the crisis situations like the secession of a part of the state territory, a situation may arise that the treaty obligations of the territorial predecessor may not apply temporarily in this territory until the territory in question determines its international legal status. For this reason, it is temporarily necessary to apply the customary rules in the given area. International legal regulation of citizenship issues is not very complex one. It includes a smaller number of customary rules. Following on from the above, the aim of the contribution is the identification of international law rules regarding the secession of part of the state territory, the identification of the customary rules of general international law in the area of state citizenship, which apply erga omnes to all subjects of international law, and the possibilities of their application in crisis situations of the secession of part of the state territory.

Keywords

Public international law, international legal customary rules, secession of the state territory, state citizenship.

Úvod

Secesia nie je v medzinárodnoprávných vzťahoch novým javom. Vo svojej podstate ide odčlenenie či odtrhnutie časti územia štátu od materského štátu, bez jeho súhlasu, spravidla prostredníctvom jednostranného aktu vyhlásenia nezávislosti zo strany dočasných orgánov, národnooslobodzovacích hnutí či povstaleckých hnutí, reprezentujúcich obyvateľstvo daného územia, niekedy za použitia ozbrojenej sily.

Secesia sa historicky sporadicky odohrávali a odohrávajú v rôznych svetových regiónoch. V krízovej situácii secesie časti štátneho územia môže nastať situácia, že na tomto území dočasne nemusia platiť zmluvné záväzky územného predchodcu do času, kým dané územie určí svoj medzinárodnoprávny status alebo uskutoční akt sukcesie do príslušnej medzinárodnej zmluvnej úpravy. Z tohto dôvodu môže byť dočasne potrebné aplikovať obyčajové pravidlá v danej oblasti. Jednou z oblastí, kde môže byť potrebné aplikovať obyčajové pravidlá je problematika štátneho občianstva osôb na odčlenenom území.

Úprava problematiky štátneho občianstva má v medzinárodnom práve relatívne dlhú tradíciu. Z terminologického hľadiska zahŕňa primárne medzinárodnoprávnu úpravu problematiky štátneho občianstva fyzických

osôb. Štátne občianstvo fyzických osôb je vedou medzinárodného práva definované ako trvalý právny vzťah medzi fyzickou osobou a určitým štátom, ktorý vyjadruje užší faktický vzťah medzi fyzickou osobou a štátom. Obsahom štátoobčianskeho vzťahu fyzickej osoby sú vzájomné práva a povinnosti stanovené vnútroštátnym právom každého štátu. Štátne občianstvo je teda vo svojej podstate inštitútom vnútroštátneho práva, avšak medzinárodné právo s ním len počíta, ale spája s ním i významné právne dôsledky. Štátni občania sú definovaní podľa vnútroštátneho práva spravidla ako fyzické osoby, ktoré sú k štátu viazané vernostným zväzkom, v zmysle ktorého sú povinní dodržiavať jeho moc, právny systém a rôzne právom stanovené povinnosti (branná povinnosť a pod.). Štátoobčiansky zväzok však štátnym občanom okrem povinností prináša výhody medzinárodného zmluvného a obyčajového práva ako je právo na diplomatickú ochranu svojich záujmov v zahraničí (ak nedokázu svoje záujmy obhájiť sami) ako aj celý rad ďalších práv podľa medzinárodnoprávných mechanizmov v oblasti ochrany ľudských práv.

V súvislosti s problematikou štátneho občianstva sa vo vede medzinárodného práva vyskytuje i pojem štátna príslušnosť. Tento pojem sa vo vede medzinárodného práva primárne používa vo vzťahu k právnickým osobám. Pri identifikácii štátoobčianskeho vzťahu právnických osôb sa vychádza najmä z tzv. inkorporačnej zásady, podľa ktorej je domovským štátom právnickej osoby štát, podľa právneho poriadku ktorého právnická osoba vznikla a kde je zapísaná v obchodnom registri, či registri právnických osôb. Ako podporné kritérium pre určenie štátnej príslušnosti sa tiež používa kritérium sídla právnickej osoby alebo princíp kontroly, ktorý určuje štátnu príslušnosť podľa štátneho občianstva osôb, ktoré právnickú osobu riadia, t. j. vlastní rozhodujúci vlastnícky podiel. Štátnu príslušnosť majú i lode a lietadlá označené vlajkou štátu, alebo medzinárodným označením štátnej príslušnosti, zapísané do príslušných námorných a leteckých registrov štátov, ako aj kozmické objekty, ktoré patria určitému štátu a sú zapísané v jeho národnom kozmickom registri.

Predmetom nášho záujmu v tomto príspevku však bude, v nadväznosti na jeho tému, iba problematika medzinárodnoprávnej obyčajovej úpravy štátneho občianstva fyzických osôb. Ako už bolo uvedené, medzinárodnoprávna obyčajová úprava otázok štátneho občianstva nie je veľmi komplexná. Ich aplikácia v situácii secesie časti štátneho územia je potenciálne možná. V nadväznosti na uvedené je cieľom príspevku identifikácia medzinárodnoprávných pravidiel týkajúcich sa secesie časti štátneho územia a identifikácia obyčajových pravidiel všeobecného medzinárodného práva v oblasti štátneho občianstva, ktoré platia *erga omnes* pre všetky subjekty medzinárodného práva a možnosti ich aplikácie v krízových situáciách secesie časti štátneho územia.

1. Secesia časti štátneho územia v medzinárodnom práve verejnom

Secesia časti štátneho územia je pojem, ktorý sa v medzinárodnom práve vyskytuje relatívne dlhé obdobie. V súčasnosti je pojem secesia možné identifikovať i v záväzných medzinárodných zmluvách, napr. v kontexte problematiky sukcesie štátov.³ Záväzná definícia tohto pojmu v pravidlách medzinárodného práva neexistuje a je preto doménou vedy medzinárodného práva.

Profesor Crawford vymedzuje secesiu ako „vytvorenie štátu prostredníctvom sily alebo hrozby silou bez súhlasu predchádzajúceho suveréna“.⁴ Christine Haverlandová definuje secesiu ako „odštiepenie sa časti teritória štátu prostredníctvom jeho obyvateľstva za účelom vytvorenia nového nezávislého štátu alebo pričlenenia sa k inému nezávislému štátu, [...] ktoré sa odohráva bez súhlasu predchádzajúceho štátu“.⁵ Podľa Sieniawského z citovanej definície vyplýva, že v prípade secesie ide o odštiepenie sa časti teritória od existujúceho štátu, pričom následne sa táto odštiepená teritoriálna jednotka buď stane nezávislým štátom, alebo sa pričlení k inému, už existujúcemu štátu.⁶ Podľa profesora Kohena „secesia môže mať podobu odštiepenia sa časti teritória od štátu, za účelom následného včlenenia do iného štátu, bez súhlasu pôvodného štátu“.⁷ Profesor Balaš definuje pojem secesia ako „oddelenie časti územia, realizované obyvateľmi tohto územia s cieľom vytvoriť nový nezávislý štát alebo pripojiť sa k inému už existujúcemu štátu [...], ktoré sa spoiatku uskutočňuje bez súhlasu doterajšieho suveréna“.⁸

Vo svojej podstate secesia teda znamená odčlenenie či odtrhnutie časti územia štátu od materského štátu spravidla prostredníctvom jednostranného aktu vyhlásenia nezávislosti zo strany dočasných orgánov, národno-oslobodzovacích hnutí či povstaleckých hnutí reprezentujúcich obyvateľstvo daného územia. Ide teda o odčlenenie časti územia bez súhlasu materského štátu, pričom niekedy je sprevádzané použitím ozbrojenej sily alebo hrozbou použitia ozbrojenej sily, pričom toto územie sformuje nezávislý

³ Pozri napr. článok 34 *Viedenského dohovoru o sukcesii štátov vo vzťahu k zmluvám* (1978).

⁴ CRAWFORD, J.: *The Creation of States in International Law*. 2. edition. New York: Clarendon Press, 2006, s. 375.

⁵ HAVERLAND, C.: Secession. In: *Encyclopedia of public international law*. Vol. 4. Amsterdam: North-Holland, 2000. s. 354.

⁶ SIENIAWSKI, P.: Secesia v súčasnom medzinárodnom práve. In: *Právnik*, č. 10, 2017. s. 895.

⁷ KOHEN, M.G.: Introduction. In: KOHEN, M. G. *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. s. 3.

⁸ BALAŠ, V.: Secese (Ústavněprávní a mezinárodněprávní aspekty). *Právnik*. Roč. 137, č. 4, 1998. s. 254.

štát alebo sa pričlení k inému, už existujúcemu štátu. Problematika secesie časti štátneho územia je v medzinárodnom práve úzko spojená s problematikou práva národa na sebaurčenie.

Prvá forma medzinárodnoprávného zakotvenia práva národov na sebaurčenie bola medzinárodným spoločenstvom uskutočnená iba nepriamo v rámci *Parížskych mierových zmlúv* (1919-1921) a konkretizovaná v rámci *Paktu Spoločnosti Národov* (1919), ktorý predstavuje spoločnú I. časť Versailleskej zmluvy, Veľkej saint-germainskej, trianonskej a neuillyskej mierovej zmluvy.⁹ Koncepcia práva národov na sebaurčenie sa premietla do článku 22 tohto paktu, ktorý vytvára známy, tzv. mandátny systém pre kolónie a územia, ktoré následkom prvej svetovej vojny prestali byť pod zvrchovanosťou štátov, ktoré ich dovtedy spravovali, a boli obývané národmi, ktoré si neboli schopné sami si vládnuť. Koloniálne štáty v rámci tohto systému mali pomôcť daným národom pri realizácii sebaurčenia. Priama zmienka o práve národov na sebaurčenie však v uvedenom pakte ešte absentuje. Medzinárodný súdny dvor však v posudku v prípade *Namíbia* (1971)¹⁰ tejto súvislosti konštatoval, že cieľom článku 22 ods.1 Paktu Spoločnosti národov bolo sebaurčenie. Vo vede medzinárodného práva však existujú i názory, podľa ktorých v medzivojnovom období zásada práva národov na sebaurčenie ešte nebola záväzným medzinárodnoprávnym pravidlom, ale len politickou koncepciou.¹¹

Z existujúcej vedeckej a odbornej spisby je zreteľné, že *právo národov na sebaurčenie* sa definitívne stabilizovalo ako záväzné medzinárodnoprávne pravidlo po druhej svetovej vojne. Dôkazom tejto skutočnosti je fakt, že toto právo bolo zakotvené v celom rade záväzných medzinárodných dohovorov i nezáväzných dokumentov ako je *Charta OSN* (1945),¹² *Deklarácia o poskytnutí nezávislosti koloniálnym krajinám a národom* prijatá ako rezolúcia VZ OSN č. 1514 (XV) z roku 1960,¹³ rezolúcia VZ OSN č.1541(XV) z roku 1960 nazvaná „*Princípy, ktoré by mali viesť členské štáty pri určovaní existencie alebo neexistencie záväzku poskytnúť informácie*

⁹ V zbierke zákonov vyšiel Pakt Spoločnosti národov ako súčasť Versailleskej mierovej zmluvy č. 217/1921 Zb.

¹⁰ *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276* (1970), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, s. 31 a nasl.

¹¹ Bližšie pozri SHAW, M.N.: *International Law*. Sixth Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. s.251.

¹² *Charter of the United Nations* (1945). V zbierke zákonov vyšla ako Vyhláška č.30/1947 Zb. v znení Vyhlášky č.127/1965 Zb.

¹³ *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, UN GA Resolution. 1514 (XV), 15 UN GAOR Supp.66, str.66 Doc.A/4684 (1960)

podľa článku 73 Charty OSN¹⁴,¹⁴ rezolúcia VZ OSN č. 2105 (XX) z roku 1965 nazvaná „Implementácia Deklarácie o poskytnutí nezávislosti koloniálnym krajinám a národom“,¹⁵ Medzinárodný pakt to občianskych a politických právach (1966),¹⁶ Medzinárodný pakt o hospodárskych sociálnych a kultúrnych právach (1966),¹⁷ Deklarácia zásad priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi VZ OSN z roku 1970,¹⁸ Deklarácia o vytvorení nového ekonomického poriadku „Charta ekonomických práv a povinností štátov“ z 1. mája 1974,¹⁹ Dohovor o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polo kmeňových populácii v nezávislých štátoch (1957) Medzinárodnej organizácie práce, Dohovor o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách (1989) Medzinárodnej organizácie práce²⁰ a Deklarácia o právach domorodých národov (2007) VZ OSN²¹ a Africká charta o ľudských právach a právach národov (1986).

Z ustanovení záväzných dohovorov je potrebné spomenúť článok 1 ods.2 a článok 55 Charty OSN (1945), ktoré výslovne spomínajú právo národov na sebaurčenie a rovnako články 73, 74 a 75 Charty, ktoré nadväzujú na mandátny systém Spoločnosti národov a vytvárajú tzv. *poručenskú sústavu* za rovnakým účelom ako mal uvedený mandátny systém.²² Do tohto systému boli podľa článku 77 Charty OSN zaradené územia, ktoré boli v čase vzniku OSN pod mandátnou správou Spoločnosti národov, úze-

¹⁴ Pozri dokumenty OSN UN GA Resn. 1514 (XV), 15 UN GAOR Supp.66, str.66 Doc.A/4684 (1960) a GA Resn.1541, 15 UN GAOR Supp.66, str.29, Doc.A/4684 (1960)).

¹⁵ *Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, 20 December 1965. UN Doc. A/Res/2105 (XX),

¹⁶ *International Covenant on Civil and Political Rights* (1996). V zbierke zákonov vyšiel ako Vyhláška č.120/1976 Zb.

¹⁷ *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (1996). V zbierke zákonov vyšiel ako Vyhláška č.120/1976 Zb.

¹⁸ Pozri dokument OSN GA Resn. 2625(XXV) (1970)

¹⁹ Pozri dokument OSN GA Resn. 3281, 29 UN GAOR Supp. No. 31, str. 50, Doc.A /9631 (1964)).

²⁰ *ILO Convention (No.107) Concerning the Protection ad Integration of Indigenous and other Tribal and Semi- Tribal Peoples* (1957) a *ILO Convention (No.169) Concerning Indigenous and Tribal Peoples* (1989). Komentáre k obom dohovorom pozri v diele THORNBERRY,P.: *International Law and the Rights of Minorities*. Oxford: Clarendon Press, 1994. s. 331-382. Text dohovorov v anglickom jazyku je dostupný na webovej stránke www.unhchr.ch/html/menu3/b/62.htm.

²¹ *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* (2007), G.A. Res. 61/295,UN. Doc. A/ RES/47/1 (2007).

²² Bližšie pozri LANTAJOVÁ,D.: Medzinárodnoprávna úprava práva národov na sebaurčenie, In: ŠPAČEK,M.(ed.): *Slovenská ročenka medzinárodného práva*, 2008. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2009. s. 89 a KNOP,K.: *Diversity and Self-Determination*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. s.327-357.

mia ktoré mohli byť odlúčené od nepriateľských štátov v dôsledku druhej svetovej vojny a územia, ktoré štáty zodpovedné za ich správu dobrovoľne podrobili poručenskej sústave.

Podrobnejšia úprava práva národov na sebaurčenie je obsiahnutá v článku 1 *Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach* (1966), ako aj článku 1 *Medzinárodného paktu o hospodárskych sociálnych a kultúrnych právach* (1966), ktoré sú úplne totožné a o.i. zakotvujú, že „Všetky národy majú právo na sebaurčenie a na základe tohto slobodne určujú svoj politický štátut a slobodne uskutočňujú svoj hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj.“. V rámci OSN bolo právo národov na sebaurčenie (a s ním súvisiaci proces sebaurčenia) ďalej konkretizované v nezáväzných dokumentoch VZ OSN. Z významnejších nezáväzných dokumentov je v tomto smere potrebné spomenúť *Deklaráciu o poskytnutí nezávislosti koloniálnym krajinám a národom* prijatá ako rezolúcia VZ OSN č. 1514 (XV) z roku 1960. V bode 2 táto deklarácia zakotvuje právo národov na sebaurčenie vo forme, ktorá bola neskôr prevzatá v článkoch 1 medzinárodných paktov o ľudských právach z roku 1966. Druhou rezolúciou konkretizujúcou právo národov na sebaurčenie bola rezolúcia č.1541(XV) z roku 1960 nazvaná „Princípy, ktoré by mali viesť členské štáty pri určovaní existencie alebo neexistencie záväzku poskytnúť informácie podľa článku 73 Charty OSN“. Táto rezolúcia definuje nepriamo koloniálne krajiny a národy vo svojom princípe IV ako územia, ktoré sú geograficky oddelené a etnicky alebo kultúrne odlišné od krajiny, ktorá ich spravuje. Podľa princípu VI nesamosprávne územia môžu dosiahnuť plný rozmer samosprávy buď vytvorením nezávislého štátu, slobodným pridružením k inému štátu, alebo spojením s iným nezávislým štátom.

Zásada práva národov na sebaurčenie existuje v medzinárodnom práve i v obyčajovej podobe. Túto skutočnosť potvrdzuje judikatúra medzinárodných súdnych orgánov. Medzinárodný súdny dvor posudku v už spomenutom prípade *Namíbia* (1971) uviedol, že vývoj medzinárodného práva vo vzťahu k nesamosprávnym územiám, tak ako sú zahrnuté do Charty OSN (1945) vyústil do záväznosti tohto práva vo vzťahu ku všetkým týmto územiám. V inom posudku v prípade *Západná Sahara* (1975),²³ Medzinárodný súdny dvor tento prístup potvrdil²⁴ a navyše uviedol, že aplikácia práva na sebaurčenie predpokladá potrebu zistiť „slobodnú a naozajstnú vôľu dotknutých národov“.²⁵ V tomto posudku tiež zarezonoval významný právny postulát, že územím bez pána (*terra nullius*) nie je územie obývané

²³ *Western Sahara, Advisory Opinion*, I.C.J. Reports 1975, s. 12 a nasl.

²⁴ Bližšie pozri SHAW, M.N.: *International Law*. Sixth Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. s.254-255.

²⁵ Bližšie pozri LANTAJOVÁ, D.: Medzinárodnoprávna úprava práva národov na sebaurčenie, In: ŠPAČEK, M.(ed.): *Slovenská ročenka medzinárodného práva*, 2008. Bra-

kmeňmi, alebo národmi ktoré majú spoločenskú a politickú organizáciu aj keď táto organizácia nedosahuje úroveň organizácie štátu. V rozsudku Medzinárodného súdneho dvora v prípade *Hraničný spor (1986)*²⁶ došlo k potvrdeniu rešpektovania princípu rešpektovania existujúcich všeobecne uznaných štátnych hraníc t.j. rešpektovanie zásady *uti possidetis iuris* pri dekolonizácii. V rozsudku v sporovej veci *Východný Timor (1995)*²⁷ Medzinárodný súdny dvor išiel ešte ďalej a konštatoval, že právo národov na sebaurčenie tak sa vyvinulo z Charty OSN a z praxe OSN má charakter pravidla platiaceho *erga omnes* a je „jednou zo základných zásad súčasného medzinárodného práva“.

Aplikácia práva národov na sebaurčenie v duchu uvedených ustanovení pokračuje i naďalej i mimo dekolonizačného procesu. V medzinárodno-právnej praxi je zreteľné, že toto právo v súčasnej podobe nezaručuje právo na automatickú secesiu od, tzv. materského štátu. Automatickej aplikácii práva na secesiu bránia pravidlá medzinárodného práva chrániace územnú celistvosť štátu a už spomínaný princíp *uti possidetis iuris*. Právo na sebaurčenie teda *neoprávňuje narušiť územnú celistvosť štátu ak tento štát koná v súlade so zásadou rovných práv a zásadou práva národa na sebaurčenie*. Ide o prípady ak štát umožňuje realizovať národu na jeho území právo na sebaurčenie demokratickým spôsobom v rámci existujúcich štátnych štruktúr.

V medzinárodnoprávnej praxi však dochádza k rozdeleniu štátov pokiaľ národy žijúce v jeho rámci v danej veci dosiahnu konsenzus. Niekedy k takejto dohode dôjde až po občianskej vojne, ako o tom svedčí prípad secesie Južného Sudánu od Sudánu v roku 2011. Príkladom mierovej dohody o rozdelení štátu je rozdelenie bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej republiky na dva samostatné štáty od 1. januára 1993. Súhlas s rozdelením tohto štátu bol daný ústavným zákonom č.541/1992 Zb. Medzinárodné spoločenstvo takýto výkon práva na sebaurčenie akceptovalo.²⁸ V medzinárodnoprávnej praxi však dochádza i k oddeleniu územia bez súhlasu „materského štátu“. V tomto prípade ide už o nami o secesiu. Pokiaľ tento štát so secesiou nesúhlasí a dodržiava relevantné štandardy ochrany ľudských práv a práva národa na sebaurčenie v rámci jeho územia existujúce pravidlá medzinárodného práva ho oprávňujú proti secesii mocensky zasiahnuť.

tislava: Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2009. s. 95.

²⁶ *Frontier Dispute (Burkina Fasso v. Republic of Mali)*, Judgement, I.C.J. Reports, 1986.

²⁷ *Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia)*, Judgement, I.C.J. Reports, 1995.

²⁸ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné, obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6. upravené a doplnené vydání. Brno /Plzeň: Doplněk a Aleš Čeněk, 2014. s. 113.

V tejto súvislosti je potrebné spomenúť, že vo vede medzinárodného práva sa vyskytuje i názor, že v prípade ak je secesia reakciou na hromadné porušovanie práva národa na sebaurčenie, bude medzinárodné spoločenstvo danú secesiu rešpektovať. Tento druh secesie sa v teórii medzinárodného práva nazýva aj ako „nápravná secesia (angl. remedial secession)“.²⁹

V tejto súvislosti je potrebné uviesť odborné stanovisko komisie právnikov z roku 1920 ohľadom Alandských ostrovov.³⁰ Vo vede medzinárodného práva je toto stanovisko všeobecne známe, pričom nadväzuje na skutočnosť, že v roku 1920 švédsky hovoriace obyvateľstvo na Alandských ostrovoch, súostroví asi 300 malých ostrovov, ktoré boli začlenené do nedávno vytvoreného štátu Fínsko, trvalo na usporiadaní plebiscitu, aby vyjadrili svoj názor. o tom, či sa chcú oddeliť od Fínska, aby sa zjednotili so Švédskom. Nárok Alandánov nakoniec vyriešil spomenutý výbor právnikov v rámci Spoločnosti národov, ktorý rozhodol, že Alandania nemajú právo oddeliť sa od Fínska, pretože „*oddelenie menšiny od štátu, ktorého tvoria časť. . . možno považovať len za úplne výnimočné riešenie, za poslednú možnosť, keď štátu chýba buď vôľa, alebo právomoc uzákoníť a uplatniť spravodlivé a účinné záruky*“. Takto vyložil medzinárodné právo napr. i Najvyšší súd Kanady vo svojom rozhodnutí z roku 1986 vo veci prípadnej secesie Quebecu.³¹

Medzinárodnoprávna prax zreteľne indikuje, že silná heterogenita, všeobecne nízka úroveň demokracie a praxe vládnutia, minimálna ochrana práv príslušníkov menšín v niektorých štátoch najmä na africkom kontinente (región Dárfúr v Sudáne, región Azawad v Mali),³² skutočne spôsobuje silnejúce tendencie k separatizmu a snahám o secesie. Veľmi zložitá je i situácia na východe Európy, kde sa v nedávnej minulosti z čiastočne podobných dôvodov, ale i z dôvodu mocenských vplyvov iných štátov, osamostatnili pôvodne srbský región Kosovo, pôvodne gruzínske regióny Južné Ostetsko, Abcházsko. Pôvodne ukrajinské regióny Krym, Doneck,

²⁹ Pozri napr. OKAGUA, F.: *Remedial Secession In International Law: Understanding The Legal Status Of A Separatist Group*, September 3, 2018. The Loyal Nigerian Lawyer Blog. Dostupné k 4.2.2023 na webstránke: <https://loyalnigerianlawyer.com/remedial-secession-in-international-law-understanding-the-legal-status-of-a-separatist-group-by-fredrick-okagua/>

³⁰ *Report Of the International Committee of Jurists entrusted by the Council of the League of Nations with the task of giving an advisory opinion upon the legal aspects of the Aaland Islands question*. The International Committee of Jurists of the Council of the League of Nations. Resolution of Council. League of Nations. Doc. B7/21/68/106 (1921)

³¹ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné, obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6. upravené a doplnené vydání. Brno /Plzeň: Doplněk a Aleš Čeněk, 2014. s. 112.

³² Ibid, s. 114.

Luhansk, Záporožie a Cherson deklarovali v rokoch 2014 a 2022 secesiu a následne svoju integráciu do Ruskej federácie, po vykonaní príslušných referend na daných územiach, za pomoci ozbrojených síl Ruskej federácie. Tieto prípady secesie sú značnou časťou medzinárodného spoločenstva považované za rozporné zo zásadou zákazu použitia sily a hrozby silou v duchu článku 2 ods. 4 *Charty OSN* (1945). Úplne iným prípadom je sú secesie z podnetu teroristických hnutí (Islamský štát v Sýrii a Iraku), ktorá v žiadnom prípade nemôže byť považovaná za realizáciu práva národa na sebaurčenie.

V každom prípade je otázne či sa v oblasti práva na secesiu časti obyvateľstva, ktoré sa považuje za národ, a ktorému je zo strany materského štátu násilne a nedemokraticky bránené v realizácii určitej formy sebaurčenia, vytvorili rovnomenne relevantné obyčajové pravidlá. Secesia alebo separácia časti štátneho územia je ale pojem, ktorý je v medzinárodnom práve používaný a je ho potrebné brať minimálne ako faktický stav, s ktorým medzinárodné právo spája určité právne dôsledky.³³

2. Obyčajové pravidlá všeobecného medzinárodného práva v oblasti štátneho občianstva a ich aplikovateľnosť v prípade secesie štátneho územia

Pre obyvateľstvo žijúce na území bezprostredne po realizácie secesie je životne dôležité otázky týkajúca ich štátneho občianstva. Predovšetkým sú to dve súvisiace otázky, a to otázka aké sú kritériá pre oddeľujúci sa štát aby mohol udeliť svoje občianstvo osobám žijúcim na jeho území a otázka, ktoré osoby možno považovať za vhodné aby si ponechali štátnu príslušnosť štátu – predchodcu, pokiaľ takýto štát – predchodca skutočne naďalej existuje bez ohľadu na úspešnosť secesie.³⁴ Vzhľadom na možný dlhší proces sukcesie do medzinárodných zmlúv a možné oddialenie ich záväznosti v danom prípade, sú v oblasti štátneho občianstva osôb na oddelenom území veľmi významné obyčajové pravidlá v oblasti štátneho občianstva platiace *erga omnes*. Existencia obyčajových pravidiel v tejto oblasti bol vedou

³³ Bližšie pozri napr. článok 34 *Viedenského dohovoru o sukcesii štátov vo vzťahu k zmluvám* (1978), *Convention on Succession of States in respect of Treaties* (1978). United Nations, Treaty Series, vol. 1946, s. 3, alebo článok 30 *Viedenského dohovoru o sukcesii štátov vo vzťahu k štátnemu majetku, archívom a dlhom* (1983), *Vienna Convention on Succession of States in respect of State Property, Archives and Debts* (1983). Official Records of the United Nations Conference on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts, vol. II (United Nations publication, Sales No. E.94.V.6).

³⁴ ZIMMERMANN, A.: Secession and the Law of State Succession. In: KOHEN, M. G. (ed.). *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. s. 225.

viackrát potvrdená,³⁵ pričom ich podoba sa zreteľne vyvíja i v nadväznosti na novo sa vyvíjajúce štandardy v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv najmä pokiaľ sa týka práva na občianstvo, povinnosti zabrániť stavu apolitizmu a zákazu diskriminácie.³⁶

V dávnejšej histórii od cca 17. storočia v tejto oblasti zrejme platila *obyčajová zásada automatickej zmeny štátneho občianstva v dôsledku územnej zmeny*. Medzinárodná prax od prvej svetovej vojny naznačuje, že problémy štátneho občianstva sprevádzajúce územné zmeny sa nie vždy riešili s odkazom na túto zásadu.³⁷ Ide teda zrejme pravidlo, ktoré je záväzné, ale jeho obsah sa v priebehu času modifikoval s tým, že obyvateľstvu bola daná i možnosť opcie štátneho občianstva.³⁸

Z *obyčajových pravidiel*, ktoré v súčasnosti platia sa oblasti štátneho občianstva primárne dotýka širšie koncipovaná *obyčajová zásada zákazu zasahovania do vnútorných vecí iného štátu*, t.j. vecí ktoré patria do jeho vnútornej právomoci. V dôsledku existencie tejto zásady majú štáty záväzok rešpektovať i právomoc iných štátov vo oblasti štátneho občianstva.³⁹ Obyčajovo normovaným pravidlom všeobecného medzinárodného práva v tejto oblasti je s veľkou pravdepodobnosťou i *pravidlo, že štát je oprávnený priznať jednotlivcovi svojim vnútroštátnym právom štátne občianstvo iba vtedy ak medzi jednotlivcom a štátom existuje trvalý užší faktický a skutočný vzťah, tzv. trvalé pripútanie jednotlivca k štátu* (angl. *genuine link*). Toto pravidlo je bezpochyby aplikovateľné i v prípade secesie časti štátneho územia a vytvára záväzok štátnych orgánov spravujúcich oddelené územie zabezpečiť štátne občianstvo obyvateľstva žijúceho na tomto území. Prax štátov potvrdzuje, že oddeľujúci sa štát zvažuje, či dotknuté osoby majú skutočné spojenie s príslušným územím aby im bolo možné udeliť občian-

³⁵ Bližšie pozri napr. MIKULKA, V.: Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States 1999. Introductory Note. In: *Audiovisual Library of International Law*. s. 2. Dostupné k 07.04. 2023 na stránke: <https://legal.un.org/avl/ha/annprss/annprss.html>

³⁶ Bližšie pozri BLACKMAN, J.L.: State Successions and Statelessness: The Emerging Right to an Effective Nationality Under International Law. In: *Michigan Journal of International Law*. Vol. 19, (1998). s. 1171-1190.

³⁷ ONUMA, Y.: Nationality and Territorial Change: In Search of the State of the Law. In: *The Yale Journal of World Public Order*, Volume 8, Number 1, Fall 1981. s. 1-2.

³⁸ MIKULKA, V.: Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States 1999. Introductory Note. In: *Audiovisual Library of International Law*. s. 7-8. Dostupné k 07.04. 2023 na stránke: <https://legal.un.org/avl/ha/annprss/annprss.html>.

³⁹ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (Všeobecná a osobitná časť)*. 4. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022. s. 222.

stva.⁴⁰ Táto prax teda potvrdzuje obyčajových charakter daného pravidla. Podľa Blackmana sa v tejto súvislosti v medzinárodnom práve vyvíja *právo jednotlivca na efektívnu štátnu príslušnosť v tom štáte, s ktorým má skutočný a efektívny vzťah*.⁴¹

Za skutočný vzťah osoby k štátu je možné pokladať *narodenie rodičom* (princíp práva krvi lat. *ius sanguinis*), *ktorí pochádzajú z daného štátu, narodenie na území štátu* (princíp práva teritória lat. *princíp ius soli*), *sobáš so štátnym občanom* či *adopciu neplnoletých osôb*.⁴² V praxi niektorých štátov to môže byť aj *prijatie verejného úradu cudzincom*. Podľa rozsudku MSD v prípade *Nottebohm* z roku 1955 je dôkazom užšieho faktického vzťahu k štátu i *pobyt osoby*. Podľa niektorých názorov vedy by sa práve obvyklý pobyt mal považovať za rozhodujúce kritérium pri určovaní, kto môže platne nadobudnúť *ex lege* štátnu príslušnosť štátu, ktorý vznikol na základe secesie.⁴³

Ďalším dôležitým obyčajovým pravidlom je *pravidlo, podľa ktorého je vecou každého štátu aby určil, kto sú jeho štátni občania*. Obyčajovú podobu majú i pravidlá obsiahnuté v článku 15 *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* (1948). V článku 15 ods. 1 je zakotvené *ľudské právo na štátnu príslušnosť (štátne občianstvo)*. Článok 15 ods. 2 tohto dokumentu zakotvuje pravidlo *zákazu svojvoľného odňatie štátneho občianstva* proti vôli občana. Obe tieto pravidlá boli zakotvené i zmluvne. Obyčajová povaha uvedených pravidiel bola donedávna spochybňovaná, ale v súčasnosti je už nepochyb-
ná.⁴⁴

Medzičasom bola kodifikovaná i problematika pravidiel týkajúcich sa štátneho občianstva v prípade sukcesie štátov t.j. v situácii keď dochádza k zániku jedného štátu a je potrebné riešiť otázky občianstva osôb v rámci novovzniknutého štátu. Komisia OSN pre medzinárodné právo v tejto súvislosti pripravila *Návrh článkov o štátnom občianstve fyzických osôb pri*

⁴⁰ ZIMMERMANN, A.: Secession and the Law of State Succession. In: KOHEN, M. G. (ed.). *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006., s.226.

⁴¹ BLACKMAN, J.L.: State Successions and Statelessness: The Emerging Right to an Effective Nationality Under International Law. In: *Michigan Journal of International Law*. Vol. 19, (1998). s. 1192.

⁴² Bližšie pozri BROWNIE, I.: *Principles of Public International Law. Seventh Edition*. Oxford: Oxford University Press, 2008. s. 388-392.

⁴³ ZIMMERMANN, A.: Secession and the Law of State Succession. In: KOHEN, M. G. (ed.). *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. s. 230.

⁴⁴ ZIMMERMANN, A.: Secession and the Law of State Succession. In: KOHEN, M. G. (ed.). *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. s.228

sukcesii štátov s komentárom (1999),⁴⁵ ktorý bol publikovaný ako príloha *Rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 55/583* (2000).⁴⁶ Tento návrh pozostáva z preambuly a 26 článkov. V preambule je uvedené, že tento návrh predstavuje kodifikáciu a pokrokový rozvoj medzinárodného práva v danej oblasti. V konečnom dôsledku to znamená, že kodifikuje existujúce obyčajové pravidlá v oblasti a pridáva niektoré nové pravidlá, ktoré môžu časom kryštalizovať do obyčajovej podoby.

Návrhy kodifikačných dohovorov a návrhy článkov kompletizované Komisiou OSN pre medzinárodné právo (ďalej aj Komisia), sú často, a stále častejšie, používané súdmi, tribunálmi, vládami a medzinárodnými organizáciami ako odraz medzinárodného obyčajového práva.⁴⁷ Napríklad Medzinárodný súdny dvor sa na výstupy Komisie odvolával v minimálne 25 rozhodnutiach, a až vyše 70 individuálnych stanovísk jednotlivých sudcov citovalo rôzne výstupy Komisie.⁴⁸ Kodifikačné práce Komisie je potrebné pokladať minimálne za názor najkvalifikovanejších odborníkov medzinárodného práva, o ktorý sa medzinárodné súdy a tribunály môžu oprieť ako na podporný prostriedok na určenie pravidiel medzinárodného práva.⁴⁹ V konečnom dôsledku teda kodifikačné práce Komisie predstavujú súhrn pravidiel, ktoré už sú alebo sa v krátkom čase stanú obyčajovými pravidlami.

Z pohľadu právnej úpravy štátneho občianstva fyzických osôb pri sukcesii štátov je však možné vo vede evidovať i názor, že v tejto oblasti stále prevláda právna neistota, vzhľadom na skutočnosť, že sa v tejto oblasti vyvinulo len niekoľko málo pravidiel medzinárodného práva obyčajového charakteru.⁵⁰

⁴⁵ *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with commentaries* (1999). International Law Commission. General Assembly, Official Records, Fifty-seventh session, Supplement No. 10 (A/57/10).

⁴⁶ *Resolution of the UN General Assembly 55/153 of 12 December 2000*. UN Doc. A/RES/55/153 (2000)

⁴⁷ HULME, K., HESSAMI, B. E.: New Legal Protections for the Environment in relation to Armed Conflict. International Union for Conservation of Nature (IUCN), Dostupné k 3.2.2023 na webstránke: <https://www.iucn.org/story/202207/new-legal-protections-environment-relation-armed-conflict>

⁴⁸ AZARIA, D.: Codification by Interpretation: the International Law Commission as an Interpreter of International Law. In: *European Journal of International Law*, Vol. 31, No.1, 2020. s. 173

⁴⁹ LEKKAS, S.-I.: The Uses of the Outputs of the International Law Commission in International Adjudication: Subsidiary Means or Artefacts of Rules?. In *Netherlands International Law Review*, Vol.69, 2022. s. 328. Dostupné k 3.2.2023 na webstránke <https://link.springer.com/article/10.1007/s40802-022-00221-1>

⁵⁰ ZIMMERMANN, A.: Secession and the Law of State Succession. In: KOHEN, M. G. (ed.). *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. s. 229.

Kľúčové ustanovenie *Návrhu článkov o štátnom občianstve fyzických osôb pri sukcesii štátov s komentárom* (ďalej aj *Návrh článkov*) je uvedený v článku 1, ktoré stanovuje, že pri sukcesii štátov má každý štátny občan štátu predchodcu právo na štátnu príslušnosť, bez ohľadu na spôsob jej nadobudnutia, aspoň jedného z dotknutých štátov, t. j. štátu predchodcu alebo štátu nástupcu. Tento článok korešponduje s hore uvedeným článkom 15 *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* (1948), u ktorého sa predpokladá jeho obyčajová podoba. Toto pravidlo je zmluvne zakotvené ako ľudské právo v článku 20 *Amerického dohovoru o ľudských právach* (1969). V článku 24 ods. 3 *Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach* (1966) je toto pravidlo zakotvené ako ľudské právo maloletého dieťaťa. V prípade secesie časti štátneho územia je toto pravidlo logicky aplikovateľné a zabezpečuje aby osoba nachádzajúca sa na oddelenom území získala buď občianstvo štátu predchodcu alebo novo vzniknutého štátu.

Ako už bolo uvedené, historicky v uvedenej súvislosti štáty vychádzali zo zásady automatickej zmeny štátneho občianstva v dôsledku územnej zmeny. Hlavnou črtou tohto princípu je, že keď územie štátu je nadobudnuté iným štátom, štátni príslušníci prvého štátu, ktorí tam pokračujú vo svojom zvyčajnom pobyte („princíp bydliska“) 3 *ipso facto* strácajú bývalú štátnu príslušnosť a stávajú sa štátnymi príslušníkmi nástupníckeho štátu. Toto princíp sa dôsledne dodržiaval od sedemnásteho do začiatku dvadsiateho storočia.⁵¹ Dnes je už tento princíp spochybňovaný a nahradený hore uvedeným pravidlom umožňujúcim získať občianstvo nového štátu alebo občianstvo pôvodného štátu formou opcie.

Článok 2 obsahuje definíciu pojmov, kde sukcesia je definovaná ako nahradenie jedného štátu druhým v jeho zodpovednosti za územie v medzinárodných vzťahoch. Dotknutou osobou je akákoľvek fyzická osoba, ktorá ku dňu sukcesie mala štátnu príslušnosť štátu predchodcu a ktorej občianstvo môže byť ovplyvnené sukcesiou. Dátum sukcesie znamená deň, kedy štát nástupca nahradil štát predchodcu v jeho zodpovednosti za územie v medzinárodných vzťahoch.

V duchu dikcie článku 3 sa *Návrh článkov* vzťahuje na účinok sukcesie, ktorá sa uskutočnila v súlade s medzinárodným právom a princípmi uvedenými v Charte OSN. Komisia tento článok koncipovala týmto spôsobom, pretože sa zjavne nechcela zaoberať prípadmi ako je napr. anexia územia, ktorá nie je medzinárodným právom dovolená.⁵² Je však pravdou, že i v týchto situáciách je potrebné upraviť otázku štátneho občianstva osôb

⁵¹ Pozri ONUMA, Y.: Nationality and Territorial Change: In Search of the State of the Law. In: *The Yale Journal of World Public Order*, Volume 8, Number 1, Fall 1981. s. 1-2.

⁵² LANTAJOVÁ, D.: *Medzinárodnoprávna úprava inštitútu sukcesie štátov*. Kraków : Wydawnictwo i drukarnia towarzystwa Słowaków w Polsce, 2014. s. 130.

žijúcich na daných územiach a to práve prostredníctvom noriem zachytených v Návrhu článkov, ktoré majú obyčajovú povahu.

Článok 4 stanovuje, že štát nástupca je povinný prijať všetky potrebné opatrenia na to, aby každá osoba so štátnym občianstvom štátu predchodcu ho pri sukcesii nestratila, t. j. aby sa zo štátnych príslušníkov nestali osoby bez štátnej príslušnosti. Z existujúcej medzinárodnoprávnej praxe je možné odvodiť *pravidlo, že štát predchodca a štát nástupca majú spoločnú povinnosť vyhýbať sa stavu apolitizmu*. Oba štáty majú v tejto súvislosti povinnosť harmonizovať svoje príslušné pravidlá a postupovať a rokovať v dobrej viere o otázkach štátnej príslušnosti v rámci svojej všeobecnej povinnosti upraviť otázky sukcesie prostredníctvom rokovania.⁵³ Uvedené pravidlo zrejme nadobudlo obyčajovú podobu. Na uvedené pravidlo úzko nadväzuje článok 6 Návrhu článkov, ktorý ustanovuje, že každý štát musí bez zbytočného odkladu prijať takú vnútroštátnu legislatívu týkajúcu sa štátnej príslušnosti, ktorá by odzrkadľovala ustanovenia návrhu článkov Komisie. Štát by mal zároveň zabezpečiť, aby každá dotknutá osoba mala dostatočný časový priestor na oboznámenie sa s danou legislatívou ako aj s dôsledkami pre ňu z nej vyplývajúcimi. S uvedenými článkami úzko súvisí i ustanovenie článku 15, ktorý obsahuje nediskriminačnú klauzulu a znie: „*Dotknuté štáty nesmú na základe akéhokoľvek diskriminačného dôvodu odoprieť dotknutým osobám právo ponechať si, alebo získať občianstvo, alebo uplatniť si opčné právo v súvislosti so sukcesiou*“. Ustanovenie článkov 6 a 15 predstavujú skôr pokrokový rozvoj predchádzajúceho obyčajového pravidla, ako kodifikáciu nových obyčajových pravidiel, avšak ich obyčajová podoba v súčasnosti nie je vylúčená.

Článok 5 Návrhu článkov stanovuje, že osoba s obvyklým pobytom má na území dotknutom sukcesiou nárok, aby získala štátnu príslušnosť štátu nástupcu v deň sukcesie. Tento článok nadväzuje na obyčajové pravidlo zakotvujúce záväzok štátu oprávnený priznať jednotlivcovi svojim vnútroštátnym právom štátne občianstvo iba vtedy ak medzi jednotlivcom a štátom existuje trvalý užší faktický a skutočný vzťah, tzv. trvalé pripútanie jednotlivca k štátu (angl. *genuine link*). Obvyklý pobyt je považovaný za rozhodujúce kritérium pri určovaní, kto môže platne nadobudnúť *ex lege* štátnu príslušnosť štátu, ktorý vznikol na základe secesie. Znenie článku 5 je inšpirované častým používaním tohto kritéria v prax nástupníckych štátov, o čom svedčí množstvo historických príkladov.⁵⁴ Obyčajová existencia tohto pravidla je teda možná, ale doposiaľ nebol vedou potvrdená.

⁵³ ZIMMERMANN, A.: Secession and the Law of State Succession. In: KOHEN, M. G. (ed.). *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. s. 228-229.

⁵⁴ MIKULKA, V.: Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States 1999. Introductory Note. In: *Audiovisual Library of International Law*.

Uvedené pravidlo by sa mohlo považovať za usmernenie pre tretie štáty pri zaobchádzaní s dotknutými osobami počas obdobia neistoty, do vydania príslušných právnych predpisov dotknutými štátmi, prípadne ak neexistuje dôkaz o štátnej príslušnosti, ktorý by dotknuté osoby mali poskytnúť.⁵⁵

Na článok 5 úzko nadväzuje článok 8, ktorý zakotvuje, že štát nástupca nemá povinnosť udeliť štátnu príslušnosť dotknutej osobe, ktorá má svoj obvyklý pobyt v inom štáte a zároveň má aj občianstvo tohto alebo ďalšieho štátu. Štát nástupca neudelí svoje občianstvo ani dotknutým osobám, ktoré majú svoj obvyklý pobyt v inom štáte proti ich vôli. Toto pravidlo štát neuplatní, ak by dotknuté osoby mali zostať bez štátnej príslušnosti. S uvedenými článkami súvisí i článok 14 Návrhu článkov, ktorý stanovuje, že sukcesia štátov neovplyvní status obvyklého pobytu dotknutých osôb. Dotknutý štát by mal prijať všetky potrebné opatrenia na to, aby sa dotknuté osoby, ktoré boli nútené z dôvodu udalostí spojených so sukcesiou štátov opustiť svoj obvyklý pobyt na jeho území, mohli vrátiť späť. Ustanovenie článkov 8 a 14 zakotvujú pravidlá, ktoré pravdepodobne predstavujú pokrokový rozvoj spomenutého obyčajového pravidla.

Zamedzeniu apatridity v prípade opcie sa venuje článok 7, podľa ktorého udelenie štátnej príslušnosti vo vzťahu k sukcesii štátov, ako aj získanie štátnej príslušnosti na základe uplatnenia opcie nadobúda účinnosť dňom sukcesie, ak by osoba mohla zostať bez štátnej príslušnosti v čase medzi dátumom sukcesie a udelením alebo získaním štátnej príslušnosti. Napriek tomu, že Komisia akceptuje jednu zo základných právnych zásad a to zákaz retroaktivity, zároveň priznáva, že v prípade udelenie štátnej príslušnosti v súvislosti so sukcesiou štátov môže byť retroaktivita prospešná, najmä ak tým zabráni apatridite.⁵⁶ Tento článok úzko súvisí s článkom 11 Návrhu článkov, ktorého obsahom je niekoľko ustanovení určujúcich, že štát predchodca či nástupca zväži vôľu dotknutých osôb kedykoľvek, keď budú oprávnené získať občianstvo dvoch alebo viacerých štátov. Každý dotknutý štát v nadväznosti na uvedené ustanovenie poskytne právo na opciu na svoju štátnu príslušnosť osobám, ktoré sú s ním spojené a ktoré by sa mohli stať osobami bez štátnej príslušnosti dôsledkom sukcesie. Ak osoby oprávnené uplatniť si právo opcie toto právo využijú, štát, ktorého občianstvo si zvolili, im ho udelí. Ak sa takéto osoby zrieknu občianstva dotknutého štátu, tento štát im občianstvo odoberie s výnimkou, ak by sa mohli stať bezdomovcami. Dotknuté štáty poskytnú rozumnú lehotu na

s. 4. Dostupné k 07.04. 2023 na webstránke: <https://legal.un.org/avl/ha/annprss/annprss.html>

⁵⁵ Ibid, s. 4.

⁵⁶ LANTAJOVÁ, D.: *Medzinárodnoprávna úprava inštitútu sukcesie štátov*. Kraków : Wydawnictwo i drukarnia towarzystwa Słowaków w Polsce, 2014.

uplatnenie si opčného práva.⁵⁷ Ustanovenia článkov 7 a 11 pravdepodobne neodrážajú existujúce obyčajové pravidlá, ale predstavujú pokrokový rozvoj v danej oblasti.

Články 9 a 10 Návrhu článkov sa týka riešenia situácia osôb, ktoré v čase sukcesie už majú iné štátne občianstvo. Článok 9 zakotvuje, že pokiaľ dotknutá osoba, ktorá má nárok na štátnu príslušnosť štátu nástupcu, má aj občianstvo iného dotknutého štátu (či už predchodcu alebo nástupcu), môže pôvodný štát podmieniť udelenie svojho občianstva vzdaním sa občianstva neskoršieho štátu (predchodcu alebo nástupcu). Článok 10 stanovuje, že štát predchodca vo vzťahu k dotknutej osobe môže ustanoviť, že ak táto osoba dobrovoľne požiada o udelenie občianstva štátu nástupcu, musí mu byť odňaté občianstvo štátu predchodcu. Taktiež štát nástupca môže ustanoviť, že ak dotknutá osoba dobrovoľne požiada o občianstvo niektorý ďalší štát nástupcu, alebo sa rozhodne ponechať si občianstvo štátu predchodcu, stratí jeho občianstvo získané v súvislosti so sukcesiou.

Články 12 a 13 Návrhu článkov sa týkajú rodinných práv a práv detí ohľadom štátneho občianstva v kontexte sukcesie. Článok 12 určuje, že pokiaľ by získanie alebo strata občianstva v súvislosti so sukcesiou rozdelila jednotu rodiny, dotknuté štáty musia prijať opatrenia a umožniť rodine zostať spolu alebo sa zjednotiť. Štáty pri tvorbe svojich vnútroštátnych právnych predpisov ako aj pri negociáciách väčšinou dbajú na to, aby pri udeľovaní občianstva bola zachovaná jednota rodiny a aby občianstvo členov rodiny bolo rovnaké ako má hlava rodiny, t.j. jeden z rodičov.⁵⁸ Článok 13 ustanovuje, že ak sa dieťa narodí po dátume sukcesie rodičom (dotknutým osobám) bez občianstva, má právo na štátnu príslušnosť dotknutého štátu, na území ktorého sa narodil.

Článok 16 zakotvuje, že dotknuté osoby nesmú byť svojvoľne zbavené štátnej príslušnosti štátu predchodcu, alebo im nesmie byť svojvoľne upierané právo získať občianstvo štátu nástupcu alebo opčné právo, na ktoré majú nárok v súvislosti so sukcesiou, vychádza z už spomínaného ustanovenia čl. 15 ods. 2 *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* (1948), ktoré určuje, že nikto nesmie byť svojvoľne zbavený svojej štátnej príslušnosti ani práva svoju štátnu príslušnosť zmeniť. Ide evidentne o kodifikáciu hore uvedeného, skôr spomenutého obyčajového pravidla.⁵⁹ Podobné ustanovenie obsahuje aj čl. 8 Dohovoru o redukovaní počtu osôb bez štátnej príslušnosti, čl. 8 Dohovoru o právach dieťaťa, čl 4 písm. c) a čl. 18 Európ-

⁵⁷ LANTAJOVÁ, D.: *Medzinárodnoprávna úprava inštitútu sukcesie štátov*. Kraków : Wydawnictwo i drukarnia towarzystwa Słowaków w Polsce, 2014. s.136.

⁵⁸ Ibid, s.137.

⁵⁹ ZIMMERMANN, A.: *Secession and the Law of State Succession*. In: KOHEN, M. G. (ed.). *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. s. 228.

skeho dohovoru o občianstve.⁶⁰ Článok 17 zakotvuje, že žiadosti týkajúce sa získania, zachovania alebo vzdania sa občianstva alebo opčného práva v súvislosti so sukcesiou musia byť spracované bez zbytočného odkladu. Príslušné rozhodnutia sa vydávajú v písomnej forme a musia byť efektívne administratívne alebo súdne preskúmateľné. Vnútroštátny orgán, ktorý spracováva žiadosť týkajúcu sa občianstva v súvislosti so sukcesiou štátov by mal o nej rozhodovať bezodkladne. Ustanovenie článkov 15, 16 a 17 odrážajú súčasné štandardy medzinárodnoprávnej úpravy v oblasti ochrany ľudských práv.⁶¹ Vzhľadom na dlhodobé používanie uvedených pravidiel v praxi štátov je ich obyčajová podoba možná, avšak vedou či judikatúrou zatiaľ nepotvrdená.

Článok 18 ukladá dotknutým štátom povinnosť vymieňať si informácie na účely zistenia nepriaznivých účinkov na dotknuté osoby vzhľadom na ich štátnu príslušnosť a ďalšie súvisiace otázky a následne hľadať riešenia na odstránenie alebo zmiernenie týchto nepriaznivých účinkov formou negociácií, alebo formou dohody.

Článok 19 sa týka správania sa iných ako dotknutých štátov v prípade sukcesie. Štáty, ktoré sú požiadané o udelenie štátneho občianstva osobami bez štátnej príslušnosti by sa ku nim mali správať ako ku svojim štátnym občanom, ak je to pre tieto osoby prospešnejšie, ako keby boli apolitmi. Toto ustanovenie umožňuje tretím štátom správať sa k osobám, ktoré nemajú štátnu príslušnosť ako ku svojim občanom a to aj napriek absencii efektívneho vzťahu, spojitosti medzi štátom a danou osobou.⁶² Článok 20 zakotvuje, že pri prevode časti územia je štát sukcesor povinný udeliť štátne občianstvo osobám, ktoré majú obvyklé bydlisko na prevádzanej časti územia a zároveň štát predchodca odoberie týmto osobám svoju štátnu príslušnosť, pokiaľ nevyplýva niečo iné z výkonu opčného práva dotknutých osôb. Štát predchodca však neodníme štátne občianstvo dotknutým osobám skôr, ak nezískajú štátnu príslušnosť štátu nástupcu. Článok 21 stanovuje, že pri zjednotení štátov (s výhradou čl. 8), ak sa dva alebo viac štátov spojí a vytvoria jeden štát nástupcu (bez ohľadu na to, či štát sukcesor je nový štát alebo je identický s jedným zo štátov, ktoré sa spojili), tento štát udelí svoje občianstvo všetkým osobám, ktoré v čase sukcesie mali štátnu príslušnosť štátu predchodcu. Z existujúcej praxe štátov alebo z ko-

⁶⁰ LANTAJOVÁ, D.: *Medzinárodnoprávna úprava inštitútu sukcesie štátov*. Kraków : Wydawnictwo i drukarnia towarzystwa Słowaków w Polsce, 2014. s. 143.

⁶¹ MIKULKA, V.: Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States 1999. Introductory Note. In: *Audiovisual Library of International Law*. s. 5. Dostupné k 07.04. 2023 na webstránke: <https://legal.un.org/avl/ha/annprss/annprss.html>

⁶² LANTAJOVÁ, D.: *Medzinárodnoprávna úprava inštitútu sukcesie štátov*. Kraków : Wydawnictwo i drukarnia towarzystwa Słowaków w Polsce, 2014. s. 147-148.

mentára k jednotlivým uvedeným článkom Návrhu článkov, nie je možné zistiť či dané pravidlá nadobudli obyčajovú podobu.

V duchu článku 22 pri zániku štátu a vzniku dvoch alebo viacerých štátov nástupcov, každý z týchto nástupníckych štátov (pokiaľ niečo iné nevyplynie z výkonu práva opcie) udelí svoje občianstvo dotknutým osobám s obvyklým pobytom na svojom území. S výhradou čl. 8 štát nástupca udelí občianstvo aj osobám, ktoré majú nejaké spojenie s dotknutým územím štátu predchodcu, ktoré sa stalo súčasťou štátu nástupcu ako aj osobám, ktoré majú zároveň svoj obvyklý pobyt aj v treťom štáte a narodili sa, alebo mali posledný obvyklý pobyt na predmetnom území štátu predchodcu, alebo majú akékoľvek spojenie s daným štátom nástupcom. Súvisiaci článok 23 stanovuje, že štát nástupca je povinný poskytnúť právo opcie osobám uvedeným ako aj neuvedeným v článku 22, ktoré majú právo získať občianstvo dvoch alebo viacerých nástupníckych štátov.⁶³ Z existujúcej praxe štátov alebo z komentára k jednotlivým týmto pravidlám v rámci Návrhu článkov nie je možné zistiť či dané pravidlá nadobudli obyčajovú podobu.

Na základe článku 24 pri oddelení jednej alebo viacerých častí územia od štátu predchodcu je štát nástupca povinný poskytnúť právo opcie dotknutým osobám, ktoré majú právo získať občianstvo dvoch alebo viacerých nástupníckych štátov vzhľadom na to, že majú svoj obvyklý pobyt na jeho území, alebo s výhradou článku 8 dotknutým osobám, ktoré nemajú svoj obvyklý pobyt na jeho území, ale majú zodpovedajúce právne spojenie s územím štátu predchodcu, ktoré sa stalo súčasťou štátu nástupcu, resp. sa majú svoj obvyklý pobyt v treťom štáte, kde sa narodili alebo pred opustením štátu predchodcu mali svoj posledný obvyklý pobyt na území, ktoré sa stalo súčasťou štátu nástupcu, resp. mali akékoľvek iné vhodné spojenie s týmto štátom nástupcom. V zmysle niektorých názorov vedy ostáva pochybné, či pravidlo zakotvené v článku 24 tvorí súčasť medzinárodného obyčajového práva vzhľadom na nedostatok jednotnej praxe štátu v tomto smere.⁶⁴ Na druhej strane, pôvodný štát, ktorého právna existencia nebola v procese secesie spochybnená, môže byť v pozícii, aby pokladal za svojich vlastných občanov nielen tieto osoby s bydliskom na jeho území, ale aj všetkých štátnych príslušníkov žijúcich v oddelenom štáte alebo v treťom štáte do ktorého rámca sa dané oddelené územie včlenilo,

⁶³ LANTAJOVÁ, D.: *Medzinárodnoprávna úprava inštitútu sukcesie štátov*. Kraków : Wydawnictwo i drukarnia towarzystwa Słowaków w Polsce, 2014. s. 150.

⁶⁴ ZIMMERMANN, A.: *Secession and the Law of State Succession*. In: KOHEN, M. G. (ed.). *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. s. 227.

ktorí nezískali občianstvo uvedeného oddeleného štátu či tretieho štátu.⁶⁵ Na uvedené pravidlá nadväzuje článok 26, podľa ktorého štát predchodca ako aj nástupnícky štát umožnia vykonať právo opcie osobám, ktoré majú právo získať ich občianstvo alebo štátnu príslušnosť dvoch alebo viacerých nástupníckych štátov.

Článok 25 vyjadruje ten istý princíp ako platí aj pri oddelení jednej alebo viacerých častí územia od štátu predchodcu, ktorý naďalej existuje (článok 24). Štát predchodca odníme svoje občianstvo dotknutým osobám, ktoré získajú štátnu príslušnosť štátu nástupcu, nie však skôr ako im ju štát nástupca reálne udelí. Štát predchodca, pokiaľ niečo iné nevyplynie z výkonu opčného práva odníme svoje občianstvo osobám, ktoré majú pobyt na jeho území, alebo majú zodpovedajúce právne spojenie s určitou zložkou štátu predchodcu, ktorá zostala jeho súčasťou ako aj osobám, ktoré majú svoj obvyklý pobyt v treťom štáte a narodili sa alebo pred jeho opustením mali posledný obvyklý pobyt na predmetnom území, alebo majú akékoľvek spojenie s daný štátom predchodcom. Ani vo vzťahu k pravidlu zakotvenému v článku 25 návrhu článkov, nie je zatiaľ možné zistiť či dané pravidlá nadobudli obyčajovú podobu.

Ak to vyplýva z predchádzajúcich analýz niektoré z práv zakotvených v Návrhu článkov zreteľne zakotvujú obyčajové pravidlá. Prakticky všetky z nich sú použiteľné v prípade krízovej situácie secesie časti štátneho územia ak otázky štátneho občianstva nie sú pokryté zmluvne. Všetky ostatné pravidlá zakotvené v Návrhu článkov predstavujú nové pravidlá, ktoré v mnohých prípadoch, vzhľadom na relevantnú prax štátov, už kryštalizujú alebo v dohľadnej dobe môžu kryštalizovať, do obyčajovej podoby. Od prijatia Návrhu článkov roku 1999 už uplynula relatívne dlhá doba a uvedený kryštalizačný proces vo vzťahu k viacerým z týchto pravidiel zrejme prebieha. Súhrn uvedených nových pravidiel, ktoré Návrh článkov obsahuje predstavuje komplex pravidiel, ktoré umožňujú lepšiu a precíznejšiu aplikáciu existujúcich obyčajových pravidiel. Ich použitie spolu s existujúcimi a stabilizovanými obyčajovými pravidlami na oddelených územiach môže uľahčiť proces úpravy nadobudnutia štátneho občianstva obyvateľstva daných území.

Záver

Secesia vo svojej podstate znamená odčlenenie či odtrhnutie časti územia štátu od materského štátu spravidla prostredníctvom jednostranného aktu vyhlásenia nezávislosti zo strany dočasných orgánov či národnooslobodzovacích hnutí reprezentujúcich obyvateľstvo daného územia. Ide teda

⁶⁵ ZIMMERMANN, A.: Secession and the Law of State Succession. In: KOHEN, M. G. (ed.). *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. s. 227

o odčlenenie časti územia bez súhlasu materského štátu, pričom niekedy je sprevádzané použitím ozbrojenej sily alebo hrozbou použitia ozbrojenej sily, pričom toto územie sformuje nezávislý štát alebo sa pričlení k inému, už existujúcemu štátu. Problematika secesie časti štátneho územia je v medzinárodnom práve úzko spojená s problematikou práva národa na sebaurčenie.

Právo národa na sebaurčenie teda neoprávňuje narušiť územnú celistvosť štátu ak tento štát koná v súlade so zásadou rovných práv a zásadou práva národa na sebaurčenie. Ide o prípady ak štát umožňuje realizovať národu na jeho území právo na sebaurčenie demokratickým spôsobom v rámci existujúcich štátnych štruktúr. V medzinárodnoprávnej praxi však dochádza k rozdeleniu štátov pokiaľ národy žijúce v jeho rámci v danej veci dosiahnu konsenzus.

Pokiaľ tento štát so secesiou nesúhlasí a dodržiava relevantné štandardy ochrany ľudských práv a práva národa na sebaurčenie v rámci jeho územia existujúce pravidlá medzinárodného práva ho oprávňujú proti secesii mocensky zasiahnuť. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť, že vo vede medzinárodného práva sa vyskytuje i názor, že v prípade ak je secesia reakciou na hromadné porušovanie práva národa na sebaurčenie, bude medzinárodné spoločenstvo danú secesiu rešpektovať. Tento druh secesie sa v teórii medzinárodného práva nazýva aj ako tzv. nápravná secesia (angl. remedial secession). Je však otáznne či sa v tejto oblasti vyvinuli obyčajové pravidlá.

Obyčajové pravidlá medzinárodného práva týkajúce sa štátneho občianstva nie sú veľmi početné. Obyčajové pravidlá všeobecného medzinárodného práva v oblasti štátneho občianstva primárne obsahujú pravidlo, že štát je oprávnený priznať jednotlivcovi svojim vnútroštátnym právom štátne občianstvo iba vtedy ak medzi jednotlivcom a štátom existuje trvalý užší faktický a skutočný vzťah, tzv. trvalé pripútanie jednotlivca k štátu (angl. genuine link). Relatívne stabilizovaným obyčajovým pravidlom je pravidlo, podľa ktorého je vecou štátu určiť, kto sú jeho štátni občania. Stabilizovaná je obyčajová zásada zákazu zasahovania do vnútorných vecí iného štátu, t.j. vecí ktoré patria do jeho vnútornej právomoci. V dôsledku existencie tejto zásady majú štáty záväzok rešpektovať i právomoc iných štátov vo oblasti štátneho občianstva. Obyčajovú podobu majú i pravidlá obsiahnuté v článku 15 Všeobecnej deklarácie ľudských práv (1948) a to pravidlo zakotvujúce ľudské právo na štátnu príslušnosť (štátne občianstvo) zakotvené v článku 15 ods. 1 pravidlo zákazu svojvoľného odňatie štátneho občianstva proti vôli občana obsiahnuté v článku 15 ods. 2 tohto dokumentu. Obe tieto pravidlá boli zakotvené i zmluvne. Obyčajová povaha uvedených pravidiel bola donedávna spochybňovaná, ale v súčasnosti je už nepochybná.

Takmer všetky uvedené obyčajové pravidlá sú kodifikované i v rámci Návrhu článkov o štátnom občianstve fyzických osôb pri sukcesii štátov s komentárom (1999) Komisie OSN pre medzinárodné právo. Navyše zachytávajú ďalšie, medzičasom vykryštalizované obyčajové pravidlo zakotvujúce spoločnú povinnosť štátu predchodcu a štátu nástupcu vyhýbať sa stavu apolitizmu. Oba štáty majú v tejto súvislosti povinnosť harmonizovať svoje príslušné pravidlá a postupovať a rokovať v dobrej viere o otázkach štátnej príslušnosti v rámci svojej všeobecnej povinnosti upraviť otázky sukcesie prostredníctvom rokovania.

Prakticky všetky existujúce obyčajové pravidlá či už sú kodifikované v Návrhu článkov, alebo nie, sú použiteľné v prípade krízovej situácie secesie časti štátneho územia ak otázky štátneho občianstva nie sú pokryté zmluvne. Všetky ostatné pravidlá, mimo pravidiel, ktorých obyčajová povaha je nesporná, a ktoré sú zakotvené v Návrhu článkov, predstavujú nové pravidlá, ktoré môžu kryštalizovať v praxi štátov, do obyčajovej podoby. Tieto pravidlá umožňujú lepšiu a precíznejšiu aplikáciu existujúcich obyčajových pravidiel. Ich použitie spolu s existujúci a stabilizovanými obyčajovými pravidlami na oddelených územiach môže uľahčiť proces úpravy štátneho občianstva obyvateľstva daných území.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AZARIA, D.: „Codification by Interpretation“: the International Law Commission as an Interpreter of International Law. In: *European Journal of International Law*, Vol. 31, No.1, 2020. s. 171-200. ISSN: 0938-5428 (printová forma); 1464-3596 (elektronická forma).

BALAŠ, V.: Secese (Ústavněprávní a mezinárodněprávní aspekty). In: *Právník*. Roč. 137, č. 4, 1998. s.249-267. ISSN 0231-6625.

BLACKMAN, J.L.: State Successions and Statelessness: The Emerging Right to an Effective Nationality Under International Law. In: *Michigan Journal of International Law*. Vol, 19, (1998). s. 1141-1194. ISSN: 2688-5522.

BROWNIE, I.: *Principles of Public International Law. Seventh Edition*. Oxford: Oxford University Press, 2008. s.383-418. ISBN 978-0-19-921770-0.

Convention (No.107) Concerning the Protection ad Integration of Indigenous and other Tribal and Semi- Tribal Peoples (1957). International Labour Organization (ILO), C107, 26 June 1957.

Convention (No.169) Concerning Indigenous and Tribal Peoples (1989). International Labour Organization (ILO), C169, 27 June 1989.

CRAWFORD, J.: *The Creation of States in International Law*. 2nd edition. New York: Clarendon Press, 2006. 870s. ISBN 978-0-19-922842-3.

Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, UN GA Resolution. 1514 (XV), 15 UN GAOR Supp.66, str.66 Doc.A/4684 (1960).

Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (2007), G.A. Res. 61/295, UN. Doc. A/RES/47/1 (2007).

HAVERLAND, C.: Secession. In: BERNHARDT, R. (ed.). *Encyclopedia of Public International Law*. Vol. 4. Amsterdam: North-Holland, Elsevier, 2001. 1680s. ISBN 978-0-444-86247-1.

Charter of the United Nations (1945). 1 UNTS XVI.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1996). United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 3.

International Covenant on Civil and Political Rights (1996). vol. 999, p. 171 and vol. 1057, p. 407.

Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 20 December 1965. UN Doc. A/Res/2105 (XX).

KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (Všeobecná a osobitná časť)*. 4. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022. 536s. ISBN 978-80-571-0525-1.

KOHEN, M. G. (ed.): *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 510s. ISBN 978-0-511-16103-2.

LANTAJOVÁ, D.: Medzinárodnoprávna úprava práva národov na sebaurčenie, In: ŠPAČEK, M. (ed.): *Slovenská ročenka medzinárodného práva*, 2008. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2009. s. 8-98. ISBN 978-80-969540-5-6.

LANTAJOVÁ, D.: *Medzinárodnoprávna úprava inštitútu sukcesie štátov*. Kraków: Wydawnictwo i drukarnia towarzystwa Słowaków w Polsce, 2014. 240s. ISBN 978-8-374-90788-0.

LEKKAS, S.-I.: The Uses of the Outputs of the International Law Commission in International Adjudication: Subsidiary Means or Artefacts of Rules?. In *Netherlands International Law Review*, Vol.69, 2022. s. 327-359. Dostupné k 3.2.2023 na webstránke <https://link.springer.com/article/10.1007/s40802-022-00221-1>.

MIKULKA, V.: Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States 1999. Introductory Note. In: *Audiovisual Library of International Law*. 11s. Dostupné k 07.04. 2023 na webstránke: <https://legal.un.org/avl/ha/annprss/annprss.html>

ONUMA, Y.: Nationality and Territorial Change: In Search of the State of the Law. In: *The Yale Journal of World Public Order*, Volume 8, Number 1, Fall 1981. s. 1-35. ISSN 0734-0494.

SIENIAWSKI, P.: Secesia v súčasnom medzinárodnom práve. In: *Právnik*, č.10, 2017. s. 894-914. ISSN 0231-6625.

THORNBERRY, P.: *International Law and the Rights of Minorities*. Oxford: Clarendon Press, 1994. s. 331-382. ISBN 0-19-825829-1.

Kontaktné údaje na autora – e-mail:

Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

Ústav medzinárodného práva a európskeho práva

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
e-mail: juraj.jankuv@upjs.sk
ORCID ID: 0000-0001-6344-5005

NOVÁ OSOBITNÁ PRÁVNÁ ÚPRAVA ZALOŽENÁ NA INŠTITÚTE UKRAJINSKÉHO OBČIANSTVA VO SVETLE POMOCI VOJNOVÝM UTEČENCOM NA ÚZEMÍ POĽSKA¹

NEW SPECIAL LEGAL REGULATION BASED ON THE INSTITUTION OF UKRAINIAN CITIZENSHIP IN LIGHT OF ASSISTANCE TO WAR REFUGEES IN POLAND

Ing. Jana Kopřlová, PhD.²

Abstrakt

Bezprostredne po napadnutí Ukrajiny vojenskými jednotkami Ruskej federácie dňa 24. februára 2022 boli mnohí obyvatelia Ukrajiny, predovšetkým ženy, deti a seniori, nútení opustiť svoju vlasť. Najväčší prílev vojnových utečencov zaznamenávalo najmä z dôvodov pomerne úzkych historických, ale aj početných rodinných väzieb od samého začiatku práve Poľsko. Na rapidne sa zhoršujúcu situáciu spojenú s náhlou migračnou vlnou spoločensky, kultúrne, ale aj geograficky blízkeho národa zareagoval poľský parlament mimoriadne rýchlo, keď 12. marca 2022 prijal osobitný zákon o pomoci určenej pre vojnových utečencov so statusom ukrajinského občana nazvaný „Zákon o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny“. Nová osobitná právna norma poľského migračného práva začala platiť retroaktívne od 24. februára 2022 a doposiaľ bola niekoľkokrát novelizovaná. Cieľom predloženého príspevku je predstaviť a podrobne analyzovať predmetnú právnu úpravu a jej prínosy pre ukrajinských občanov, ktorí sa ocitli po 24. februári 2022 v dôsledku pre-

¹ Predložený príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0635/22 „Štátne občianstvo vo svetle medzinárodných a európskych právnych princípov a štandardov“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD. Príspevok odzrkadľuje stav platný ku dňu 20. november 2022.

² Katedra správneho práva, práva životného prostredia a finančného práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, e-mail: jana.koprlova@truni.sk, ORCID ID: 0000-0002-2082-1450.

biehajúceho vojnového konfliktu v ich krajine na území Poľska, v porovnaní s prínosmi vyplývajúcimi zo štandardnej právnej úpravy postavenia utečenca aktuálne platnej a aplikovanej na území Poľska.

Kľúčové slová

Občan; občan Ukrajiny; migračné právo; migračná politika; vojnový utečenec; Ukrajina; Poľsko.

Abstract

Immediately after the invasion of Ukraine by military units of the Russian Federation on February 24, 2022, many residents of Ukraine, especially women, children and senior citizens, were forced to leave their homeland. Poland recorded the largest influx of war refugees mainly due to the relatively close historical, but also numerous family ties from the very beginning. The Polish Parliament reacted extremely quickly to the rapidly deteriorating situation associated with a sudden wave of migration of socially, culturally, but also geographically close nation, when on March 12, 2022, adopted a special law on assistance intended for war refugees with the status of a Ukrainian citizen entitled "Act on Assistance to Citizens of Ukraine in Connection with the Armed Conflict on the Territory of That Country". The new special legal norm of the Polish migration law began to apply retroactively as of February 24, 2022, and has been amended several times so far. The aim of the submitted paper is to present and to analyse in detail the legal regulation in question and its benefits for the Ukrainian citizens who found themselves after February 24, 2022, as a result of the ongoing war conflict in their country on the territory of Poland, in comparison with the benefits resulting from the standard legal regulation of a refugee status currently valid and applied on the territory of Poland.

Keywords

Citizen; Citizen of Ukraine; Migration Law; Migration Policy; War Refugee; Ukraine; Poland.

Úvod

Vládný návrh poľského *Zákona o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny* (v poľštine v plnom názve „Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa“, ďalej len „Zákon o pomoci občanom Ukrajiny“), týkajúci sa určenia osobitných pravidiel na legalizáciu pobytu občanov Ukrajiny na území Poľskej republiky, ktorí vstúpili na územie Poľska priamo z územia Ukrajiny v súvislosti s vojenskými ope-

ráciami vedenými na území Ukrajiny, a definujúci v prvom rade formy podpory ukrajinských občanov zo strany Poľskej republiky, vrátane pravidiel ich zamestnávania a vykonávania podnikateľskej činnosti na území Poľska, bol vo svojej prvotnej podobe po prvý raz predložený poľskému Sejmu (v plnom názve Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, ďalej len „Sejm“) dňa 7. marca 2022 pod číslom tlače 2069.³ Hneď v nasledujúci deň, 8. marca 2022, bola Sejmu pod číslom tlače 2069-A predložená prvá samostatná novela návrhu Zákona o pomoci občanom Ukrajiny. Predmetný návrh sa súčasne v totožný deň podrobil na zasadnutí Sejmu procesu prvého čítania.⁴ Jeho druhé, a súčasne i tretie čítanie sa uskutočnilo na pokračujúcom zasadnutí Sejmu už o deň neskôr. Záverečné hlasovanie v Sejme prebehlo dňa 9. marca 2022 za návrh Zákona o pomoci občanom Ukrajiny ako celku,⁵ pričom 439 poslancov hlasovalo „za“, dvanásť poslancov hlasovalo „proti“ a traja poslanci sa zdržali hlasovania.⁶ V nasledujúci deň, 10. marca 2022, bol schválený Zákon o pomoci občanom Ukrajiny predložený prezidentovi Poľskej republiky a predsedovi Senátu. Senát bezodkladne vykonal opravy a dňa 12. marca 2022 vyzval Výbor pre administratívu a vnútorné veci prijať niektoré pozmeňujúce a doplňujúce návrhy, ktoré boli schválené na zasadnutí Sejmu ešte v totožný deň. Rovnako ešte v tento deň, t.j. 12. marca 2022, bol Zákon o pomoci občanom Ukrajiny vo finálnej podobe predložený na podpis prezidentovi Poľskej republiky, ktorý ho v totožný deň hneď aj podpísal.⁷

³ Bližšie pozri Druk nr 2069: Rządowy projekt ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa – Uzasadnienie [2022-03-07]. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022. 38 s. [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/8BB50CB16E2DEC48C-12587FE005C19B8/%24File/2069-uzas.docx>.

⁴ Bližšie pozri Druk nr 2069: Rządowy projekt ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa – Opinia Lewiatana [2022-03-08]. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022. 7 s. [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/7D6C92FE9E36076FC12587FF004870B2/%24File/2069-002.pdf>.

⁵ Bližšie pozri celý text znenia návrhu Zákona o pomoci občanom Ukrajiny schválený v poľskom Sejme dňa 10. marca 2022 po treťom čítaní na webovej stránke poľského Sejmu: Ustawa z dnia 9 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022. 84 s. [cit. 2020-11-20]. Dostupné na: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2069_u3/\\$file/2069_u3.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2069_u3/$file/2069_u3.pdf).

⁶ Bližšie pozri celý priebeh predmetného legislatívneho procesu (tlač č. 2069 a tlač č. 2069-A) na webovej stránke poľského Sejmu: Rządowy projekt ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022 [cit. 2020-11-20]. Dostupné na: <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2069>.

⁷ Bližšie pozri celý text znenia Zákona o pomoci občanom Ukrajiny v znení podpísanom prezidentom Poľskej republiky dňa 12. marca 2022 na webovej stránke poľského

Zákon o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny bol uverejnený v poľskej Zbierke zákonov z roku 2022 dňa 12. marca 2022 pod položkou č. 583, pričom poľský zákonodarca vymedzil jeho pôsobnosť retroaktívne, a to odo dňa 24. február 2022 ako dňa, kedy vojenské jednotky Ruskej federácie napadli Ukrajinu a začal sa otvorený rusko-ukrajinský vojnový konflikt.⁸ Právne riešenia zakotvené v tomto zákone sú navrhnuté a priebežne systematicky novelizované⁹ tak, aby zvýšili rozsah pomoci dostupnej pre ukrajinských občanov, ktorí sa presťahovali do Poľska z dôvodu, aby unikli ruskej vojenskej invázii do ich krajiny.

Nová, špecifická právna úprava v rámci poľského migračného práva sa zrodila *ad hoc* v mimoriadne krátkom čase ako odpoveď poľskej občianskej spoločnosti a právneho štátu na mimoriadne udalosti, ktoré v najnovších dejinách Európy nemajú obdobu a ktoré so sebou priniesli náhlu a neočakávane rozsiahlu migračnú vlnu kultúrnej, spoločensky aj geograficky blízkeho, a v prípade Poľska súčasne susedného národa.¹⁰

Sejmu: Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022. 85 s. [cit. 2020-11-20]. Dostupné na: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2069_u/\\$file/2069_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2069_u/$file/2069_u.pdf).

⁸ Bližšie pozri BONCLAWEK, A., K. BRZOZOWSKA, A. COP, M. KOLASA-DOROSZ, M. KOWALCZYK, M. MAJNUSZ, K. MAŁANIUK, T. PLEŚNIAK a J. WCISŁO-JAŚKOWSKA. The Act on Assistance to Citizens of Ukraine Already in Force. In: *Rödl & Partner* [online]. 2022-03-14 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.roedl.pl/en/good-to-know/good-to-know/law-and-tax-news/the-act-on-assistance-to-citizens-of-ukraine-already-in-force>, ako aj MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

⁹ Doposiaľ najrozsiahlejšie novely k Zákonu o pomoci občanom Ukrajiny boli prijaté k dátumom 8. apríl 2022 a 30. jún 2022. Bližšie pozri Amendment to the Act on Assistance to Citizens of Ukraine of 08 April 2022. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/amendment-to-the-act-on-assistance-to-citizens-of-ukraine-of-08-april-2022/> a Amendment to the Act on Assistance to Citizens of Ukraine of 30 June 2022. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/amendment-to-the-act-on-assistance-to-citizens-of-ukraine-of-30-june-2022/>.

¹⁰ Dňa 18. marca 2022 počet utečencov z Ukrajiny, ktorí prekročili poľsko-ukrajinskú hranicu, prevýšil počet dva milióny osôb. Bližšie pozri Poland: Parliament Adopts Law on Assistance to Ukrainian Refugees. In: *European Commission* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/poland-parliament-adopts-law-assistance-ukrainian-refugees_en.

1. Vymedzenie okruhov osôb, ktorým Zákon o pomoci občanom Ukrajiny priznáva ako občanom Ukrajiny práva, oprávnenia a výhody v ňom definované

Poľský Zákon o pomoci občanom Ukrajiny je výslovne postavený na pojme „občan“, presnejšie „občan Ukrajiny“, pričom osobám, ktoré podľa tohto zákona spĺňajú status „občana Ukrajiny“, priznáva predmetný zákon mimoriadne a v priamej súvislosti s ruskou vojenskou inváziou na území Ukrajiny a prebiehajúcim ozbrojeným konfliktom viaceré práva, oprávnenia a výhody, ktoré inak poľský právny poriadok priznáva len občanom Poľskej republiky.

Zákon o pomoci občanom Ukrajiny sa vzťahuje na štyri skupiny osôb, ktorými sú:¹¹

- 1) ukrajinskí občania, ktorí:
 - prišli do Poľska legálne a z územia Ukrajiny (bez ohľadu na skutočnosť, či prišli z územia Ukrajiny priamo alebo cez územie inej krajiny),
 - prišli medzi 24. februárom 2022 a dátumom, ktorý bude určený podľa osobitných predpisov,
 - prišli v súvislosti s tzv. nepriateľskými akciami (prebiehajúcim ozbrojeným konfliktom) na území Ukrajiny, a napokon
 - deklarujú svoj úmysel zostať v Poľsku;
- 2) manželia/manželky ukrajinských občanov, ktorí nemajú ukrajinské občianstvo, ale spĺňajú podmienky uvedené v bode 1 a vstúpili do Poľska priamo z územia Ukrajiny;
- 3) ukrajinskí občania, ktorí:
 - sú držiteľmi tzv. preukazu Poliaka, to znamená preukazu poľského občianstva (v poľštine tzv. Karta Polaka),
 - opustili Ukrajinu spoločne so svojou najbližšou rodinou z dôvodu prebiehajúcich tzv. nepriateľských akcií (ozbrojeného konfliktu),
 - pricestovali do Poľska legálne medzi 24. februárom 2022 a dátumom, ktorý bude stanovený v osobitných predpisoch,

¹¹ Bližšie pozri BONCLAWEK, A., K. BRZOZOWSKA, A. COP, M. KOLASA-DOROSZ, M. KOWALCZYK, M. MAJNUSZ, K. MAŁANIUK, T. PLEŚNIAK a J. WCISŁO-JAŚKOWSKA. The Act on Assistance to Citizens of Ukraine Already in Force. In: *Rödl & Partner* [online]. 2022-03-14 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.roedl.pl/en/good-to-know/good-to-know/law-and-tax-news/the-act-on-assistance-to-citizens-of-ukraine-already-in-force>, prípadne MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law> či The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/>.

- deklarujú svoj úmysel zostať v Poľsku;
- 4) najbližší rodinní príslušníci občanov Ukrajiny uvedených v bode 3, na ktorých sa Zákon o pomoci občanom Ukrajiny vzťahuje primerane.

*Ukrajinskí občania patriaci do jednej z vyššie uvedených skupín sa považujú za osoby, ktorým sa v Poľskej republike poskytla tzv. dočasná ochrana v zmysle zákona z 13. júna 2003 o ochrane cudzincov na území Poľskej republiky.*¹² Všetky osoby vymedzené podľa Zákona o pomoci občanom Ukrajiny sa môžu v Poľsku legálne zdržiavať po dobu 18 mesiacov od dátumu 24. február 2022.¹³

Zákon o pomoci občanom Ukrajiny sa nevzťahuje na takých občanov Ukrajiny, ktorí sú držiteľmi povolenia na trvalý pobyt, povolenia na prechodný pobyt, povolenia na dlhodobý pobyt v Európskej únii, povolenia na tolerovaný pobyt, povolenia na pobyt z humanitárnych dôvodov alebo ktorým bolo priznané postavenie utečenca či právo na doplnkovú ochranu.

Rovnako sa Zákon o pomoci občanom Ukrajiny nevzťahuje ani na tých ukrajinských občanov, ktorí:

- osobne alebo prostredníctvom tretích strán požiadali o medzinárodnú ochranu v Poľsku;
- deklarovali úmysel požiadať o medzinárodnú ochranu v Poľsku;
- alebo ktorých sa takýto deklarovaný zámer týka, pokiaľ ich žiadosť či vyhlásenie neboli vzaté späť.¹⁴

Vyššie uvedené osoby však môžu podanú žiadosť či vyhlásenie o vóli podať žiadosť stiahnuť, na základe čoho začnú od okamihu stiahnutia žia-

¹² Bližšie pozri MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>, ako aj *Act of June 13, 2003, on Granting Protection to Foreigners within the Territory of the Republic of Poland* [Zákon z 13. júna 2003 o ochrane cudzincov na území Poľskej republiky] [2003]. *Journal of Laws of Poland*, 2021, item 1108, 1918.

¹³ Bližšie pozri MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

¹⁴ Bližšie pozri BONCŁAWEK, A., K. BRZOZOWSKA, A. COP, M. KOLASA-DOROSZ, M. KOWALCZYK, M. MAJNUSZ, K. MAŁANIUK, T. PLEŚNIAK a J. WCISŁO-JAŚKOWSKA. The Act on Assistance to Citizens of Ukraine Already in Force. In: *Rödl & Partner* [online]. 2022-03-14 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.roedl.pl/en/good-to-know/good-to-know/law-and-tax-news/the-act-on-assistance-to-citizens-of-ukraine-already-in-force>, prípadne The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/>.

dosti/vyhlásenia podliehať Zákonu o pomoci občanom Ukrajiny – t.j. od tohto momentu sa budú môcť legálne zdržiavať v Poľsku po dobu 18 mesiacov od dátumu 24. február 2022 a budú mať prístup ku všetkým oprávneniam a výhodám súvisiacim so statusom „občana Ukrajiny“.¹⁵

2. Legalizácia pobytu občanov Ukrajiny na území Poľska podľa Zákona o pomoci občanom Ukrajiny

Riešenia uvedené v Zákone o pomoci občanom Ukrajiny v platnom znení sú navrhnuté takým spôsobom, aby zvýšili rozsah pomoci dostupnej pre ukrajinských občanov, ktorí sa presťahovali do Poľska, aby unikli pred ruskou vojenskou inváziou v ich krajine. V súlade so Zákonom o pomoci občanom Ukrajiny platí, že ak ukrajinskí občania vstúpili do Poľskej republiky legálne po 24. februári 2022, ich pobyt v Poľsku sa bude považovať za legálny po dobu 18 mesiacov od 24. februára 2022.¹⁶ Ak občania Ukrajiny, ktorí sú držiteľmi preukazu poľského občianstva (tzv. Karty Polaka), opustili Ukrajinu po 24. februári 2022, ale následne legálne vstúpili na poľské územie a deklarovali svoj úmysel zostať na území Poľska, potom sa ich pobyt v Poľsku bude rovnako považovať za legálny na obdobie 18 mesiacov počnúc dňom 24. február 2022. Občania Ukrajiny, ktorí odídu z Poľska na obdobie dlhšie než jeden mesiac, stratia nárok na svoj legálny pobyt v Poľsku na obdobie 18 mesiacov plynúce od 24. februára 2022.¹⁷

Poľská Rada ministrov bola poverená vydaním nariadenia, v ktorom uviedla posledný dátum, dokedy ukrajinským občanom, ktorí legálne vstúpia do Poľska z Ukrajiny a vyhlásia svoj úmysel zostať v Poľsku, bude ich pobyt uznaný za legálny. Predmetný dátum mal byť stanovený s prihliadnutím na počet cudzincov prichádzajúcich do Poľska, situáciu civilného obyvateľstva a vyhliadky na zastavenie bojov na území Ukrajiny, ako

¹⁵ Bližšie pozri The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/>.

¹⁶ Uvedená skutočnosť, popri iných, bola pretavená do samostatného ukrajinského zákona zo 16. septembra 2022 o zriadení dodatočných právnych a sociálnych záruk pre občanov Poľskej republiky zdržiavajúcich sa na území Ukrajiny. Bližšie pozri New Rules for Staying in Ukraine: The Law on Granting Special Rights to Polish Citizens Came into Force. In: *Visit Ukraine Today* [online]. 2022-09-21 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://visitukraine.today/blog/899/in-ukraine-the-law-on-granting-special-rights-to-citizens-of-poland-came-into-force>.

¹⁷ Bližšie pozri MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

aj s prihliadnutím na otázky týkajúce sa poľskej národnej obrany, bezpečnosti a ochrany štátu, verejnej bezpečnosti a verejného poriadku.^{18, 19}

Po deviatich mesiacoch svojho legálneho pobytu v Poľsku, nie však po uplynutí 18-mesačného obdobia po 24. februári 2022, budú môcť občania Ukrajiny požiadať o povolenie na prechodný pobyt, a to na základe osobitnej zjednodušenej procedúry ustanovenej v Zákone o pomoci občanom Ukrajiny. Povolenia tohto druhu sa budú vydávať na obdobie troch rokov odo dňa rozhodnutia o povolení, pričom žiadatelia nebudú už musieť spĺňať žiadne ďalšie požiadavky. Guvernéri provincií pritom nebudú posudzovať žiadosti podané osobami, ktoré vstúpili do Poľska pred menej ako deviatimi mesiacmi.²⁰

3. PESEL osobné identifikačné číslo ako predpoklad prístupu k osobitným výhodám a oprávneniam

Pobyt osôb vymedzených v Zákone o pomoci občanom Ukrajiny na území Poľska je podľa tohto zákona považovaný za legálny, čo znamená, že aktuálne nielenže nemusia žiadať o povolenie na pobyt, ale nemusia ani podniknúť žiadne kroky na legalizáciu svojho pobytu.²¹ Podľa doterajšieho znenia predmetného zákona by mali, a podľa jeho aktuálne pripravovanej najnovšej novely budú už musieť²² ísť na ktorýkoľvek poľský obecný úrad a požiadať tam o osobné identifikačné číslo osobitne určené práve pre občanov Ukrajiny, tzv. PESEL²³ UKR. Na základe prideleného čísla PESEL UKR získajú prístup k tzv. dôveryhodnému profilu, ktorý im uľahčí mnohé následné formality a komunikáciu s úradmi a inštitúciami. V blízkej budúcnosti im číslo PESEL UKR a vytvorený tzv. dôveryhodný profil

¹⁸ Zmiený dátum podlieha priebežnému prehodnocovaniu súvisiacemu s pokračujúcim priebehom ozbrojeného konfliktu na území Ukrajiny.

¹⁹ Bližšie pozri MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

²⁰ Bližšie pozri MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

²¹ Bližšie pozri The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.intervencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/>.

²² Bližšie pozri DOROCIĄK, K. Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy do zmiany. In: *Poradnik Przedsiębiorcy* [online]. 2022-10-25 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-ustawa-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-do-zmiany>.

²³ PESEL znamená skratku poľského národného elektronického systému evidencie obyvateľstva Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności.

umožnia prístup tiež k elektronickým dokumentom potvrdzujúcim ich tožnosť a pobytový status. Ak vstup občana Ukrajiny do Poľskej republiky nebol zaregistrovaný na hranici, mal by podať žiadosť o pridelenie čísla PESEL UKR do 90 dní odo dňa vstupu na územie Poľska. Pokiaľ už má pridelené číslo PESEL, môže požiadať o číslo PESEL UKR. Žiadosť o udelenie tohto identifikačného čísla pre maloletú osobu podáva rodič, opatrovník, probačný úradník, dočasný opatrovník alebo osoba, ktorá má dieťa v skutočnej starostlivosti.²⁴

Odchod ukrajinského občana z územia Poľska na viac ako jeden kalendárny mesiac ho zbavuje práva legálne sa zdržiavať v Poľsku na základe Zákona o pomoci občanom Ukrajiny. Status „UKR“ priznaný k pridelenému číslu PESEL sa automaticky zmení na status „NUE“, čo znamená status cudzinca, ktorý nie je občanom členského štátu Európskej únie, a nie je ani rodinným príslušníkom občana Európskej únie. Uvedená zmena statusu formálne zviditeľní praktickú stratu výhod a oprávnení vyplývajúcich pre danú osobu z dikcie Zákona o pomoci občanom Ukrajiny. Rovnaké právne účinky nastanú aj v situácii, ak ukrajinský občan vlastní doklady, ktoré ho vylučujú z pôsobnosti Zákona o pomoci občanom Ukrajiny²⁵ alebo ak bola v súvislosti s jeho osobou podaná žiadosť o medzinárodnú ochranu. Platná poľská legislatíva však ustanovuje i niekoľko legislatívne presne vymedzených výnimiek, na základe ktorých je možné takejto osobe obnoviť status „UKR“, a to aj automaticky.²⁶

4. Osobitné oprávnenia a výhody vyplývajúce zo Zákona o pomoci občanom Ukrajiny

Všetky osobitné oprávnenia a výhody, ktoré vyplývajú zo Zákona o pomoci občanom Ukrajiny pre osoby spĺňajúce podmienky v ňom uvedené

²⁴ Bližšie pozri The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/>.

²⁵ Napríklad povolenie na pobyt; viac pozri v predchádzajúcom texte príspevku pri vymedzení osôb z radov občanov Ukrajiny, na ktoré sa nevzťahuje Zákon o pomoci občanom Ukrajiny.

²⁶ Bližšie pozri *Act of March 12, 2022, on Assistance to the Ukrainian Citizens in Connection with an Armed Conflict in the Territory of that State* [Zákon z 12. marca 2022 o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny] [2022]. Journal of Laws of Poland, 2022, item 583, ako aj The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/> alebo MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

a ktoré inak patria výlučne poľským občanom a súčasne nepatria osobám so statusom utečenca podľa legislatívy všeobecne platnej na území Poľska, môžeme rozdeliť do nasledujúcich kľúčových oblastí:

4. 1. Výkon práce a ekonomická činnosť

Všetci ukrajinskí občania, ktorých pobyt v Poľsku je legálny, sú oprávnení na území Poľska legálne pracovať; t.j. jednak tí, ktorých pobyt sa považuje za legálny z dôvodu vstupu do krajiny po 24. februári 2022, ako aj tí, ktorých pobyt v Poľsku je považovaný za legálny na inom právnom základe (napríklad na základe udeleného povolenia na pobyt, víza a podobne). Zamestnávateľ, ktorý zamestnáva občana Ukrajiny, je povinný oznámiť uvedenú skutočnosť okresnému úradu práce príslušnému podľa sídla alebo bydliska subjektu do 14 dní odo dňa nástupu cudzinca do zamestnania. Oznamovacia povinnosť sa ale nevzťahuje na zamestnanie ukrajinského občana, ktorý už legálne v Poľsku pracuje či ktorý má právo v Poľsku pracovať z dôvodu svojho pobytu (napríklad má priznané postavenie utečenca či doplnkovú ochranu, trvalý pobyt, dlhodobý pobyt, humanitárne povolenie na pobyt alebo povolenie na tolerovaný pobyt). Oznámenie sa musí vykonať prostredníctvom systému informačno-komunikačných technológií jeho podaním na webovom sídle Ministerstva rodiny a sociálnej politiky Poľskej republiky www.praca.gov.pl.²⁷

Doposiaľ najnovšia novela Zákona o pomoci občanom Ukrajiny zaviedla dve právne požiadavky, ktoré musia byť splnené, aby práca ukrajinského občana s legálnym pobytom na území Poľska mohla byť vykonávaná legálne: okrem toho, že zamestnávateľ musí oznámiť okresnému úradu práce zamestnanie ukrajinského občana, takáto práca musí byť vykonávaná v rozsahu, ktorý nie je nižší, ako je uvedený v oznámení, a za mzdu, ktorá nie je nižšia, ako je stanovená v sadzbe špecifikovanej v oznámení, čo je doplnené tiež požiadavkou uviesť tieto informácie v oznámení, t.j. mzdu stanovenú mesačnou alebo hodinovou sadzbou a pracovný čas alebo počet pracovných hodín za týždeň alebo mesiac.²⁸

²⁷ Bližšie pozri *Act of March 12, 2022, on Assistance to the Ukrainian Citizens in Connection with an Armed Conflict in the Territory of that State* [Zákon z 12. marca 2022 o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny] [2022]. *Journal of Laws of Poland*, 2022, item 583, ako aj *The Act on Assistance for Ukrainian Citizens*. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/> alebo MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. *Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law*. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

²⁸ Bližšie pozri *Act of March 12, 2022, on Assistance to the Ukrainian Citizens in Connection with an Armed Conflict in the Territory of that State* [Zákon z 12. marca 2022

Okrem toho sa občan Ukrajiny s legálnym pobytom na území Poľskej republiky môže zaregistrovať na úrade práce ako nezamestnaná osoba. Platí to rovnako pre občanov Ukrajiny v dôchodkovom veku, pričom veková hranica je stanovená na 65 rokov veku pre mužov a 60 rokov veku pre ženy.²⁹

Napokon, občania Ukrajiny, ktorých pobyt sa považuje za legálny na území Poľska na základe Zákona o pomoci občanom Ukrajiny alebo na základe zákona o ochrane cudzincov na území Poľskej republiky (napríklad osoby s vízum, povolením na prechodný či trvalý pobyt a podobne), sú oprávnení vykonávať na území Poľska podnikateľskú činnosť za rovnakých podmienok ako občania Poľskej republiky. Podmienkou je získanie PESEL osobného čísla.³⁰

o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny] [2022]. Journal of Laws of Poland, 2022, item 583, ako aj The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/> alebo MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

²⁹ Bližšie pozri *Act of March 12, 2022, on Assistance to the Ukrainian Citizens in Connection with an Armed Conflict in the Territory of that State* [Zákon z 12. marca 2022 o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny] [2022]. Journal of Laws of Poland, 2022, item 583, ako aj The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/> alebo MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

³⁰ Bližšie pozri *Act of March 12, 2022, on Assistance to the Ukrainian Citizens in Connection with an Armed Conflict in the Territory of that State* [Zákon z 12. marca 2022 o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny] [2022]. Journal of Laws of Poland, 2022, item 583, ako aj The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/> alebo MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>. Ďalej pozri *Act of December 12, 2013, on Foreigners* [Zákon z 12. decembra 2013 o cudzincoch] [2013]. Journal of Laws of Poland, 2021, item 2354 a *Act of June 13, 2003, on Granting Protection to Foreigners within the Territory of the Republic of Poland* [Zákon z 13. júna 2003 o ochrane cudzincov na území Poľskej republiky] [2003]. Journal of Laws of Poland, 2021, item 1108, 1918.

4. 2. Sociálna podpora a pomoc

Občania Ukrajiny, ktorých pobyt je považovaný za legálny z dôvodu vstupu do Poľska od 24. februára 2022 (a ich manželia/manželky bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť), majú zákonný nárok na pomoc s ubytovaním, stravou, a rovnako i bezplatnú psychologickú pomoc. Zákon o pomoci občanom Ukrajiny im v porovnaní so štandardným statusom utečenca navyše priznáva tiež nárok na rodinné dávky, tzv. dávky 500+, dávky sociálnej pomoci (napríklad príspevky, intervenčnú pomoc), príspevky „Dobry Start“ a „kapitál starostlivosti o rodinu“ či spolufinancovanie zníženia poplatkov rodičov za pobyt dieťaťa v jasliach či materskej škole. Rovnako i dočasný opatrovník maloletého má nárok na sociálne dávky a dotácie. Predmetné sociálne výhody sa priznávajú ukrajinským občanom, ktorí spĺňajú podmienky podľa Zákona o pomoci občanom Ukrajiny, rovnako ako poľským občanom, hoci s určitými výnimkami v osobitných prípadoch. Žiadosti o vyššie uvedené dávky by mali, a od najbližšej novely Zákona o pomoci občanom Ukrajiny už budú povinne musieť obsahovať čísla PESEL žiadateľa a jeho dieťaťa/detí.³¹

4. 3. Zdravotná starostlivosť

Občania Ukrajiny, ktorých pobyt sa považuje za legálny z dôvodu prekročenia hraníc po 24. februári 2022, majú nárok na zdravotnú starostlivosť vrátane zdravotníckych služieb za podmienok a v rozsahu, v akom majú osoby, na ktoré sa vzťahuje povinné alebo dobrovoľné zdravotné poistenie, nárok na príslušné dávky na základe zákona z 27. augusta 2004 o zdravotníckych službách financovaných z verejných zdrojov, a to s výnimkou kúpeľnej liečby a kúpeľnej rehabilitácie. To znamená, že títo ukrajinskí občania môžu na území Poľska využívať služby ambulantných rodinných lekárov, ambulantných odborných lekárov, lekárov v nemocniciach, majú nárok na preplácanie liekov a podobné služby, a to v rovnakom

³¹ Bližšie pozri *Act of March 12, 2022, on Assistance to the Ukrainian Citizens in Connection with an Armed Conflict in the Territory of that State* [Zákon z 12. marca 2022 o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny] [2022]. *Journal of Laws of Poland*, 2022, item 583, ako aj *The Act on Assistance for Ukrainian Citizens*. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/> alebo MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. *Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law*. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

rozsahu ako poľskí občania, ktorí sú poistení v systéme Národného fondu zdravia (poľsky Narodowy Fundusz Zdrowia).³²

4. 4. Podpora vzdelávania

Zákon o pomoci občanom Ukrajiny uľahčuje popri podpore integrácie ukrajinských detí v predškolských a školských vzdelávacích zariadeniach a podpore výučby v ich rodnom jazyku i pokračovanie v štúdiu na poľských univerzitách ukrajinským občanom, ktorí nemajú doklady potvrdzujúce dosiahnuté výsledky, prax a podobne, prípadne majú takéto doklady a prehlásia, že v príslušnom akademickom roku študovali a vykonalí v danom odbore a stupni štúdia na danej univerzite pôsobiacej na Ukrajine príslušnú skúšku, pričom určité obdobia ich predchádzajúceho štúdia im môžu byť uznané overením dosiahnutých výsledkov vzdelávania. Pravidlá overovania výsledkov vzdelávania stanovuje samotná univerzita alebo vysoká škola, ktorá môže študenta zaviazat', aby si dorovnal rozdiely v učebných osnovách. Uvedené platí taktiež pre poľských občanov, ktorí študovali na Ukrajine do 24. februára 2022.³³

³² Bližšie pozri *Act of March 12, 2022, on Assistance to the Ukrainian Citizens in Connection with an Armed Conflict in the Territory of that State* [Zákon z 12. marca 2022 o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny] [2022]. Journal of Laws of Poland, 2022, item 583, ako aj *The Act on Assistance for Ukrainian Citizens*. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/> alebo MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>. Ďalej pozri tiež *Act of August 27, 2004, on Healthcare Services Financed from Public Funds* [Zákon z 27. augusta 2004 o zdravotníckych službách financovaných z verejných zdrojov] [2004]. Journal of Laws of Poland, 2004, no. 210, item 2135.

³³ Bližšie pozri *Act of March 12, 2022, on Assistance to the Ukrainian Citizens in Connection with an Armed Conflict in the Territory of that State* [Zákon z 12. marca 2022 o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny] [2022]. Journal of Laws of Poland, 2022, item 583, ako aj *The Act on Assistance for Ukrainian Citizens*. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/> alebo MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

5. Prínosy a nevýhody osobitného poľského Zákona o pomoci občanom Ukrajiny oproti štandardnej právnej úprave postavenia utečenca platnej na území Poľska

V porovnaní so štandardnou právnou úpravou postavenia utečenca aktuálne platnou a aplikovanou na území Poľska poskytuje Zákon o pomoci občanom Ukrajiny osobám, ktoré spĺňajú vymedzené špecifické charakteristiky, viacero prínosov i výhod, z ktorých niektoré dosahujú úroveň práv priznávaných inak výhradne len občanom Poľskej republiky.

K zásadným prínosom a výhodám analyzovaného *lex specialis* oproti štandardnej právnej úprave postavenia utečenca aktuálne platnej a aplikovanej na území Poľska môžeme zaradiť najmä nasledujúce skutočnosti:³⁴

- povolenie na pobyt automaticky získajú len oprávnené osoby, pričom nie je potrebné podávať žiadosť;
- legálny pobyt sa oprávneným osobám priznáva automaticky na 18 mesiacov od dátumu 24. február 2022, s možnosťou ďalšieho predĺženia podľa vopred stanovených podmienok;
- uľahčená je možnosť pre oprávnené osoby získať povolenie na prechodný pobyt na 3 roky;
- vzniká nárok na zdravotnú starostlivosť pre oprávnené osoby na 18 mesiacov od dátumu 24. február 2022; s možnosťou ďalšieho predĺženia podľa vopred stanovených podmienok;
- vzniká nárok pre oprávnené osoby na sociálnu pomoc, rodinné dávky 500+, 300+ po dobu 18 mesiacov od dátumu 24. február 2022, s možnosťou ďalšieho predĺženia podľa vopred stanovených podmienok;
- vzniká nárok pre oprávnené osoby na jednorazovú finančnú pomoc vo výške 300 PLN na jednu osobu;
- vzniká okamžitý nárok na prácu pre oprávnené osoby (pri splnení povinnosti zamestnávateľa oznámiť poverenie prácou), a neskôr zase pri získaní povolenia na prechodný pobyt na základe Zákona o pomoci občanom Ukrajiny;
- vzniká možnosť získať elektronické povolenie na pobyt diia.pl (uvedené platí zatiaľ len pre oprávnené dospelé osoby);³⁵
- vzniká možnosť pre oprávnené osoby kedykoľvek sa vrátiť na Ukrajinu;

³⁴ Bližšie pozri Special Act on Refugee Status – Pros and Cons. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/special-act-or-refugee-status-pros-and-cons/>.

³⁵ Bližšie pozri Diia – An Electronic Document for War Refugees from Ukraine. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/diia-an-electronic-document-for-war-refugees-from-ukraine/>.

- počas platnosti povolenia na prechodný pobyt vzniká možnosť pre oprávnené osoby cestovať v rámci schengenského priestoru po dobu až 90 dní počas každých 180 dní.
- Medzi zjavné nevýhody Zákona o pomoci občanom Ukrajiny ako *lex specialis* oproti štandardnej právnej úprave postavenia utečenca aktuálne platnej a aplikovanej na území Poľska patria predovšetkým nasledujúce skutočnosti:³⁶
- platnosť a aplikovateľnosť predmetného zákona len na presne vymedzené kategórie osôb;
- žiadna mesačná finančná podpora osôb spĺňajúcich podmienky predmetného zákona (okrem výhod uvedených vyššie);
- žiadna možnosť osôb spĺňajúcich podmienky predmetného zákona čerpať výhody z tzv. Programu individuálnej integrácie;
- žiadna možnosť osôb spĺňajúcich podmienky predmetného zákona požiadať o medzinárodnú ochranu (postavenie utečenca) a súčasne využívať výhody Zákona o pomoci občanom Ukrajiny.

Záver

V našom príspevku s názvom „Nová osobitná právna úprava založená na inštitúte ukrajinského občianstva vo svetle pomoci vojnovým utečencom na území Poľska“ sme si kládli za cieľ predstaviť a podrobne analyzovať predmetnú právnu úpravu a jej prínosy pre všetkých ukrajinských občanov, ktorí sa ocitli po 24. februári 2022 v dôsledku prebiehajúceho vojnového konfliktu v ich krajine na území Poľska, v porovnaní s prínosmi vyplývajúcimi zo štandardnej právnej úpravy postavenia utečenca aktuálne platnej a aplikovanej v poľskom právnom poriadku.

Poľský *Zákon o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny*, ktorý prijal poľský Sejm dňa 12. marca 2022 v bezprostrednej súvislosti s pokračujúcou ruskou inváziou na Ukrajinu, je priamo postavený na pojme „občan“ v zmysle štátny príslušník Ukrajiny, pričom osobám, ktoré podľa tohto zákona spĺňajú status „občana Ukrajiny“, priznáva uvedený zákon mimoriadne a v priamej súvislosti s ruskou vojenskou inváziou na území Ukrajiny a prebiehajúcim ozbrojeným konfliktom viaceré práva, ktoré inak poľský právny poriadok priznáva len občanom Poľskej republiky. Ukrajinci, ktorí v dôsledku ruskej agresie odišli z Ukrajiny, prišli priamo do Poľska a následne deklarovali svoj úmysel zostať v Poľsku, majú právo legálne zostať na území Poľska po dobu 18 mesiacov od dátumu 24. február 2022 ako dátumu počiatku vy-

³⁶ Bližšie pozri Special Act on Refugee Status – Pros and Cons. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.intervencjaprawna.pl/special-act-or-refugee-status-pros-and-cons/>.

puknutia priameho ozbrojeného konfliktu na území Ukrajiny. Na získanie oprávnenia na pobyt, ako aj mnohých ďalších oprávnení a výhod, ktoré vymedzuje Zákon o pomoci občanom Ukrajiny, musia požiadať o osobné identifikačné číslo PESEL UKR, vydávané v Poľsku ukrajinským občanom a ostatným zodpovedajúcim osobám spĺňajúcim podmienky podľa Zákona o pomoci občanom Ukrajiny od 16. marca 2022.³⁷

Poľský Zákon o pomoci občanom Ukrajiny vymedzuje pre definované štyri základné okruhy osôb tiež nadštandardné výhody a benefity, na rozdiel od štandardnej právnej úpravy postavenia utečenca aktuálne platnej a aplikovanej v poľskom právnom poriadku, a to najmä v podobe nasledujúcich oprávnení:

- ukrajinskí štátni príslušníci utekajúci pred vojnou získavajú úplný prístup na poľský trh práce (ukrajinskí občania s povolením na prechodný pobyt získavajú právo pracovať v Poľsku počas trvania ich povolenia na pobyt bez toho, aby potrebovali pracovné povolenie), a rovnako tak aj do poľského systému zdravotnej starostlivosti; súčasne dostávajú jednorazový peňažný príspevok na živobytie vo výške 300 PLN (63 EUR) na osobu;³⁸
- deti z Ukrajiny získavajú právo navštevovať poľské školy na rovnakom základe ako poľskí štátni príslušníci.³⁹ Ukrajinskí vysokoškolskí študenti majú zase možnosť pokračovať vo vzdelávaní na poľských univerzitách a vysokých školách;
- ukrajinskí občania utekajúci pred vojnou získavajú nárok na viaceré sociálne dávky vrátane 500+ (500 PLN na každé dieťa mesačne, t.j. približne 106 EUR), 300+ (300 PLN na každé dieťa ročne na školské

³⁷ Aktuálne pripravovaná najnovšia novela Zákona o pomoci občanom Ukrajiny, okrem iného, zmení pôvodnú možnosť požiadať o osobné identifikačné číslo PESEL UKR od januára 2023 na zákonnú povinnosť. Bližšie pozri KRZYSZTOSZEK, A. Poland to Tighten Ukrainian Refugee Residency Laws. In: *EURACTIV.com* [online]. 2022-10-25 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: https://www.euractiv.com/section/all/short_news/poland-to-tighten-ukrainian-refugee-residency-laws/. Celé znenie predmetného návrhu aktuálne najnovšej novely Zákona o pomoci občanom Ukrajiny pozri na webovej stránke poľského Sejmu: Projekt ustawy o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw. In: *Portal Gov.pl* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-w-zwiazku-z-konfliktem-zbrojnym-na-terytorium-tego-panstwa-oraz-niektorych-innych-ustaw8>.

³⁸ Bližšie pozri MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

³⁹ Bližšie pozri aj *Act of September 7, 1991, on Education System* [Zákon zo 7. septembra 1991 o systéme vzdelávania] [1991]. *Journal of Laws of Poland*, 1991, no. 95, item 425.

potreby, t.j. približne 63 EUR), na podporu pri starostlivosti o rodinu (za druhé, respektíve každé ďalšie dieťa vo veku 12 až 36 mesiacov do maximálnej výšky 12 000 PLN na dieťa, t.j. približne 2 553 EUR), na dotácie na jasle a materskú školu, rodinné dávky aj sociálnu pomoc,⁴⁰ čo je obzvlášť mimoriadne dôležité, nakoľko väčšinu z vojnových utečencov z Ukrajiny tvoria práve ženy s deťmi.

Nový *lex specialis* v rámci poľského migračného práva bol poľským zákonodarcom prijatý takmer jednomyselne (za jeho prijatie hlasovalo 439 poslancov Sejmu zo 460), pričom do platnosti vstúpil k 12. marcu 2022, s retroaktívnym účinkom od 24. februára 2022.⁴¹

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Act of August 27, 2004, on Healthcare Services Financed from Public Funds [Zákon z 27. augusta 2004 o zdravotníckych službách financovaných z verejných zdrojov] [2004]. Journal of Laws of Poland, 2004, no. 210, item 2135.

Act of December 12, 2013, on Foreigners [Zákon z 12. decembra 2013 o cudzincoch] [2013]. Journal of Laws of Poland, 2021, item 2354.

Act of June 13, 2003, on Granting Protection to Foreigners within the Territory of the Republic of Poland [Zákon z 13. júna 2003 o ochrane cudzincov na území Poľskej republiky] [2003]. Journal of Laws of Poland, 2021, item 1108, 1918.

Act of March 12, 2004, on Social Assistance [Zákon z 12. marca 2004 o sociálnej pomoci] [2004]. Journal of Laws of Poland, 2021, item 2268, 2270; 2022, item 1, 66, 1079.

Act of March 12, 2022, on Assistance to the Ukrainian Citizens in Connection with an Armed Conflict in the Territory of that State [Zákon z 12. marca 2022 o pomoci občanom Ukrajiny v súvislosti s ozbrojeným konfliktom na území tejto krajiny] [2022]. Journal of Laws of Poland, 2022, item 583.

Act of September 7, 1991, on Education System [Zákon zo 7. septembra 1991 o systéme vzdelávania] [1991]. Journal of Laws of Poland, 1991, no. 95, item 425.

Amendment to the Act on Assistance to Citizens of Ukraine of 08 April 2022. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/amendment-to-the-act-on-assistance-to-citizens-of-ukraine-of-08-april-2022/>.

Amendment to the Act on Assistance to Citizens of Ukraine of 30 June 2022. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostupné

⁴⁰ Bližšie pozri aj *Act of March 12, 2004, on Social Assistance* [Zákon z 12. marca 2004 o sociálnej pomoci] [2004]. Journal of Laws of Poland, 2021, item 2268, 2270; 2022, item 1, 66, 1079.

⁴¹ Bližšie pozri Poland: Parliament Adopts Law on Assistance to Ukrainian Refugees. In: *European Commission* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/poland-parliament-adopts-law-assistance-ukrainian-refugees_en.

na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/amendment-to-the-act-on-assistance-to-citizens-of-ukraine-of-30-june-2022/>.

BONCŁAWEK, A., K. BRZOZOWSKA, A. COP, M. KOLASA-DOROSZ, M. KO-WALCZYK, M. MAJNUSZ, K. MAŁANIUK, T. PLEŚNIAK a J. WCISŁO-JAŚ-KOWSKA. The Act on Assistance to Citizens of Ukraine Already in Force. In: *Rödl & Partner* [online]. 2022-03-14 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://www.roedl.pl/en/good-to-know/good-to-know/law-and-tax-news/the-act-on-assistance-to-citizens-of-ukraine-already-in-force>.

Diia – An Electronic Document for War Refugees from Ukraine. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/diia-an-electronic-document-for-war-refugees-from-ukraine/>.

DOROCIAK, K. Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy do zmiany. In: *Poradnik Przedsiębiorcy* [online]. 2022-10-25 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-ustawa-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-do-zmiany>.

Druk nr 2069: Rządowy projekt ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa – Uzasadnienie [2022-03-07]. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022. 38 s. [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/8BB50CB16E2DEC48C-12587FE005C19B8/%24File/2069-uzas.docx>.

Druk nr 2069: Rządowy projekt ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa – Opinia Lewiata-na [2022-03-08]. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022. 7 s. [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/7D6C92FE9E-36076FC12587FF004870B2/%24File/2069-002.pdf>.

KRZYSZTOSZEK, A. Poland to Tighten Ukrainian Refugee Residency Laws. In: *EURACTIV.com* [online]. 2022-10-25 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: https://www.euractiv.com/section/all/short_news/poland-to-tighten-ukrainian-refugee-residency-laws/.

MINKOWICZ-FLANEK, A. a M. SŁOMSKA. Support for Citizens of Ukraine – Assumptions of the Special Law. In: *Dentons* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://www.dentons.com/en/insights/articles/2022/march/18/support-for-citizens-of-ukraine-assumptions-of-the-special-law>.

New Rules for Staying in Ukraine: The Law on Granting Special Rights to Polish Citizens Came into Force. In: *Visit Ukraine Today* [online]. 2022-09-21 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://visitukraine.today/blog/899/in-ukraine-the-law-on-granting-special-rights-to-citizens-of-poland-came-into-force>.

Poland: Parliament Adopts Law on Assistance to Ukrainian Refugees. In: *European Commission* [online]. 2022-03-18 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/poland-parliament-adopts-law-assistance-ukrainian-refugees_en.

Projekt ustawy o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw. In: *Portal Gov.pl* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://www.gov>.

pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-w-zwiazku-z-konfliktem-zbrojnym-na-terytorium-tego-panstwa-oraz-niektorych-innych-ustaw8.

Rządowy projekt ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022 [cit. 2020-11-20]. Dostępne na: <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2069>.

Special Act or Refugee Status – Pros and Cons. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/special-act-or-refugee-status-pros-and-cons/>.

The Act on Assistance for Ukrainian Citizens. In: *Legal Portal for People Fleeing Ukraine* [online]. 2022 [cit. 2022-11-20]. Dostępne na: <https://ukraina.interwencjaprawna.pl/the-act-on-assistance-for-ukrainian-citizens/>.

Ustawa z dnia 9 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022. 84 s. [cit. 2020-11-20]. Dostępne na: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2069_u3/\\$file/2069_u3.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2069_u3/$file/2069_u3.pdf).

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. In: *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej* [online]. 2022. 85 s. [cit. 2020-11-20]. Dostępne na: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2069_u/\\$file/2069_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/2069_u/$file/2069_u.pdf).

Kontaktne údaje na autora – e-mail:

Ing. Jana Koprlová, PhD.

Katedra správneho práva, práva životného prostredia a finančného práva

Právnická fakulta

Trnavská univerzita v Trnave

E-mail: jana.koprlova@truni.sk

ORCID ID: 0000-0002-2082-1450

VÝLUKA ZE SOUDNÍHO PŘEZKUMU ROZHODNUTÍ O ZAMÍTNUTÍ ŽÁDOSTI O UDĚLENÍ STÁTNÍHO OBČANSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY

EXCLUSION FROM JUDICIAL REVIEW OF THE DECISION TO REJECT THE APPLICATION FOR THE GRANTING OF CITIZENSHIP OF THE CZECH REPUBLIC

JUDr. Vladislav Vnenk, Ph.D.¹

Abstrakt

Předmětem předloženého sborníkového příspěvku je úvaha nad koncepcí udělování státního občanství na žádost v rámci ústavní i zákonné úpravy České republiky. Důraz v rámci sborníkového příspěvku je kladen především na sporné otázky udělování státního občanství na žádost. Především budou diskutovány otázky nároku na vydání pozitivního rozhodnutí při splnění zákonných podmínek, jakož i otázky soudního přezkumu v případě, že bude vydáno rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky.

Klíčová slova

státní občanství; soudní přezkum; lidská práva

Abstract

The subject of the presented professional article is a reflection on the concept of granting citizenship on request within the framework of constitutional and statutory regulation. The emphasis in the expert article is mainly on controversial issues of granting citizenship on request. Above all, the issues of the right to issue a positive decision when the legal conditions are met will be discussed, as well as issues of judicial review in the event that a decision

¹ Katedra ústavního a evropského práva Fakulty právnické, Západočeská univerzita v Plzni, e-mail: vnenk@kup.zcu.cz, ORCID ID: 0000-0002-9467-7308.

is issued to reject an application for the granting of citizenship of the Czech Republic.

Keywords

citizenship; judicial review; human rights

Úvod

Pojem² státního občanství je jedním z klíčových státovědných pojmů, neboť z hlediska tzv. tříprvkové státoprávní teorie je státní občanství vyjádřením personální části předmětné tříprvkové státovědné teorie. Státní občanství je obvykle v teorii státovědy vysvětlováno jako trvalý právní svazek mezi jednotlivcem a státem, jehož obsahem jsou práva a povinnosti.³ Občané jsou pak ty fyzické osoby, jejichž vztah ke státu založený státním občanstvím, představuje členství jednotlivce ve státu. Tento poměr obvykle zakládá tzv. personální výsost.⁴ Osoba, která se tedy nachází v tomto právním svazku, je státním občanem.⁵ V případě států Evropské unie je pak nutné mít na paměti specifika tzv. evropského občanství.

Právní úpravy jednotlivých států samozřejmě upravují proces získání státního občanství, přičemž tato právní úprava upravující právní vztahy spojené s nabýváním či pozbýváním státního občanství náleží k výsadám státní moci, přičemž ta se odvozuje od suverenity státu.⁶ Na tomto místě lze rovněž připomenout čl. 3 Evropské úmluvy o státním občanství, který zní *Každý stát podle svého vlastního práva stanoví, kdo jsou jeho státní občané. Toto právo budou jiné státy uznávat, pokud je v souladu s použitelnými mezinárodními úmluvami, obyčejovým mezinárodním právem a právními zásadami všeobecně uznávanými, pokud jde o státní občanství.*

Státověda a praxe jednotlivých států obvykle rozděluje dva způsoby nabývání státního občanství. Jedná se o narození (filiace) a udělení státní-

² Příspěvek byl zpracován v rámci projektu Západočeské univerzity v Plzni s č. SGS-2022-020: Aktuální impulsy k reformě tradiční koncepce ochrany právního státu, suverenity a bezpečnosti v unijní i vnitrostátní aplikační praxi.

³ Např. KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 79.; PAVLÍČEK, Václav, JIRÁSKOVÁ, Věra a kol. *Ústavní právo a státověda. I. díl. Obecná státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 192.; MRÁZEK, Josef. Evropská úmluva o státním občanství a občanství EU. *Právní rozhledy*, 2004, č. 18, s. 668 – 675). Podrobněji k jiným teoriím např. FILIP, Jan., SVATONĚ, Jan. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 167 a násl.

⁴ FILIP, Jan., SVATONĚ, Jan. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 44.

⁵ PAVLÍČEK, Václav., HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky. 1. díl. Ústavní systém*. Praha: Linde, 1994, s. 66.

⁶ PAVLÍČEK, Václav, JIRÁSKOVÁ, Věra a kol. *Ústavní právo a státověda. I. díl. Obecná státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 193.

ho občanství na základě žádosti (naturalizace).⁷ Případně z hlediska státovědy lze rozdělit na nabytí státního občanství tzv. originární, které není vázáno na občanství jiné osoby a nabytí státního občanství tzv. derivativní, které je vázáno na občanství jiné osoby.⁸ Pokud jde o tzv. naturalizaci, tedy způsob nabývání státního občanství na žádost dané osoby, to bývá obvykle svázáno s řadou podmínek, kam lze zařadit kupříkladu trestní bezúhonnost, složení státoobčanského slibu, znalost historie a jazyka daného státu.

1. Nabývání státního občanství na žádost

Ústava České republiky (dále jen „Ústava ČR“) se otázkou státního občanství věnuje pouze velice stručně, a to v rámci čl. 12 Ústavy ČR, podle kterého (odst. 1) *Nabývání a pozbývání státního občanství České republiky stanoví zákon* a (odst. 2) *Nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství*. Z prvního odstavce čl. 12 Ústavy ČR lze tak jednoduše dovodit, že právní úprava je Ústavou ČR svěřena zákonodárci (s výhradou čl. 10 Ústavy ČR).⁹ Zákon, který je předpokládán citovaným čl. 12 odst. 1 Ústavy ČR, je pak zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky).

Podle zákona o státním občanství (§ 3) se státní občanství České republiky nabývá narozením, určením otcovství, osvojením, nalezením na území České republiky, udělením, prohlášením, nebo souvislosti se svěřením do ústavní, pěstounské nebo jiné formy náhradní péče. Z hlediska udělování státního občanství jsou pak klíčová následující ustanovení. Především § 11 zákona o státním občanství, podle kterého *o udělení státního občanství České republiky rozhoduje ministerstvo* a dále § 12, podle kterého *na udělení státního občanství České republiky není právní nárok*. Jako sporné ustanovení zákona z hlediska tématu příspěvku je jednoznačně § 26 zákona o státním občanství, podle kterého *rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky podle § 22 odst. 3 je vyloučeno z přezkoumání soudem*. Důvody, pro které zákon vylučuje soudní přezkum ve smyslu § 22 odst. 3 zákona o státním občanství jsou pak následující: *K žádosti o udělení státního občanství České republiky, kterou podal žadatel starší 15 let, si ministerstvo vyžádá stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky; tato stanoviska se nestávají součástí spisu, pokud obsahují utajované informace. V případě, že v řízení vyjde na základě stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské*

⁷ PAVLÍČEK, Václav, JIRÁSKOVÁ, Věra a kol. *Ústavní právo a státověda. I. díl. Obecná státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 194.

⁸ FILIP, Jan., SVATOŇ, Jan. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 175.

⁹ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 188.

služby, které obsahuje utajované informace, najevo, že žadatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty, v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu.

2. K přezkoumatelnosti rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky

V české právní vědě a judikatuře pak bývá traktována otázka, do jaké míry má Ministerstvo vnitra volnou správní úvahu, zda státní občanství České republiky udělit či neudělit osobě, která splňuje veškeré zákonem předpokládané podmínky pro udělení.¹⁰

Z hlediska vývoje otázky¹¹ přezkumu lze jednoznačně demonstrovat (překonané pozdější judikaturou) rozhodnutí Vrchního soudu v Praze se sp. zn. 6 A 77/97 ze dne 29.12.1997, podle kterého *přijetí do svazku státu (udělení státního občanství) na žádost občana cizího státu je a také historicky od nejstarších dob vždy bylo výrazem státní suverenity. Je absolutně ve sféře volného uvážení státní výsosti, zda cizímu státnímu příslušníku bude občanství uděleno nebo ne. Tento princip je naprosto neměnný a nezpochybnitelný; zákonodárce však z praktických důvodů některé případy vyjímá z individuálního rozhodování a stanoví zákonem, že určité skupiny cizích státních příslušníků státní občanství nabývají za splnění zákonem stanovených podmínek (typicky uzavření manželství, případy spojení nebo rozdělení států, anexe cizího území atd.). O žádný takový případ tu nešlo a žaloba to ani netvrdí. Šlo o individuální žádost cizího státního příslušníka za udělení státního občanství České republiky....Protože tu není právní nárok na udělení státního občanství, není tu ani subjektivní právo žadatele, aby jeho žádosti bylo vyhověno, třebas i podmínky zákonem stanovené splňuje nebo jejich nesplnění mu bylo prominuto. A není-li tu subjektivního práva, nemůže být na takovém neexistujícím právu žadatel zkrácen, což je základní podmínka soudního přezkoumání správního aktu. K závěrům judikatury se kriticky stavěla svého času především právní věda.*¹²

¹⁰ K tomu srov. BAHÝLOVÁ, Lenka., FILIP, Jan., MOLEK, Pavel., PODHRÁZKÝ, Milan., SUCHÁNEK, Radovan., ŠIMÍČEK, Vojtěch, VYHNÁNEK, Ladislav. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 242.

¹¹ Podrobněji např. ROZUMEK, Martin. Nabývání státního občanství ČR udělením aneb Na cestě od absolutní správní úvahy ke standardnímu správnímu řízení. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 10, s. 39-45.

¹² Např. BAHÝLOVÁ, Lenka., FILIP, Jan., MOLEK, Pavel., PODHRÁZKÝ, Milan., SUCHÁNEK, Radovan., ŠIMÍČEK, Vojtěch, VYHNÁNEK, Ladislav. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 242 – 243.

Tento právní názor byl překonán judikaturou Nejvyššího správního soudu,¹³ a to výslovně v rozhodnutí s č.j. 6 A 25/2002-42 ze dne 23. 3. 2005, kde Nejvyšší správní soud konstatoval, že to, *zda je rozhodnutí založeno na volné úvaze či nikoliv, má význam z hlediska rozsahu přezkumu, a nikoliv z pohledu žalobní legitimace. Žalobní legitimace musí být dána i pro případy přezkumu rozhodnutí založených na volném správním uvážení, neboť jinak by soud vůbec nemohl přezkoumat jeho použití ani z těch hledisek, která mu předepisuje § 78 odst. 1 věta druhá s. ř. s. Proti tomuto závěru nelze argumentovat ani tím, že v některých případech je správní uvážení absolutní, a nemá tedy meze, které by vůbec mohly být překročeny. Úvaha šestého senátu o tom, že udělení státního občanství je projevem „neomezené“ státní suverenity a děje se ve sféře „absolutního“ správního uvážení, je v podmínkách materiálního právního státu přinejmenším velmi pochybná. Správní uvážení je v prvé řadě vždy limitováno principy vyplývajícími z ústavního pořádku České republiky; z nich lze vyvodit, že i tam, kde vydání rozhodnutí závisí toliko na uvážení správního orgánu, je tento orgán omezen zákazem libovůle, příkazem rozhodovat v obdobných věcech obdobně a ve stejných věcech stejně (různost rozhodování ve stejných či obdobných věcech může být právě projevem ústavně reprobované libovůle), tj. principem rovnosti, zákazem diskriminace, příkazem zachovávat lidskou důstojnost, jakož i povinností výslovně uvést, jaká kritéria v rámci své úvahy použil, jaké důkazy prostředky si opatřil, jaké důkazy provedl a jak je hodnotil, a k jakým skutkovým a právním závěrům dospěl. Dnes již tedy není sporu, že obecně rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky podléhá soudnímu přezkumu v rámci správního soudnictví. Lze demonstrovat další rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, a to ze dne 4. 5. 2006 s č. j. 2 As 31/2005-78, kde Nejvyšší správní soud uvedl, že v řízení o udělení státního občanství cizinci je rozhodováno o subjektivním veřejném právu žadatele, jakkoli není právní nárok na vyhovění této žádosti; tomuto subjektivnímu veřejnému právu tak svědčí ochrana poskytovaná soudy ve správním soudnictví zaručená ustanovením § 2 SŘS, neboť výsledkem tohoto správního rozhodování je rozhodnutí ve smyslu § 65 odst. 1 SŘS.*

Na tomto závěru nic nemění ani současný zákon o státním občanství, podle jehož § 12, platí, že *na udělení státního občanství České republiky není právní nárok, neboť i v případě volného správního uvážení však správní orgán musí respektovat stanovené procesní postupy a základní právní principy správního rozhodování a jeho rozhodnutí musí být přezkoumatelné, aby byla vyloučena libovůle při rozhodovací činnosti správního orgánu. Správní rozhodnutí, které bylo učiněno na základě volného správního uvá-*

¹³ Podrobněji např. ROZUMEK, Martin. Nabývání státního občanství ČR udělením aneb Na cestě od absolutní správní úvahy ke standardnímu správnímu řízení. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 10, s. 39-45.

žení, soud přezkoumává pouze z hlediska, zda správní orgán nepřekročil zákonem stanovené meze správního uvážení nebo je nezneužil (ustanovení § 78 odst. 1 SŘS). Jde-li, jako je tomu v daném případě, o zcela volné uvážení správního orgánu jako představitele suverénního státu, je třeba za meze správního uvážení považovat smysl a účel zákona o státním občanství a posoudit, zda správní uvážení je v konkrétním případě logickým vyústěním řádného hodnocení skutkových zjištění (srov. rozsudek MS v Praze ze dne 21. 12. 2015, č. j. 11 A 167/2014-24).¹⁴

Nejspornějším ustanovením nového zákona o státním občanství bylo pak patrně § 26 zákona o státním občanství, podle kterého *rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky podle § 22 odst. 3 je vyloučeno z přezkoumání soudem*. Právní věda před přezkumem ze strany Ústavního soudu, o kterém bude podrobněji pojednáno, se klonila k závěru, že jak § 26 zákona o státním občanství, tak § 22 odst. 3 zákona o státním občanství neobstojí¹⁵ v přezkumu ze strany Ústavního soudu České republiky.¹⁶ M. Kindlová k tomu uvedla: „domnívám se, že by soudní výluka u rozhodnutí o neudělení státního občanství z důvodu ohrožení bezpečnosti státu byla v případě jejího napadení u Ústavního soudu zřejmě posouzena jako protiústavní. Důvodem by bylo porušení zákazu vyloučit ze soudního přezkumu rozhodnutí na poli veřejné správy, které se týká základních práv, podle druhé věty čl. 36 odst. 2 Listiny.“¹⁷ K spornosti ústavnosti citovaného ustanovení se přiklonil i komentář k Ústavě ČR, tedy, že „ústavnost této kompetenční výlučky je více než pochybná.“¹⁸

Ústavní soud podrobil testu ústavnosti předmětný § 26 zákona o státním občanství, a to na základě návrhu Nejvyššího správního soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy ČR,¹⁹ přičemž výsledkem byl nálezn Ústavního soudu se sp. zn. Pl. ÚS 39/17 ze dne 2. července 2019. V tomto nálezu Ústavní soud rozhodl, že *návrh na zrušení ustanovení § 26 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky), se zamítá, neboť podle plenární vět-*

¹⁴ Cit. dle KÖRBL, Hugo. *Zákon o státním občanství České republiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019.

¹⁵ Např. KÖRBL, Hugo. *Zákon o státním občanství České republiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 175.

¹⁶ Podrobněji k řízení o kontrole norem např. FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Ústavní soudnictví*. Brno: Václav Klemm, 2015.

¹⁷ KINDLOVÁ, Miluše. Ústavnost soudní výlučky u neudělení státního občanství z důvodu ohrožení bezpečnosti státu? *Správní právo*, 2015, č. 7–8, s. 404–419.

¹⁸ RYCHETSKÝ, Pavel., LANGÁŠEK, Tomáš., HERC, Tomáš., MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 180.

¹⁹ Dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu.

šiny napadené ustanovení § 26 zákona o státním občanství, které vylučuje ze soudního přezkumu toliko ta rozhodnutí, kterými byla zamítnuta žádost o udělení státního občanství z důvodu utajované informace o ohrožení bezpečnosti státu, nelze považovat za projev svévole zákonodárce. Napadené ustanovení nelze považovat za rozporné ani s principem demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ústavní soud tak navázal na svůj předchozí nálezn, který byl výsledkem přezkumu § 22 odst. 3 zákona o státním občanství²⁰ a které taktéž v přezkumu ze strany Ústavního soudu obstálo, neboť Ustanovení § 22 odst. 3 StObč neukládá Ministerstvu vnitra, aby nesdělovalo žádné důvody nevyhovění žádosti o udělení občanství, nýbrž aby nesdělovalo toliko ty důvody, které vyplývají ze stanovisek Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky, jejichž obsahem je utajovaná informace, podle které žadatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví nebo majetkové hodnoty. Tato právní úprava je projevem optimalizace případného protichůdného působení ochranných mechanismů dvou ústavou chráněných hodnot (právo na spravedlivý proces a bezpečnost státu a jeho základů), kdy by naopak bylo nepřiměřené, pokud by StObč zajistil úplné odůvodnění zamítnutí žádosti z důvodu ohrožení bezpečnosti státu na úkor ochrany bezpečnostních zájmů státu.²¹

Odlišná stanoviska²² uplatnili soudci Ludvík David, Kateřina Šimáčková, Vojtěch Šimíček a David Uhlíř, kteří ve svém disentu uzavřeli, že napadené zákonné ustanovení mělo být jako protiústavní zrušeno, a to pro jeho rozpor s čl. 36 odst. 2 Listiny (ve vazbě na zásah – byť i nepřímý – do dalších základních práv) a s principy právního státu a dělby moci podle čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 1 Ústavy.

Závěr

Česká právní úprava udělování státního občanství na žádost je postaveno na základní zásadě vyjádřené v § 12 zákona o státním občanství, podle kterého *na udělení státního občanství České republiky není právní nárok*. Obecně je však negativní rozhodnutí, respektive rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky, způsobilé

²⁰ Žádosti o udělení státního občanství České republiky, kterou podal žadatel starší 15 let, si ministerstvo vyžádá stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky; tato stanoviska se nestávají součástí spisu, pokud obsahují utajované informace. V případě, že v řízení vyjde na základě stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby, které obsahuje utajované informace, najevo, že žadatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty, v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu.

²¹ Dle nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2016 se sp. zn. Pl. ÚS 5/16.

²² K nálezu Ústavního soudu se sp. zn. Pl. ÚS 39/17 ze dne 2. července 2019.

podrobit soudnímu přezkumu v rámci správního soudnictví a to i kontextu uvedeného pravidla, neboť správní orgány se nemohou ve svém rozhodnutí dopustit nepřipustné libovůle.²³

V rámci ústavní konformity obstály před Ústavním soudem nakonec i dvě nejspornější ustanovení zákona o státním občanství a to jak § 26 zákona o státním občanství, podle kterého *rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství České republiky podle § 22 odst. 3 je vyloučeno z přezkoumání soudem*,²⁴ tak i § 22 odst. 3 zákona o státním občanství podle kterého platí, že *K žádosti o udělení státního občanství České republiky, kterou podal žadatel starší 15 let, si ministerstvo vyžádá stanoviska Policie České republiky a zpravodajských služeb České republiky; tato stanoviska se nestávají součástí spisu, pokud obsahují utajované informace. V případě, že v řízení vyjde na základě stanoviska Policie České republiky nebo zpravodajské služby, které obsahuje utajované informace, najevo, že žadatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty, v odůvodnění rozhodnutí se pouze uvede, že k zamítnutí žádosti došlo z důvodu ohrožení bezpečnosti státu.*²⁵

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BAHÝLOVÁ, Lenka., FILIP, Jan., MOLEK, Pavel., PODHRÁZKÝ, Milan., SUCHÁNEK, Radovan., ŠIMÍČEK, Vojtěch, VYHNÁNEK, Ladislav. Ústava České republiky. Komentář. Praha: Linde, 2010.

FILIP, Jan., SVATOŇ, Jan. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011.

FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Ústavní soudnictví*. Brno: Václav Klemm, 2015.

KINDLOVÁ, Miluše. Ústavnost soudní výluky u neudělení státního občanství z důvodu ohrožení bezpečnosti státu? *Správní právo*, 2015, č. 7–8.

KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

KÖRBL, Hugo. *Zákon o státním občanství České republiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019.

MRÁZEK, Josef. Evropská úmluva o státním občanství a občanství EU. *Právní rozhledy*, 2004, č. 18.

PAVLÍČEK, Václav, JIRÁSKOVÁ, Věra a kol. *Ústavní právo a státověda*. I. díl. *Obecná státověda*. 3 vydání. Praha: Leges, 2021.

PAVLÍČEK, Václav., HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky*. 1. díl. Ústavní systém. Praha: Linde, 1994.

²³ Srov. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 21. 12. 2015, č. j. 11 A 167/2014-24.

²⁴ Nález Ústavního soudu se sp. zn. Pl. ÚS 39/17 ze dne 2. července 2019.

²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2016 se sp. zn. Pl. ÚS 5/16.

ROZUMEK, Martin. Nabývání státního občanství ČR udělením aneb Na cestě od absolutní správní úvahy ke standardnímu správnímu řízení. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 10.

RYCHETSKÝ, Pavel., LANGÁŠEK, Tomáš., HERC, Tomáš., MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015.

Kontaktné údaje na autora – e-mail:

JUDr. Vladislav Vnenk, Ph.D.

Katedra ústavního a evropského práva

Fakulta právnická

Západočeská univerzita v Plzni

E-mail: vnenk@kup.zcu.cz

ORCID ID: 0000-0002-9467-7308.

VYBRANÉ ASPEKTY STÁTNÍHO OBČANSTVÍ VE VZTAHU K VAZBĚ

SELECTED ASPECTS OF CITIZENSHIP IN RELATION TO DETENTION

Martin Slovák¹

Úvod

Příspěvek se zabývá problematikou vybraných aspektů státního občanství a jejich vztahem k zajišťovacímu institutu trestního řízení, kterým je právě vazba. Na úvod tohoto příspěvku budou popsány aspekty státního občanství, přičemž bude vycházeno zejména z odborné literatury, avšak rovněž z judikatury Ústavního soudu. Následně budou popsána základní východiska mezi státním občanstvím a vazbou, přičemž bude poukázáno na jednotlivá rozhodnutí Ústavního soudu s touto problematikou související.

Vybrané aspekty státního občanství

Státní občanství představuje institut nejužšího spění mezi státem a jeho občanem, který má značný význam, neboť je to právě státní občanství, které zaručuje řadu základních práv, avšak i povinností každé jednotlivé osoby. Je tomu právě na základě státního občanství, z čeho může každá z osob čerpat svou možnost pohybu na území státu, jehož je občanem. Státní příslušnost, resp. státní občanství k jednomu státu je zároveň tím, co občany vymezuje ve vztahu ke státům ostatním.² Státní občanství je pochopitelně modifikováno v případě, kdy se státní občan nachází na území jiného státu, neboť je na území tohoto státu podřízen jeho územní jurisdikci, a podroben cizineckému režimu, z čehož plyne, že nemůže realizovat svá občanská práva v plné míře. Při pobytu v cizině však na druhé straně občan požívá diplomatické ochrany, která je realizována prostřed-

¹ Západočeská univerzita v Plzni

² KÖRBL, Hugo. *Zákon o státním občanství České republiky. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 5.

nictvím diplomatických, nebo konzulárních zastoupení na území daného státu.³

Státní občanství lze z definovat jako časově trvalý, místně neomezený právní vztah fyzické osoby a státu, který je proti vůli fyzické osoby zpravidla nezrušitelný, na jehož základě vznikají subjektům (tj. státu a danému občanovi) vzájemná práva a povinnosti, spočívající zejména v právu fyzické osoby na ochranu ze strany státu, jehož je občanem, a to jak na území tohoto státu, tak i mimo něj. Pod obsah tohoto práva lze dále řadit například právo pobytu na území tohoto státu a právo účasti na správě veřejných záležitostí. Povinností občana je zejména věrnost tomuto státu, závazek k jeho obraně, výkon určitých funkcí, ke kterým je povolán, a dodržování právních předpisů i mimo území daného státu. Pokud jde o konkrétní obsah státního občanství, tento je určen zákonodárcem jednotlivých svrchovaných států. Mezi výsostná práva demokratického státu lze řadit určování a stanovování podmínek, za kterých bude státní občanství nabýváno a pozbýváno.⁴

Z hlediska teoretickoprávního a státovědného uchopení rozlišuje doktrína trojí možné pojetí státního občanství, a to buď jako právního vztahu, statutu, nebo zvláštního subjektivního práva. V této souvislosti se taktéž hovoří o osobní výsosti státu, ze které plyne, že státní občan trvale podléhá právní moci svého státu, a to i v situaci, kdy se nachází mimo jeho území. Ve vztahu ke státnímu občanství však není vhodné omezit se pouze toliko na jeho právní perspektivy, nýbrž je vhodné čerpat i teoreticko-filozofických idejí. Z tohoto hlediska jsou v odborné literatuře odlišovány dva hlavní přístupy, a to liberální pojetí státního občanství a republikánské pojetí státního občanství. Z republikánského pojetí plyne aktivní občanství, ve kterém jsou zdůrazňována nejen práva daného občana, ale rovněž jeho povinnosti a odpovědnosti vůči státu, jehož je občanem. Oproti tomu v liberálním pojetí státu převažuje názor, že stát svému občanovi garantuje škálu práv, a to osobních, politických a sociálních, které stát nejen zaručuje, ale taktéž jim poskytuje aktivní ochranu. „Na oplátku“ za tyto garance by však stát neměl požadovat po jednotlivci nutně aktivní účast na politickém životě.⁵

Česká zákonná úprava nečiní rozdíly mezi občany z hlediska způsobu, kterým bylo státní občanství nabyto, ani z hlediska doby, kdy k tomu došlo. Z ústavněprávního hlediska existuje pouze jednotná kategorie ob-

³ GERLOCH, Aleš., HŘEBEJK, Jiří., ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém České republiky*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 111.

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 09. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 9/94.

⁵ RESCHOVÁ, Jana., KINDLOVÁ, Miluše., GRIC, Jan., PREUSS, Ondřej., ANTOŠ, Marek. *Státověda: Stát. Jednotlivce. Konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 89-91.

čanů České republiky bez konkrétnější diverzifikace. S momentem nabytí státního občanství získávají právně relevantní právní statut, přičemž již nadále nehraje roli, jakým způsobem bylo státní občanství získáno.⁶ Nabývání a pozbývání státního občanství⁷ je pak, jak uvedeno shora v citované judikatuře Ústavního soudu, svěřeno zákonodárci.

Cizinec, rovná se automaticky vazba?

Zákonná omezení základních práv a svobod musejí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.⁸ Toto ustanovení zakotvené v Ústavním pořádku zakazuje jakoukoliv formu diskriminace v omezení základních práv a svobod, jež je součástí ústavně chráněného principu rovnosti. Zásad rovnosti v právech jednotlivců je rovněž třeba vnímat v kontextu ostatních součástí ústavního pořádku, např. v kontextu čl. 26 Mezinárodního paktu o hospodářských sociálních a kulturních právech, dle něhož jsou si všichni před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakékoliv formy diskriminace a zákon má zakazovat jakoukoliv formu diskriminace z jakýchkoliv důvodů (z důvodu rasy, národa⁹, pohlaví, jazyka náboženství, a podobně).¹⁰ K pojetí rovnosti je přitom třeba přistupovat relativně, nikoliv absolutně, tedy ústavněprávní zásadě rovnosti v právech je třeba rozumět tak, že rozlišování mezi subjekty k přístupu k právům a svobodám nesmí být projevem jakékoliv formy libovůle.¹¹

Ochrana základních práv a svobod je v České republice svěřena moci soudní.¹² Soudní ochrana je poskytována veškerým právům bez rozdílu. Je však třeba zdůraznit, že soudy jsou chráněna zejména práva základní, ústavně garantovaná, přičemž je irelevantní, zda se jedná o práva uvedená v Listině základních práv a svobod, práva plynoucí přímo z Ústavy České

⁶ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2011, s. 28.

⁷ Ústava České republiky pouze stanoví zákaz zbavení státního občanství každého, proti jeho vůli. Srov. čl. 12 odst. 2 Ústavy České republiky.

⁸ Čl. 4 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

⁹ Z aktuální a zjevně excesivní rozhodovací činnosti obecných soudů např. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 05. 05. 2022, č.j.: 3 To 28/2022-2437, kde byla dovozována důvodnost tzv. útěkové vazby dle § 67 písm. a) tr. řádu mimo jiné z důvodu, že obžalovaný „...objektivně disponuje velkým množstvím cizozemských kontaktů“.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 03. 2022, sp. zn. Pl. ÚS 42/03.

¹¹ HUSSEINI, Faisal., BARTOŇ, Michal., KOKEŠ, Marian., KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 192.

¹² Čl. 4 Ústavy České republiky, dle kterého *Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci*; Čl. 90 Ústavy České republiky *Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům*.

republiky, práva plynoucí z mezinárodních smluv o lidských právech¹³, či práva přirozená.¹⁴

Z hlediska vazby je právně relevantní zejména ústavně garantované právo na osobní svobodu¹⁵, plynoucí zejména z čl. 8 Listiny základních práv a svobod, případně čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních práv a svobod. Právo na osobní svobodu představuje východisko ostatních základních práv a svobod zaručených ústavním pořádkem, které mohou být považovány za odvozené od práva na osobní svobodu. Premisou pro plné uplatnění svobody člověka v tom nejširším myslitelném smyslu je totiž stav nedotčené fyzické osoby, jeho existence a uznání jako svéprávné entity, neboť pouze člověk živý, svéprávný a nespoutaný může být člověkem skutečně svobodným.¹⁶ Ochrana osobní svobody každého jednotlivce představuje jedno z nejvýznamnějších základních práv a svobod a zásahy do něj by měly být činěny pouze zcela citlivě a přiměřeně. V souladu s čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod nesmí být nikdo stíhán nebo zbaven osobní svobody jinak než z důvodů a způsobem, které stanoví zákon. Podle čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod nesmí být nikdo, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Výklad zákonem stanovených důvodů a pravidel, které upravují vzetí do vazby, případně rozhodnutí o dalším trvání vazby je pak v každém konkrétním případě provést ústavně konformním způsobem.¹⁷

Vazba představuje jeden ze zajišťovacích institutů předpokládaných trestním řádem, a to zajišťující institut tzv. ultima ratio.¹⁸ Jedná se o opa-

¹³ K postavení mezinárodních smluv o lidských právech v rámci ústavního pořádku České republiky srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 06. 2002, sp. zn. 36/01, kde Ústavní soud mimo jiné deklaroval, že ... *rozsah pojmu ústavního pořádku nelze vyložit toliko s ohledem na ustanovení § 112 odst. 1 Ústavy, nýbrž i vzhledem k ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách*. Tedy součástí ústavního pořádku, stejně jako Listina jsou s ohledem na uvedené rozhodnutí Ústavního soudu rovněž například Evropská úmluva, či Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

¹⁴ RYCHETSKÝ, Pavel., LANGÁŠEK, Tomáš., HERC, Tomáš., MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 951.

¹⁵ Stranou by však neměl zůstat ani čl. 9 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, dle kterého *Není obecným pravidlem, aby osoby čekající na trestní řízení byly drženy ve vazbě*;

¹⁶ WAGNEROVÁ, Eliška., ŠIMÍČEK, Vojtěch., LANGÁŠEK, Tomáš., POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 217.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 08. 12. 2022, sp. zn. I. ÚS 2987/22.

¹⁸ GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 66.

tření zcela výjimečné povahy¹⁹, neboť představuje ten nejzávažnější zásah do života člověka ze strany státní moci. Podstatou tohoto zajišťovacího institutu je zbavení osobní svobody jednotlivce, který je „vytržen“ z každodenního života, což se může negativně odrazit zejména v oblasti zaměstnání, rodinných vztahů, ale taktéž v finanční situaci daného jednotlivce.²⁰ To vše za situace, kdy před soudcem rozhodujícím o vzetí obviněného do vazby, či v případě jejího prodlužování stojí osoba, které stále svědčí presumpce nevin. Jedná se tak nepochybně o nejintenzivnější formu „neod-suzujícího“ zbavení osobní svobody v rámci trestního řízení proti jednotlivci, pročez je třeba bezvýhradně trvat na tom, aby rozhodování o vazbě probíhalo způsobem, které stanoví zákon.²¹

V souladu s ustanovením § 67 trestního řádu lze vzít do vazby pouze osobu obviněného.²² Vazba je pouze toliko institutem zajišťovacím, proto je zcela vyloučeno, aby byla ze strany státu pojmána jako nápravný institut s cílem pozitivně působit na osobu obviněného. Nelze totiž vychovávat, či se pokoušet o resocializaci někoho, u koho doposud není známo, zda má vůbec být tomuto procesu podroben. Zcela nepřípustné je dále zneužívání vazby jakožto prostředku, kterým bude působeno na obviněného, případně bude vynucováno jeho doznání. V rozporu se zákonem by tak byla zejména situace, kdy by bylo obviněnému např. vyhrožováno jeho vzetím do vazby, pokud se nedozná ke skutku, ve kterém je orgány činnými v trestním řízení spatřován trestný čin a který je dané osobě kladen za vinu.²³ V této souvislosti se nabízí otázka, zda jsou v současné době dostatečné garance, že na obviněného nebude po dobu jeho zbavení osobní svobody jakýmkoliv způsobem působeno, či vynucováno jeho doznání za „zavřenými dveřmi“ a bez přítomnosti třetích osob. Lze jistě kvitovat, že v momentě vzetí obviněného do vazby je naplněn důvod tzv. nutné obhajoby²⁴, pročez musí být obviněnému dána možnost aby si obhájce buďto zvolil,

¹⁹ K tomu blíže např. ŠÁMAL, Pavel., MUSIL, Jan., KUČTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 275 a násl.

²⁰ AUGUSTINOVÁ, Pavla. Komentář k § 67. In: DRAŠTÍK, Antonín – FENYK, Jaroslav. a kol. *Trestní řád. § 1 – 179h. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Dostupné z: <141/1961 Sb. – Trestní řád: Komentář | ASPI | Wolters Kluwer ČR, a. s. >; Shodně též MOLEK, Pavel. *Základní práva. Svazek druhý – Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 88.

²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 01. 2014, sp. zn. I. ÚS 3326/16; Shodně též HUSSEINI, Faisal., BARTOŇ, Michal., KOKEŠ, Marian., KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 271.

²² K ústavněkonformnímu zahájení trestního stíhání srov. např. VNENK, Vladislav. Usnesení o zahájení trestního stíhání v ústavněprávních souvislostech. *Právní rozhledy*. č. 18/2022, s. 636.

²³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 736.

²⁴ § 36 odst. 1 písm. a) trestního řádu.

a pokud tak neučiní mu musí být neprodleně ustanoven. Byť je obhájci zaručeno neomezené navštěvování obviněného ve vazbě,²⁵ je otázkou, na kolik může tato garance eliminovat snahu orgánů činných v trestním řízení (zejména pak policejního orgánu, případně státního zastupitelství) vynutit si spolupráci, případně doznání obviněného, neboť obhájce z povahy věci nebude ve vazbě s obviněným přítomen nepřetržitě.

Vazba tak představuje závažný zásah do osobní svobody každého jednotlivce, avšak ještě zranitelnější osobou bude v této souvislosti osoba s cizí státní příslušností, pro kterou je negativním hlediskem nad rámec shora uvedeného rovněž pro ni zcela neznámé prostředí a mnohdy jazykový handicap.

Z hlediska již ustálené rozhodovací činnosti Ústavního soudu²⁶ lze tento případ demonstrovat na sérii téměř totožných skutkových dějů, kdy bylo vůči osobě cizí státní příslušnosti vedeno v rámci trestního stíhání tzv. zkrácené přípravné řízení.²⁷ Následně bylo ve věci konáno vazební zasedání, na němž byl obviněné osobě s cizí státní příslušností předán trestní příkaz. Při konání vazebního zasedání nebyly tyto osoby zastoupeny obhájcem a v některých případech nebyl dokonce ani přítomen tlumočnický do jazyka, který ovládají.²⁸ Následně byla obviněným ze strany soudu, aniž by však byly patřičným způsobem poučeny o důsledcích takového prohlášení, dána možnost, aby se buďto na místě vzdali práva podání odporu proti trestnímu příkazu, neboť v případě, kdy bude odpor z jejich strany podán, budou vzati do vazby a navazující stádia trestního stíhání budou vůči těmto osobám vedeny vazebně.

Tento stav však z hlediska práva na spravedlivý proces, jakož i s ohledem na ústavně zaručené právo na obhajobu, jehož součástí je taktéž právo na přiměřený čas na přípravu obhajoby, nemohl dle Ústavního soudu obstát. Ústavní soud v této souvislosti hovoří o tzv. „potencionální zranitelných osobách“. Okolnosti, za nichž se obviněný, případně jiná oprávněná osoba vzdává svého práva na podání odporu proti trestnímu příkazu,

²⁵ § 14 odst. 9 zákona o výkonu vazby.

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. I. ÚS 2822/13, nález Ústavního soudu ze dne 18. 03. 2015, sp. zn. IV. ÚS 2443/14, nález Ústavního soudu ze dne 22. 03. 2016, sp. zn. I. ÚS 469/16, nález Ústavního soudu ze dne 21. 03. 2017, sp. zn. III. ÚS 3816/16, nález Ústavního soudu ze dne 12. 03. 2019, sp. zn. III. ÚS 3464/17-4, Stanovisko Ústavního soudu ze dne 29. 01. 2019, sp. zn. Pl. ÚS-st. 49/18, nález Ústavního soudu ze dne 03. 09. 2019, sp. zn. I. ÚS 1688/19.

²⁷ § 179a a násl. trestního řádu.

²⁸ K tomu jeden z uvedené série judikatury Ústavního soudu, nález ze dne 12. 03. 2019, sp. zn. III. ÚS 3464/17-4, ze kterého plyne, že *Prokázat v řízení o ústavní stížnosti povinnost, že právo na tlumočnicka dle čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod došlo v konkrétním případě svého naplnění, je povinností soudu, před kterým bylo vedeno řízení, nikoliv jednotlivce, jemuž toto právo náleží.*

souvisejí s jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž je trestní řízení vedeno, kterým je právo na obhajobu. V těchto případech je k naplnění ústavně zaručeného práva na právní pomoc v oblasti trestního soudnictví nezbytné poskytnout jedinci vystavenému trestnímu stíhání dostatek času k obhajobě a skutečný, nikoliv pouze formální, přístup k právní pomoci. Shora uvedené platí tím spíše u osoby zbavené osobní svobody a znevýhodněné neznalostí českého jazyka a původem z jiné země případně dokonce z jiného kontinentu. Zákonem příkladmo (§ 36 odst. 2 trestního řádu) vypočtené podmínky nutno chápat tak, že je-li osoba zatčená orgány veřejné moci vyzvána k takovému procesnímu vyjádření, které pro ni může mít zásadní význam,²⁹ nesmí se tak stát bez předchozího řádného poučení o významu a důsledcích tohoto počinání a dále také o tom, že před takovým vyjádřením má právo poradit se s obhájcem, který, nevyžádá-li si jej zatčený sám, musí mu být z moci úřední ustanoven.³⁰

Ústavní soud tak v uvedeném případě vyslovil, že důvody nutné obhajoby, jež jsou uvedeny v trestním řádu vykládat ústavně konformním způsobem tak, aby byla právní pomoc poskytnuta skutečně efektivním způsobem, ale také rovněž s přihlédnutím k tomu, aby byl poskytnut dostatečný čas na přípravu obhajoby.

Závěr

Vazba jako zajišťovací institut trestního řízení je stále předmětem zájmu nejen mezi odbornou obcí, ale taktéž mezi laickou veřejností, protože je stále aktuálním a často diskutovaným tématem. V tomto příspěvku citované nálezy Ústavního soudu jasně deklarují, že i v dobách demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana, kterým Česká republika je, stále dochází k excesům ze strany orgánů veřejné moci a zejména pak soudům. V současné době probíhají práce na rekodifikaci trestního práva procesního,³¹ což představuje jistě vhodnou dobu nad úvahami, jakým způsobem posílit ochranu základních práv a svobod každého jednotlivce, před nepřiměřenými zásahy do jeho osobní sféry ze strany veřejné moci. Ve vztahu k práci rekodifikační komise lze ocenit, že nová právní úprava ve svém ustanovení zohledňuje již ustálenou rozhodovací činnost Ústavního soudu, avšak i výklad odborné

²⁹ Tj. vzdání se práva podání odporu proti trestnímu příkazu, což pro obviněného představuje, že se vzdává plně škály procesní práv, které by mu za normálních okolností v řízení před soudem náležely. Např. vyjádřit se ke všem skutečnostem které jsou mu kladeny za vinu, navrhopat a provádět důkazy k prokázání svých tvrzení, právo vyslýchat svědky a klást jim otázky, apod.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 03. 2015, sp. zn. IV. ÚS 2443/14.

³¹ Aktuální proces rekodifikace trestního práva procesního je dostupný z <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>

literatury, tj. že vazba je krajním a výjimečným zajišťovacím úkonem, což představuje rozdíl oproti dosavadní právní úpravě.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AUGUSTINOVÁ, Pavla. Komentář k § 67. In: DRAŠTÍK, Antonín – FENYK, Jaroslav. a kol. *Trestní řád. § 1 – 179h. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Dostupné z: <[141/1961 Sb. – Trestní řád: Komentář | ASPI | Wolters Kluwer ČR, a. s.](#)>

FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2011, s. 28.

GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 66.

GERLOCH, Aleš., HŘEBEJK, Jiří., ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém České republiky*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 111.

HUSSEINI, Faisal., BARTOŇ, Michal., KOKEŠ, Marian., KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 192.

KÖRBL, Hugo. *Zákon o státním občanství České republiky. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 5.

RESCHOVÁ, Jana., KINDLOVÁ, Miluše., GRIC, Jan., PREUSS, Ondřej., ANTOŠ, Marek. *Státověda: Stát. Jednotlivce. Konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 89-91.

RYCHETSKÝ, Pavel., LANGÁŠEK, Tomáš., HERC, Tomáš., MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 951.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 736.

WAGNEROVÁ, Eliška., ŠIMÍČEK, Vojtěch., LANGÁŠEK, Tomáš., POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 217.

PRÁVO DIEŤAŤA NA ŠTÁTNE OBČIANSTVO A SUKCESIA ŠTÁTOV¹

THE RIGHT OF THE CHILD TO NATIONALITY

doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.²

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá právom dieťaťa na štátne občianstvo v kontexte sukcesie štátov z pohľadu medzinárodného práva a judikatúry regionálnych súdov ochrany ľudských práv. Analyzuje normatívny rámec ochrany práva dieťaťa na občianstvo, so zameraním na prevenciu apatridity a ochranu právnej identity maloletých osôb pri zmenách suverenity. Osobitná pozornosť je venovaná identifikácii kľúčových princípov ochrany najlepšieho záujmu dieťaťa v kontexte sukcesie štátov.

Kľúčové slová

štátne občianstvo, práva dieťaťa, sukcesia štátov, apatridita

Abstract

The paper deals with the right of the child to nationality in the context of state succession from the perspective of international law and the jurisprudence of regional human rights courts. It analyses the normative framework for the protection of the child's right to nationality, with a focus on the prevention of statelessness and the protection of the legal identity of minors in the event of changes in sovereignty. Particular attention is paid to the identification of key principles for the protection of the best interests of the child in the context of state succession.

¹ Tento článok bol vypracovaný v rámci grantového projektu VEGA č. 1/0635/22, pod názvom „Štátne občianstvo vo svetle medzinárodných a európskych právnych princípov a štandardov“.

² doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra medzinárodného práva a európskeho práva.

Keywords

nationality, rights of child, succession of states, statelessness

Úvod

Štátne občianstvo predstavuje základný právny vzťah medzi jednotlivcom a štátom, ktorý podmieňuje výkon širokého spektra občianskych, politických, sociálnych a kultúrnych práv. V tradičnom poňatí medzinárodného práva bola otázka nadobúdania a straty štátnej príslušnosti považovaná za výlučný prejav štátnej suverenity, pričom zásahy medzinárodného práva boli obmedzené najmä na kolízne pravidlá a minimálne štandardy ochrany pred bezprávnosťou.³ Tento prístup sa však v posledných desaťročiach postupne mení, a to najmä v dôsledku rozvoja medzinárodnej ochrany ľudských práv a judikatúry regionálnych súdnych orgánov.

Osobitne citlivou oblasťou je postavenie dieťaťa v kontexte štátneho občianstva, najmä v situáciách sukcesie štátov, ktoré sú sprevádzané zmenou suverenity, prechodom práv a záväzkov a znovu definovaním vzťahu medzi obyvateľstvom a štátom. Deti patria medzi najzraniteľnejšie skupiny dotknuté sukcesiou štátov, keďže ich právny status je často odvodený od statusu rodičov a zároveň je limitovaný ich nespôsobilosťou samostatne uplatňovať právne nároky.⁴ Riziko vzniku apatridity, právnej neistoty alebo diskriminácie detí v období po sukcesii predstavuje významnú výzvu pre vnútroštátne aj medzinárodné právo.

Medzinárodné právo postupne reagovalo na tieto riziká prostredníctvom prijatých medzinárodných dohovorov, najmä Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý v článkoch 7 a 8 zakotvuje právo dieťaťa na štátnu príslušnosť a zachovanie jeho identity. Komisia OSN pre medzinárodné právo pripravila Návrh článkov o štátnej príslušnosti fyzických osôb v súvislosti so sukcesiou štátov s komentárom.⁵

Cieľom tohto článku je analyzovať, do akej miery univerzálne a čiastočne aj regionálne ľudskoprávne štandardy obmedzujú diskrečnú právomoc štátov pri určovaní štátneho občianstva detí v kontexte sukcesie štátov. Pri dosahovaní cieľu tohto článku využijeme analýzu medzinárodných dohovorov ako aj mimozmluvnú kodifikáciu v podobe Návrhu článkov, ich vzájomnú komparáciu a následne syntézu zaznamenaných výsledkov.

³ SHAW, M. N.: *International Law*. 8th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 672–676.

⁴ WEISS, A.: *Nationality and Statelessness in International Law*. Leiden: Brill, 2015, s. 121–130.

⁵ V roku 1999 bol tento návrh predložený Valnému zhromaždeniu, ktoré ho vzalo na vedomie rezolúciou 55/153 (2000) a vyzvalo štáty na jeho uplatňovanie s cieľom predchádzať apatridite a zaistiť osobitnú ochranu maloletých osôb.

1. Štátne občianstvo dieťaťa v univerzálnych prameňoch medzinárodného práva

Štátne občianstvo predstavuje pre dieťa základný právny status, ktorý je predpokladom výkonu ďalších práv a integrácie do spoločnosti. V porovnaní s dospelými osobami sú deti v otázkach štátnej príslušnosti osobitne zraniteľné, keďže ich občianstvo je spravidla odvodené od právneho postavenia rodičov a zároveň nemajú procesnú spôsobilosť samostatne chrániť svoje práva. Medzinárodné právo preto postupne vyvinulo osobitné ochranné mechanizmy, ktorých cieľom je zabrániť vzniku apatridity, chrániť právnu identitu dieťaťa a zabezpečiť kontinuitu jeho právneho postavenia.⁶

V rámci prameňov medzinárodného práva je potrebné sa sústrediť na Všeobecnú deklaráciu ľudských práv z roku 1948, ktorá predstavuje prvý univerzálny dokument, ktorý výslovne zakotvil právo na štátne občianstvo. Článok 15 stanovuje, že „každý má právo na štátnu príslušnosť“ a že „nikto nesmie byť svojvoľne zbavený svojej štátnej príslušnosti ani práva zmeniť ju“. Všeobecná deklarácia ľudských práv je právne nezáväzným dokumentom, ako každá iná deklarácia VZ OSN. Jej význam je však nemierny v iných rovinách. Primárne je totiž všeobecná deklarácia pokladaná za záväzné výkladové pravidlo ustanovení Charty OSN v oblasti ľudských práv. Všeobecná deklarácia ďalej ovplyvnila štáty medzinárodného spoločenstva jednak pri vytváraní medzinárodnej zmluvnej normotvorby v oblasti ľudských práv, ako aj pri formovaní vlastných vnútroštátnych právnych predpisov v danej oblasti. Teoretici medzinárodného práva sa navyše domnievajú, že mnohé z pravidiel obsiahnutých v deklarácii nadobudli postupne obyčajovú podobu.⁷ Význam deklarácie vo vzťahu k deťom je v charaktere obsahu čl. 15, že vytvára univerzálny štandard, podľa ktorého štátna príslušnosť nie je výsadou udeľovanou štátom, ale základným ľudským právom, ktoré musí byť chránené aj v prípade maloletých osôb. Tento princíp sa stal východiskom pre neskorší vývoj osobitných zmluvných záväzkov v oblasti práv dieťaťa.

Ďalším prameňom práva je Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989⁸, ktorý predstavuje kľúčový univerzálny nástroj ochrany práv maloletých osôb. Článok 7 Dohovoru výslovne zakotvuje právo dieťaťa na registráciu po narodení, právo na meno a právo nadobudnúť štátne občianstvo, pričom štátom ukladá povinnosť zabezpečiť uplatňovanie tohto práva naj-

⁶ WEISS, A.: *Nationality and Statelessness in International Law*. Leiden: Brill, 2015, s. 121–130.

⁷ JANKUV, J.; LANTAJOVÁ, D.; BLAŠKOVIČ, K.; BUCHTA, T.; ARBET, D. Medzinárodné právo verejné. Druhá časť. 1. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 170

⁸ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 104/1991 Zb.

mä v prípadoch, keď by dieťa inak zostalo bez štátnej príslušnosti. Článok 8 Dohovoru ďalej rozvíja ochranu štátnej príslušnosti v širšom kontexte práva dieťaťa na zachovanie identity, vrátane štátneho občianstva, mena a rodinných väzieb. Štáty sú povinné rešpektovať a chrániť identitu dieťaťa a v prípade jej nezákonného narušenia prijať primerané opatrenia na jej obnovenie. Právo dieťaťa na štátne občianstvo je tak v Dohovore koncipované nielen ako formálny status, ale ako súčasť komplexnej ochrany osobnej a právnej identity. Výbor OSN pre práva dieťaťa vo svojej praxi opakovane zdôraznil, že štáty majú pozitívnu povinnosť vytvoriť účinné mechanizmy registrácie narodenia a predchádzať situáciám, v ktorých by administratívne alebo legislatívne prekážky viedli k apatridite detí.⁹

Dôležitým prameňom je aj Dohovor o znížení počtu osôb bez štátnej príslušnosti z roku 1961¹⁰, ktorý je považovaný za špecializovaný nástroj zameraný na prevenciu a zníženie počtu osôb bez štátnej príslušnosti. V článku 1 dohovor ukladá štátom povinnosť priznať štátne občianstvo osobám narodeným na ich území, ak by inak zostali bez štátnej príslušnosti. Zároveň obmedzuje možnosti straty alebo odňatia štátneho občianstva v prípadoch, keď by takýto zásah viedol k apatridite, a tým vytvára tvrdé normatívne hranice štátnej diskrečnej právomoci (čl. 8). Vo vzťahu k deťom je významné, že kladie dôraz na automatické alebo zjednodušené nadobúdanie občianstva, čím minimalizuje riziko právnej neistoty a bezprávnosti v raných fázach života jednotlivca.

2. Právo dieťaťa na štátne občianstvo v Návrhu článkov o štátnej príslušnosti fyzických osôb v súvislosti so sukcesiou štátov

Právo detí na štátnu príslušnosť na univerzálnej úrovni je možné nájsť v mimozmluvnej kodifikácii a to v Návrhu článkov o štátnej príslušnosti fyzických osôb v súvislosti so sukcesiou štátov, ktorý sa zameriava na fyzické osoby, najmä na osoby strácajúce štátnu príslušnosť štátu predchodcu a osoby oprávnené nadobudnúť štátnu príslušnosť štátu nástupcu, pričom tieto kategórie sa nemusia vždy prekrývať. Rozhodujúcim aspektom je povaha sukcesie štátov, najmä zmena suverenity a prechod práv a záväzkov zo štátu predchodcu na štát nástupcu, či už formou zániku štátu, secesie, alebo inej formy zmeny suverenity. V rámci analýzy tohto dokumentu sa zameriame predovšetkým na tie hlavné práva a povinnosti súvisiace so sukcesiou a dôraz budeme klásť na aj na postavenie detí v rámci sukcesie.

Z hľadiska vecnej pôsobnosti sa text zaoberá stratou a nadobudnutím štátneho občianstva v kontexte sukcesie štátov, najmä rozsahom automatickej straty štátnej príslušnosti štátu predchodcu ako logického dôsledku

⁹ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 7 (2005) a No. 14 (2013).

¹⁰ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 192/2001 Z.z.

sukcesie, povinnosťou štátu nástupcu odňať alebo ponechať štátnu príslušnosť obyvateľom územia dotknutého sukcesiou, prípadne *a contrario* rozsahom jeho voľného uváženia, ako aj situáciami, v ktorých je štát nástupca povinný priznať štátne občianstvo, vrátane otázky limitov jeho uváženia pri kolektívnej naturalizácii. Pozornosť sa venuje aj konfliktom „konkurujúcich“ občianstiev, pričom negatívny konflikt nastáva pri strate štátnej príslušnosti a pozitívny konflikt pri dvojitom alebo viacnásobnom občianstve, ako aj pri opčnom práve. Medzinárodné právo v tejto oblasti priznáva jednotlivcom právo voľby, teda možnosť rozhodnúť sa.

Z časového hľadiska je potrebné skúmať otázky sukcesie štátnej príslušnosti, ktoré vznikajú alebo majú účinky po dni sukcesie štátov, keďže dotknuté štáty spravidla potrebujú čas na prijatie príslušnej vnútroštátnej úpravy a taktiež môže prísť k narodeniu detí, uzavretiu manželstva či iným právne relevantným udalostiam.

Komisia pri príprave Návrhu článkov zohľadnila záujmy oboch dotknutých štátov aj jednotlivcov, vrátane základných práv a slobôd osôb dotknutých sukcesiou bez ohľadu na ich obvyklý pobyt¹¹.

Právo občana štátu predchodcu na štátnu príslušnosť je obsiahnuté v kľúčovom ustanovení Návrhu článkov – v článku 1 – podľa ktorého má pri sukcesii štátov každý štátny občan štátu predchodcu právo na štátnu príslušnosť aspoň jedného z dotknutých štátov, teda štátu predchodcu alebo štátu nástupcu, bez ohľadu na spôsob jej nadobudnutia. Toto pravidlo nadväzuje na čl. 15 Všeobecnej deklarácie ľudských práv¹² a tvorí základ ostatných ustanovení Návrhu článkov. Určenie štátu povinného udeliť občianstvo závisí od typu sukcesie a od povahy vzťahov fyzickej osoby k dotknutým štátom, spravidla ide o štát, ku ktorému má osoba najužšie väzby. Výnimku predstavuje zjednotenie štátov, kde je povinný štát vopred určený, zatiaľ čo pri zániku, rozdelení alebo prevode územia má väčšina obyvateľstva väzby (bydlisko, rodinné a pracovné vzťahy) prevažne k jednému zo zainteresovaných štátov. V niektorých prípadoch môže dôjsť k nadobudnutiu dvojitého alebo viacnásobného občianstva, prípadne k voľbe jedného z nich, avšak právo na udelenie občianstva aspoň jedným z príslušných štátov nesmie byť odopreté.

Druhým, nie menej dôležitým ustanovením je povinnosť štátov zabrániť apatridite. Článok 4 ukladá štátu nástupcovi povinnosť prijať všetky potrebné opatrenia, aby osoby, ktoré mali štátne občianstvo štátu predchodcu, nestratili občianstvo v dôsledku sukcesie a nestali sa osobami

¹¹ Pojem „obvyklý pobyt“ (Habitual residence) nie je v medzinárodnom práve presne definovaný a je preto ponechané na uvážení štátov, ako tento pojem budú vykladať resp. v akom zmysle ho použijú vo svojom vnútroštátnom práve. V slovenskom právnom poriadku sa preferuje napr. pojem „trvalý pobyt“.

¹² Schválená rezolúciou VZ OSN 217 A (III) z 10. decembra 1948

bez štátnej príslušnosti; povinnosť zabrániť apatridite pritom zaťažuje štát predchodcu aj štát nástupcu. Zaradenie tejto povinnosti odráža skutočnosť, že napriek existencii viacerých dohovorov o štátnom občianstve sa len málo z nich výslovne venuje otázkam štátneho občianstva pri sukcesii štátov¹³. Je dôležité prijať právne predpisy, ktoré zabezpečia, aby žiadna osoba s relevantným vzťahom k dotknutému štátu nebola vylúčená z okruhu osôb oprávnených na udelenie štátneho občianstva, pričom ustanovenia umožňujúce vzdanie sa občianstva bez nadobudnutia iného by sa mali stať obsolentnými. V rámci vnútroštátneho práva by sa pri sukcesii mala prijať taká právna úprava, ktorá rozšíri okruh osôb oprávnených na udelenie štátneho občianstva na základe opčného práva, a tým predíde vzniku osôb bez štátnej príslušnosti. Tento prístup uplatnili napríklad Slovenská republika a Česká republika po svojom vzniku v roku 1993 vo svojich právnych predpisoch o štátnom občianstve¹⁴.

Dôležitou úpravou je aj otázka odňatia a vzdania sa štátneho občianstva, kde článok 9 upravuje možnosť podmieniť udelenie štátnej príslušnosti štátom nástupcom vzdaním sa občianstva iného dotknutého štátu.

Ak má dotknutá osoba na občianstvo štátu nástupcu nárok; táto podmienka sa však neuplatní, ak by osoba mohla zostať čo i len dočasne bez štátnej príslušnosti. Ide o mechanizmus zníženia alebo odstránenia dvojitého a viacnásobného občianstva, ktorý zároveň umožňuje, aby určenie občianstva zákonom alebo opciou malo retroaktívny účinok k okamihu vzniku nového štátu, čím sa predchádza apatridite, a to ako výnimka zo všeobecného zákazu retroaktivity.¹⁵ Takýto prístup je uplatňovaný aj mimo kontextu sukcesie štátov, najmä vo vnútroštátnych právnych predpisoch upravujúcich dobrovoľné nadobudnutie občianstva, pričom prax štátov pri sukcesii ukazuje, že požiadavka vzdania sa občianstva sa vzťahuje len na iný dotknutý štát, nie na tretí štát, ktorý sa na sukcesii nezúčastňuje.¹⁶

Významným právom je právo na opciu, ktoré upravuje článok 11 Návrhu článkov a ukladá štátom povinnosť zohľadniť vôľu dotknutých osôb v si-

¹³ Napr. Dohovor o niektorých otázkach kolízie zákonov o štátnom občianstve (Haag, 12. apríla 1930), ktorý Československo podpísalo ale neratifikovalo viac pozri *Nationality, including Statelessness – Analysis of Changes in Nationality Legislation of States since 1930 – Memorandum Prepared by Mr. Ivan S. Kerno, Expert of the International Law Commission Doc. UN A/CN.4/67, s. 2*

¹⁴ Slovensko upravilo otázku voľby štátneho občianstva v zákone č. 40/1993 Z.z., o štátnom občianstve SR, bližšie § 3 (Voľba štátneho občianstva Slovenskej republiky). Česká republika túto otázku upravila v zákone č. 40/1993 Sb. o nabytí a pozbývání státního občianství České republiky, kde v § 6 (Prohlášením)

¹⁵ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné : (všeobecná a osobitná časť)*, 1. vydanie, Bratislava : Iura Edition, 2008. – 683 s. – ISBN 978-80-8078-219-1, s. 254

¹⁶ *Yearbook of the International Law Commission, 1999, Volume II, Part, A/CN.4/SER.A/1999/Add.1(Part2), ss. 31-32*

tuáciach, keď sú oprávnené nadobudnúť občianstvo dvoch alebo viacerých štátov. Každý dotknutý štát poskytne opčné právo osobám, ktoré sú s ním preukázateľne spojené a ktorým by v dôsledku sukcesie hrozila apatridita. Sk si osoby toto právo uplatnia, zvolený štát im občianstvo udelí. Ak sa osoby zrieknu občianstva dotknutého štátu, tento im ho odoberie, *a contrario* tak neurobí, ak by sa mohli stať osobami bez štátnej príslušnosti. Dotknuté štáty sú zároveň povinné poskytnúť primeranú lehotu na uplatnenie opčného práva. Medzinárodné aj vnútroštátne právo v kontexte sukcesie tak umožňuje ponechať voľbu štátnej príslušnosti na jednotlivcoch.

Vo vzťahu k deťom je dôležité ustanovenie týkajúce sa jednoty rodiny, pretože ak by nadobudnutie alebo strata štátneho občianstva v dôsledku sukcesie narušila jednotu rodiny, dotknuté štáty musia prijať opatrenia umožňujúce zachovanie alebo zjednotenie rodiny. V praxi sa preto pri udeľovaní občianstva spravidla zachováva jednota rodiny, často viazaná na občianstvo jedného z rodičov. Tento prístup bol uplatnený už v mierových zmluvách, kde opcia manžela zahŕňala aj manželku a opcia rodičov sa vzťahovala na deti mladšie ako 18 rokov.¹⁷ Vo vnútroštátnom práve § 4 ods. 1 zákona č. 40/1993 Z. z. stanovuje, že ak sú rodičia občanmi SR, občianstvo majú aj ich maloleté deti, zatiaľ čo § 6 ods. 3 – 5 zákona č. 40/1993 Sb. v Českej republike umožňuje zahrnúť do voľby občianstva deti mladšie ako 15 rokov. V kontexte dekolonizácie viaceré štáty (napr. Barbados, Botswana, Barma, Guyana, Jamajka, Malawi, Maurícius, Sierra Leone, Trinidad a Tobago) umožnili ženám nadobudnúť občianstvo manžela na základe žiadosti.¹⁸

Osobitnou skupinou sú deti osôb bez štátnej príslušnosti a ich právo na štátne občianstvo. Článok 13 upravuje postavenie detí narodených po dátume sukcesie štátov rodičom bez štátnej príslušnosti a ustanovuje, že takéto dieťa má právo na štátnu príslušnosť dotknutého štátu, na území ktorého sa narodilo. Hoci sa Návrh článkov spravidla nezaobera udalosťami pred ani po sukcesii, Komisia v tomto prípade urobila výnimku, keďže neistota občianstva rodičov môže priamo ovplyvniť štátnu príslušnosť dieťaťa, napríklad ak rodič zomrie skôr, než je jeho občianstvo právne vyriešené, a dieťa by tak mohlo zostať bez určenej štátnej príslušnosti. Komisia zároveň zohľadnila základné práva dieťaťa, zakotvené v čl. 3 Deklarácie práv dieťaťa¹⁹ (právo na meno a štátnu príslušnosť od narodenia), čl. 24

¹⁷ Napr. čl. 91 Versaillskej zmluvy

¹⁸ Yearbook of the International Law Commission, 1999, Volume II, Part, A/CN.4/SER.A/1999/Add.1(Part2), s. 35, dostupná na http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/3_4_1999.pdf

¹⁹ Deklarácia práv dieťaťa bola prijatá rezolúciou VZ OSN č. 1386 (XIV) dňa 10 decembra 1959, dostupná na <https://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/child.asp>

ods. 3 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach²⁰ (právo každého dieťaťa na štátnu príslušnosť) a čl. 7 Dohovoru o právach dieťaťa²¹, ktorý zdôrazňuje registráciu dieťaťa po narodení a ochranu pred apatriditou; v súlade s čl. 2 ods. 1 tohto dohovoru sú zmluvné štáty povinné zabezpečiť tieto práva každému dieťaťu pod ich jurisdikciou. Na základe uvedených ustanovení je štát miesta narodenia povinný udeliť dieťaťu svoje občianstvo, ak by inak nezískalo žiadnu štátnu príslušnosť, bez ohľadu na občianstvo rodičov. Rovnaký princíp vyjadruje čl. 20 ods. 2 Amerického dohovoru o ľudských právach²², podľa ktorého má každá osoba právo na štátnu príslušnosť štátu, na území ktorého sa narodila, ak nemá právo na inú štátnu príslušnosť. Hoci Africká charta práv človeka a národov neobsahuje výslovnú úpravu štátnej príslušnosti, Africká komisia pre ľudské práva vyvodila z čl. 5 zákaz denacionalizácie, ktorá by viedla k apatridite. Čl. 12 Africkej charty zakazuje hromadné vyhodenie z dôvodov národnostnej, rasovej, etnickej alebo náboženskej príslušnosti.²³ Ochranu práv dieťaťa na africkom kontinente dopĺňa Africká charta o právach a blahu dieťaťa (1999), ktorá v zásade preberá princípy Dohovoru o právach dieťaťa, najmä zákaz diskriminácie a najlepší záujem dieťaťa, a v čl. 6 ustanovuje právo dieťaťa na registráciu po narodení, meno a štátnu príslušnosť, pričom zmluvným štátom ukladá povinnosť zabezpečiť, aby dieťa nadobudlo štátnu príslušnosť štátu narodenia, ak v čase narodenia zo zákona nezíska občianstvo iného štátu.²⁴ Z toho vyplýva, že článok 13 Návrhu článkov, podobne ako iné jeho ustanovenia, sleduje prevenciu apatridity a jeho obsah je v súlade s obdobnými úpravami v medzinárodnom práve.

Pri rozpade Československa bolo rozhodujúcim kritériom určenia občianstva štátne občianstvo k republikám tvoriacim federáciu, a to bez ohľadu na obvyklý pobyt (v SR § 2 zákona o štátnom občianstve č. 40/1993 Z.z., v ČR § 1 zákona o nabývaní a pozbývaní štátního občianství České republiky č. 40/1993 Sb.). Tento prístup viedol k situáciám, keď niektorým občanom štátu predchodcu, ktorí neboli občanmi žiadnej z republík, nebolo automaticky priznané občianstvo štátu nástupcu. Z tohto dôvodu

²⁰ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 120/1976 Zb.

²¹ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 104/1991 Zb.

²² dostupné na http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm

²³ MANBY, B.: International Law and the Right to a Nationality in Sudan, Open Society Foundations, 2011, ISBN 978-1-936133-43-7, s. 7, dostupné na http://www.sudantribune.com/IMG/pdf/International_Law_and_the_Right_to_a_Nationality_in_Sudan.pdf

²⁴ ACHIRON, M.: Štátna príslušnosť a osoby bez štátnej príslušnosti (Občianstvo a bezštátnosť).: Príručka pre poslancov parlamentu, Medziparlamentná únia 2005, ISBN 92-9142-262-2 (MPÚ), s. 18 dostupné na http://www.ipu.org/PDF/publications/nationality_slk.pdf

zákony zaviedli opčné právo (v SR § 3 ods. 1²⁵, v ČR § 6 ods. 1²⁶), ktoré využila väčšina dotknutých osôb. Osobitne sa riešili aj prípady, keď mala osoba obvyklý pobyt na území jedného štátu nástupcu, no pred zánikom federácie bola občanom republiky, ktorá sa stala súčasťou druhého štátu nástupcu; tieto situácie upravovali slovenské (§ 3 ods. 1)²⁷ aj české (§ 18 ods. 1)²⁸ zákony o občianstve.

3. Riziko apatridity detí

Ešte aj v súčasnosti existuje viacero krajín, kde stále existuje diskriminácia na základe pohlavia pri prenose štátnej príslušnosti, pričom právo na získanie štátnej príslušnosti dáva jednoznačne iba otcovi. Podľa Globálnej kampane za rovnaké práva na štátnu príslušnosť, viacero krajín, ktorých zákony neumožňujú ženám odovzdávať svoje občianstvo svojim deťom na rovnakom základe ako to je to umožnené mužom. Paradoxom je, že pre väčšinu z týchto 24 štátov je záväzný Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, ktorý vo svojom článku 9 stanovuje, že zmluvné strany dohovoru poskytnú ženám rovnaké práva ako mužom, pokiaľ ide o štátnu príslušnosť ich detí. Medzi tieto krajiny patria napr. Bahamy, Bahrajn, Brunej, Burundi, Irán, Irak, Jordánsko, Kuwait, Libanon, Nepál, Omán, Somálsko, Sudán a pod. Európske krajiny tento problém už neevidujú.²⁹ Asi dvojnásobok štátov odopiera ženám rovnaké práva ako mužom, pokiaľ ide o ich schopnosť získať, zmeniť alebo zachovať si svoju štátnu príslušnosť, alebo udeliť štátnu príslušnosť manželom, ktorí nie sú štátnymi príslušníkmi danej krajiny. Nedodržiavanie zásad týkajúcich sa nadobúdania a zániku štátneho občianstva následne vedie k strate štátnej príslušnosti a s ňou spojených problémov, problémy so štátnym občian-

²⁵ Osoba, ktorá bola k 31. decembru 1992 štátnym občanom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a nie je štátnym občanom Slovenskej republiky podľa § 2, môže si zvoliť štátne občianstvo Slovenskej republiky.

²⁶ Fyzická osoba, ktorá bola k 31. prosinci 1992 státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky, ale neměla ani státní občianství České republiky ani státní občianství Slovenské republiky, si může zvolit státní občianství České republiky prohlášením.

²⁷ Osoba, ktorá bola k 31. decembru 1992 štátnym občanom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a nie je štátnym občanom Slovenskej republiky podľa § 2, môže si zvoliť štátne občianstvo Slovenskej republiky.

²⁸ Fyzická osoba, která měla k 31. prosinci 1992 státní občianství České a Slovenské Federativní Republiky a která nabyla volbou státní občianství Slovenské republiky v době od 1. ledna 1993 do 31. prosince 1993, se pokládá za státního občana České republiky, pokud se neprokáže, že toto občianství podle tohoto zákona pozbyla po provedení volby občianství Slovenské republiky.

²⁹ Dostupné 15.11.2023 na https://www.equalnationalityrights.org/?page_id=255333

stvom môžu byť prekážkou pre deti vo vzdelávaní, príčinou nedostatočnej zdravotnej a sociálnej starostlivosti zo strany štátu a pod.

Problém s diskrimináciou na základe pohlavia v súvislosti s otázkou štátnej príslušnosti je možné registrovať najmä v afrických krajinách. Niektoré krajiny stále diskriminujú ženy na základe pohlavia pri prenose štátnej príslušnosti, pričom dávajú iba otcovi jednoznačné právo preniesť štátnu príslušnosť na svoje dieťa; i v prípade dieťaťa narodeného mimo krajiny. Mnohé krajiny, ktoré diskriminujú na základe pohlavia rodiča, diskriminujú aj na základe toho, či sa dieťa narodilo v manželstve alebo mimo neho, čo si vyžaduje dodatočné postupy na preukázanie pôvodu. Napríklad právne normy na Madagaskare umožňujú prenos štátnej príslušnosti na dieťa narodené v manželstve obmedzený na otca; dieťa narodené v manželstve madagaskarskej matky si však môže nárokovať madagaskarskú štátnu príslušnosť až do dosiahnutia plnoletosti (21 rokov) a dieťa narodené mimo manželstva prevezme štátnu príslušnosť matky alebo si môže nárokovať štátnu príslušnosť otca, ak sa preukáže pôvod. Pobrežie Slonoviny a Guinea majú zákon rodovo neutrálny, ale stále rozlišuje medzi deťmi narodenými v manželstve alebo mimo neho. V niekoľkých z týchto krajín si dieťa matky, ktorá je štátnou príslušníčkou a otca, ktorý nie je štátnym príslušníkom, narodené v danej krajine, môže nárokovať štátnu príslušnosť, ale štátnu príslušnosť nemá automaticky z titulu práva; zákon je teda diskriminačný v jednotlivých ustanoveniach týkajúcich sa štátnej príslušnosti od narodenia, ale celkový účinok všetkých ustanovení je taký, že umožňuje obom pohlaviám preniesť štátnu príslušnosť na svoje deti, hoci toto právo zanikne, ak si ho deti neuplatnia.³⁰

Okrem vyššie uvedenej diskriminácie je pre deti rizikom aj zmena suverenity nad územím, zánik štátu alebo vznik nového štátneho útvaru, ktoré často vedú k prerušeniu právnej kontinuity štátneho občianstva, a to najmä v situáciách, keď nové vnútroštátne právne predpisy nestanovujú jasné a inkluzívne pravidlá nadobúdania občianstva.³¹ V takýchto prípadoch sú deti vystavené zvýšenému riziku, že zostanú bez štátnej príslušnosti buď okamžite po sukcesii, alebo v dôsledku jej oneskorených právnych účinkov.

Osobitný problém predstavuje rozlíšenie medzi deťmi narodenými pred dňom sukcesie a deťmi narodenými po dni sukcesie. Deti narodené pred sukcesiou majú spravidla štátne občianstvo štátu predchodcu, avšak v prípade jeho zániku alebo rozdelenia môže dôjsť k strate tohto statusu

³⁰ MANBY, B.: *Citizenship Law in Africa: A Comparative Study*. New York: Open Society Foundations, 2010, s. 63–4.

³¹ UNHCR, *Handbook on Protection of Stateless Persons*, 2014, s. 9–15.

bez automatického nadobudnutia občianstva štátu nástupcu.³² Ak vnútroštátna právna úprava neobsahuje mechanizmy kontinuity alebo kolektívnej naturalizácie, môže sa ich právne postavenie ocitnúť v stave neistoty.

Deti narodené po dni sukcesie sú vystavené inému typu rizika. V praxi často dochádza k situáciám, v ktorých nové štáty zavádzajú reštriktívne kritériá nadobúdania občianstva (napr. požiadavku pôvodu, etnickej príslušnosti alebo trvalého pobytu rodičov), ktoré môžu viesť k vylúčeniu detí rodičov s nejasným alebo sporným statusom.³³ Medzinárodné právo však v takýchto prípadoch vyžaduje, aby štáty prijali opatrenia zabezpečujúce, že deti narodené na ich území nezostanú bez štátnej príslušnosti, a to najmä prostredníctvom uplatnenia zásady *jus soli* v jej ochrannom význame.

Zvýšené riziko apatridity vzniká aj v prípade detí rodičov, ktorých štátna príslušnosť je sporná, neuznaná alebo predmetom politického či administratívneho sporu po sukcesii štátov, resp. rodičia sú osobami bez štátnej príslušnosti. Tieto situácie sú typické najmä v kontexte rozpadu federálnych štátov alebo secesie, keď sa časť obyvateľstva ocitá mimo kategórií osôb automaticky oprávnených na občianstvo nového štátu.³⁴

Medzinárodné právo v tejto súvislosti zdôrazňuje osobitnú ochranu detí, keďže ich právne postavenie je odvodené od rodičov, no zároveň nemôže byť podmienené politickými rozhodnutiami, ktoré deti nemajú možnosť ovplyvniť. Dohovor o právach dieťaťa aj Dohovor o znížení počtu osôb bez štátnej príslušnosti ukladajú štátom povinnosť zabezpečiť, aby deti rodičov bez jasného občianstva nadobudli štátnu príslušnosť štátu, s ktorým majú reálne a efektívne spojenie.

Štátom Návrh článkov ukladá pozitívnu povinnosť prijať legislatívne a administratívne opatrenia zamerané na prevenciu apatridity, a to najmä vo vzťahu k deťom. Ide predovšetkým o povinnosť zabezpečiť bezodkladnú registráciu narodenia, jasné a dostupné pravidlá nadobúdania občianstva a automatické nadobudnutie občianstva deťmi, ktoré by inak zostali bez štátnej príslušnosti.

V rámci dodržiavania zásady najlepšieho záujmu dieťaťa je potrebné, aby štáty pri prijímaní rozhodnutí o nadobúdaní alebo strate štátneho občianstva detí uprednostňovali riešenia, ktoré zabezpečia kontinuitu právneho statusu a zabránia vzniku apatridity, aj za cenu obmedzenia vlastnej diskrečnej právomoci.³⁵ V tomto zmysle možno konštatovať, že medzinárodné právo postupne presúva ochranu detí v situáciách sukcesie štátov

³² CRAWFORD, J.: *The Creation of States in International Law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 417–420.

³³ MANBY, B.: *Citizenship Law in Africa: A Comparative Study*. New York: Open Society Foundations, 2010, s. 35–40.

³⁴ Návrh článkov, komentár k čl. 14.

³⁵ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 14 (2013), § 32–36.

z roviny politickej úvahy do roviny právnej povinnosti, čím vytvára normatívny základ pre zodpovednosť štátov nástupcov za právne postavenie detí dotknutých zmenou suverenity.

Záver

Analýza univerzálnych prameňov medzinárodného práva potvrdzuje, že právo dieťaťa na štátne občianstvo v kontexte sukcesie štátov už nemožno vnímať výlučne ako prejav štátnej suverenity. Všeobecná deklarácia ľudských práv, Dohovor o právach dieťaťa a Dohovor o znížení počtu osôb bez štátnej príslušnosti vytvárajú záväzný normatívny rámec, ktorý kladie dôraz na ochranu právnej identity dieťaťa a prevenciu apatridity aj v období zásadných zmien suverenity. Sukcesia štátov sa pritom javí ako jeden z hlavných rizikových faktorov narušenia kontinuity právneho postavenia detí, najmä ak nové štáty neprijmú jasné a inkluzívne pravidlá nadobúdania občianstva.

Z vykonanej analýzy vyplýva, že povinnosti štátov v tejto oblasti majú výrazný pozitívny charakter. Štáty sú povinné nielen zdržať sa svojvoľných zásahov do štátneho občianstva detí, ale aj aktívne zabezpečiť registráciu narodenia, automatické alebo zjednodušené nadobúdanie občianstva a uplatňovanie zásady najlepšieho záujmu dieťaťa ako korektívu výkonu štátnej diskrečnej právomoci.

V rámci odporúčaní *de lege ferenda* by bolo vhodné explicitne zakotviť ochranu detí v národných právnych úpravách sukcesie, posilniť automatické nadobúdanie občianstva detí pri dodržaní uplatňovania zásady najlepšieho záujmu dieťaťa v rozhodovacej praxi.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ACHIRON, M.: Štátna príslušnosť a osoby bez štátnej príslušnosti (Občianstvo a bezštátnosť); Príručka pre poslancov parlamentu, Medziparlamentná únia 2005, ISBN 92-9142-262-2 (MPÚ), s. 18

CRAWFORD, J.: *The Creation of States in International Law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 417–420.

JANKUV, J.; LANTAJOVÁ, D.; BLÁŠKOVIČ, K.; BUCHTA, T.; ARBET, D. *Medzinárodné právo verejné. Druhá časť*. 1. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 170

KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné : (všeobecná a osobitná časť)*, 1. vydanie, Bratislava : Iura Edition, 2008. – 683 s. – ISBN 978-80-8078-219-1, s. 254

MANBY, B.: *Citizenship Law in Africa: A Comparative Study*. New York: Open Society Foundations, 2010, s. 35–40.

MANBY, B.: *International Law and the Right to a Nationality in Sudan*, Open Society Foundations, 2011, ISBN 978-1-936133-43-7, s. 7.

SHAW, M. N.: *International Law*. 8th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 672–676.

WEISS, A.: *Nationality and Statelessness in International Law*. Leiden: Brill, 2015, s. 121–130.

Deklarácia práv dieťaťa bola prijatá rezolúciou VZ OSN č. 1386 (XIV) dňa 10 decembra 1959,

Dohovor o niektorých otázkach kolízie zákonov o štátnom občianstve (Haag, 12. apríla 1930

Versaillská zmluva

Zákon č. 40/1993 Z.z., o štátnom občianstve SR,

Zákon č. 40/1993 Sb. o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, kde v § 6 (Prohlášením)

Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 14 (2013), § 32–36.

Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 7 (2005) a No. 14 (2013).

Nationality, including Statelessness – Analysis of Changes in Nationality Legislation of States since 1930 – Memorandum Prepared by Mr. Ivan S. Kerno, Expert of the International Law Commission Doc. UN A/CN.4/67, s. 2

UNHCR, *Handbook on Protection of Stateless Persons*, 2014, s. 9–15.

Yearbook of the International Law Commission, 1999, Volume II, Part, A/CN.4/SER.A/1999/Add.1(Part2), ss. 31–32

Kontaktné údaje na autora – email:

doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.

Katedra medzinárodného práva a európskeho práva

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave

e-mail: dagmar.lantajova@truni.sk

ORCID ID: 0000-0002-4701-9521

Zachovanie a porušenie práv osôb na základe štátneho občianstva v čase krízovej situácie

Trnava 2025

Vydala:	Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Zostavila:	doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.
Počet strán:	80
Sadzba:	Michal Mojžiš, Graft3

ISBN 978-80-568-0710-1